

DIPLOMAMUNKA

Al-Ariki Arwa Mohamed

Budapest, 2024.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi Kar

Polgári Jogi Tanszék

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi Kar

Rajongásból alkotás

A fanvidding szerzői jogi kérdései

(Diplomamunka)

AL-ARIKI ARWA MOHAMED

Témavezető: DR. POGÁCSÁS ANETT

egyetemi docens

Budapest, 2024

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
2. Szerzői műnek tekinthető-e a fanvid?	7
2.1. A fan és a fandom jelentése, bemutatása	7
2.2. A fanvid bemutatása	8
2.3. A szerzői mű és a fanvid kapcsolata	10
2.3.1. A fanvid egyéni jellege	11
2.3.2. A fanvid eredeti jellege	13
3. A szerző	18
3.1. A szerző fogalma	18
3.2. A vidderek mint szerzők	19
4. Az átdolgozás	21
4.1. Az átdolgozás fogalma	21
4.2. A fanvid mint átdolgozás	23
4.2.1. A ship fanvidek	24
4.2.2. Az alternative universe fanvidek	25
4.2.3. A crossover fanvidek	27
4.3. A zenemű átdolgozása	29
4.4. A felhasználás jogszerűsége	30
5. A fair use és a szabad felhasználás esetei	35
5.1. A fair use doktrína	35
5.2. Az alkotások jogszerű felhasználása a fanvidekben a fair use teszt alapján	38
5.2.1. A fair use teszt első eleme: A használat célja és jellege	38
5.2.2. A fair use teszt második eleme: A szerzői jogilag védett mű természete	42
5.2.3. A fair use teszt harmadik eleme: A felhasznált rész mértéke és lényegessége	43
5.2.4. A fair use teszt negyedik eleme: Hatás a mű potenciális piacára vagy értékére	45
5.2.5. A fair use teszt eredménye	47
5.3. A szabad felhasználás esetei a magyar szerzői jog alapján	48
5.3.1. A paródia	49
5.3.2. Pastiche	52
6. A jogérvényesítés	57
6.1. A jogsértés	57
6.2. A polgári jogi jogérvényesítés	58
6.3. Az internetes jogsértés elleni eszközök	60
6.3.1. A CDSM-irányelv	61
6.3.2. Az értesítési-eltávolítási eljárás	64
6.4. A tartalommegosztók szerzői jogra vonatkozó szabályai	65

6.4.1. A Youtube szerzői joggal és méltányos használattal kapcsolatos irányelvei.....	65
6.4.2. A TikTok szellemi tulajdonnal kapcsolatos szabálya	68
6.5. Organization for Transformative Works	71
7. Záró rész.....	73
Irodalomjegyzék.....	75

1. Bevezetés

1975-ben Kandy Fong egy Star Trek rajongói klub keretein belül alkotta meg a „What Do You Do With A Drunken Vulcan?”¹ című fan videóját, amely a történelem első dokumentált fanvidjének számított. A szóban forgó videó valójában egy diavetítésnek megfeleltethető, amely során Fong néhány ritkán látott Star Trek jelenet képeit használja fel. A vetítés alatt a „What Shall We Do With A Drunken Sailor” című zenemű Spock kapitányra vonatkozó átdolgozása hallható, amelyet az alkotó a rajongói klub további tagjaival együtt adott elő. Az alkotás később több különböző rajongói találkozó során is bemutatásra került, amely következtében több jelenlévő rajongó is ihletet nyert ahhoz, hogy elkészítse a saját művét.² Fong akkor még nem is sejtette, hogy a videójával – kisebb túlzással – örökre megváltoztatja a fandomok működését.

1975 óta a fanvidek világa gyökeresen átalakult. A múltbéli diavetítéseket mára már felcserélték a mondhatni professzionális alkotómunkával készült fanvidek, amelyek minősége bizonyos esetekben vetekedhet az eredeti művekével. Továbbá manapság a fanvidek nemcsak azon személyek számára érhetők el, akik rendszeresen részt vesznek a már fentebb említett rajongói találkozók, illetve rajongói klubok tagjai, hanem akár milliók is megtekinthetik a különböző közösségi médiaplatformokon azt, ahogy a rajongók vizuális alkotások által fejezik ki a szeretetüket egy adott film, előadóművész, illetve egyéb szerzői mű iránt.³

A rajongás kreatív módon való kifejezése természetesen szép és becsülendő dolog, azonban az alkotók sokszor megfélekeznek a tevékenységüket körülölelő számtalan szerzői jogi kérdéssel. Szerzői jogi szempontból hogyan értékelendők ezek az alkotások? Minősülhetnek-e szerzői műnek? Képesek-e az eredeti szerzők jogainak megsértésére? Létrejöhetnek-e jogszerű módon? Hiszen amíg a különböző előadóművészek vagy szerzők esetenként kifejezett örömmel fogadják ezeket az alkotásokat, addig a szerzői jog látszólag nincs igazán kecsegtető véleménnyel a rajongók által létrehozott művekről. Azonban ez nem akadályozza meg a rajongó alkotókat abban, hogy hasonló műveket hozzanak létre, hiszen az esetek túlnyomó többségében figyelmen kívül hagyják az alkotómunkájukra vonatkozó szerzői jogi szabályokat.

A fanvidek jogi háttere 50 évre visszatekintő múltjához képest még mondhatni feltáratlan, különösen a hazai jogrendszerünkre tekintettel. Diplomamunkám célja tehát

¹ Kandy FONG: What Do You Do With A Drunken Vulcan? <https://archiveofourown.org/works/846732>

² Francesca COPPA: Interview with Kandy Fong. *Transformative Works and Cultures*. vol 16. 2014. 2-3.

³ Marian CABALLO: The Art of Vidding: A dive into the unique, transformative fan practice. *The Science Journey*. 2021. június 14. <https://thesciencesurvey.com/arts-entertainment/2021/06/14/the-art-of-vidding/>

meglelni ezen kérdésekre a választ, valamint tisztázni azt, hogy a fanvidek hol helyezkednek el a magyar szerzői jog rendszerében.

2. Szerzői műnek tekinthető-e a fanvid?

2.1. A fan és a fandom jelentése, bemutatása

Dolgozatom központi kérdésének megvitatása előtt szükségesnek tartom bemutatni az úgynevezett „fandom” kultúra alapvető ismérveit. A „fandom” kifejezés az angol fan, mint rajongó és “kingdom”, mint királyság összetételéből származik.⁴ A szókapcsolat első fele, a „fan” szó eredetileg az angol fanatic, azaz fanatikus, megszállott kifejezésből származik.⁵ A rövidítés feltehető atyja egy Ted Sullivan nevezetű baseball edző, aki a kifejezést 1883-ban alkotta meg, és amelyet először a korabeli baseball csapatok szurkolótáborának jellemzésére használt.⁶ Később azokat a női színházlátogatókat illeték vele, akik csak a férfi színészek miatt jártak a teátrumi előadásokra. A média fandom jelenség az 1920-as években született meg, amikor a közönség számára megjelentek az első sci-fi magazinok, valamint képregények, amelyeket az olvasók meg tudtak beszélni egymás között.⁷

A fandom kifejezés napjainkban emberek azon közösségére utal, akik szenvedélyesen rajonganak valamiért, legyen szó akár filmalkotásokról, könyvekről, előadóművészekről, illetve egyéb művekről.⁸ Fontos azonban megjegyezni, hogy Henry Jenkins médiatudós szerint a fandom fogalmába nem sorolható be minden rajongói típus. Mint ahogy az a definícióból is látható, az embernek szenvedélyesen, fanatikus módjára kell rajongania valami iránt ahhoz, hogy egy fandom részévé váljon. A fandom kifejezés tehát azokat az embereket foglalja össze, akik egy lépéssel tovább haladnak a hobbijukban, vagyis a rajongó a passzív fogyasztóból üzenetek generátorává, valamint esetenként tartalomgyártóvá válik. A fandom tagjai befogadják a művek üzenetét, majd a saját interpretációjuk szerint átformázva továbbadják az általuk átalakított mondanivalót másoknak, akik szintén elvégzik ugyanezt a cselekményt. Jenkins a fandomot egy eszközként definiálja, amely segítségével a marginalizált, azaz a társadalomból kiszorított szubkulturális csoportok, mint például a nők, a fiatalok és a homoszexuális személyek egy jól ismert médiában teret alakítanak maguknak és azt a saját olvasatuknak megfelelően értelmezik. Ennek jegyében tehát kizárásra kerülnek az alkalmi

⁴ Miguel Angel PÉREZ GÓMEZ: Fan-made vids: una introducción al vidding, los song vids, el recut, los mash-ups, el fan edit y otros artefactos audiovisuales. *Admira*, 1, 54-73., 2009. 2.

⁵ Katharina M. FREUND: *"Veni, Vidi, Vids!" audiences, gender and community in Fan Vidding*. Wollongong, University of Wollongong, 2011. 2.

⁶ James E. ELPERS: *The Tour to End All Tours: The Story of Major League Baseball's 1913-1914 World Tour*. Lincoln and London. Bison Books. 2003. 3.

⁷ FREUND (2011.) op. cit. 2.

⁸ "Fandom", American Library Association, September 25, 2015. <http://www.ala.org/tools/future/trends/fandom>

rajongók, sőt még azok a személyek is, akik például heti rendszerességgel követnek egy tévésorozatot és nem hagynak ki egy epizódot sem.⁹

Jenkins szerint különbséget kell tenni az egyszerű követő és a valódi rajongó között. A követő egy olyan személy, aki ugyan érdeklődést mutat egy adott popkulturális alkotás iránt, azonban az nem befolyásolja semmilyen módon az életét. A rajongó ezzel szemben a személyes és társadalmi tapasztalataiba is integrálja azt, amiért rajong és az nagy, szinte elsőpró hatást gyakorol a mindennapjaira.¹⁰

Azonban rajongó és rajongó sem ugyanaz, hiszen a fandomban végzett tevékenységük alapján külön kell választani az aktív és a passzív rajongókat egymástól. Az aktív rajongók a fandomon belül kreatív tevékenységet folytatnak,¹¹ például kedvenceikről különböző vizuális műveket, azaz fanartokat készítenek, rajongásuk tárgya alapján inspirált történeteket, vagyis fan fictionöket írnak, részt vesznek különböző rajongói találkozókban a saját maguk által készített cosplay-ben, azaz olyan jelmezekben, mint amelyeket kedvenc karaktereik is viselnek, illetve az eredeti forrásokat felhasználva, videóklip jellegű videókat, másnéven fanvideket szerkesztenek kedvenc szereplőikről, előadóművészeikről, filmalkotásaikról.¹² A passzív rajongók ezzel szemben úgymond megfigyelői pozícióban vannak, hiszen ők csak figyelemmel kísérik ezeket a tevékenységeket, fogyasztók módjára reagálnak a rajongótársaik által készített alkotásokra, azonban saját maguk nem vesznek részt ezek készítésében.¹³ Dolgozatom az aktív rajongók által készített művekre, azon belül pedig a fanvidekre fókuszál.

2.2. A fanvid bemutatása

Francesca Coppa a fanvid fogalmát a következőképpen határozta meg: A fanvid a “grassgroot”, avagy amatőr filmkészítés egy fajtája, amely alkotása során a rajongók már létező filmalkotások részleteit – legyenek azok sorozatok, filmek, illetve más vizuális források – használják fel alkotásaikban, amely alá egy már szintén létező zeneművet illesztenek be.¹⁴

A fanvidre mint egyfajta zenés montázsra is lehet tekinteni. Ahogy a fogalomban már említésre került, a fanvidek két kihagyhatatlan elemet tartalmaznak magukban: egy vagy több vizuális

⁹ Henry JENKINS: *Fans, Bloggers, and Gamers: Exploring Participatory Culture*. New York and London. New York University. 2006. 41-46.

¹⁰ Ibid. 118.

¹¹ Ibid. 145.

¹² E. Charlotte STEVENS: *Fanvids Television, women, and home media re-use*. Amsterdam. Amsterdam University Press. 2020. 11-12.

¹³ JENKINS op. cit. 119.

¹⁴ Francesca COPPA: Women, Star Trek, and the early development of fannish vidding. *Transformative Works and Cultures*, vol. 1. (2008.) 1-2.

forrást, amelyek a legtöbb esetben filmalkotások különböző részletei, valamint egy audioforrást, azaz általában egy zeneművet, amely az adott filmalkotásra, annak történetére, valamint szereplőire emlékezteti a viddert (a fanvidek alkotóit).¹⁵ Ezen a két esszenciális elemen kívül természetesen más is belekerülhet a fanvidbe, mint például különböző effektusok, tipográfiai elemek, illetve overlayek, azonban ezek nem szükségszerű részei a fanvidnek, csupán színesítik, érdekesebbé teszik azt.¹⁶

A vidderek célja az alkotásaikkal az, hogy a saját szemszögükből mutassák be kedvenceik történetét és azokon belül is azokat a részleteket, amelyek a legjobban elnyerték a tetszésüket. Fanvid készülhet bármilyen olyan forrásról, ami iránt rajongani lehet, legyen szó akár filmekről, sorozatokról, sőt könyvekről, hírességekről, illetve videójátékokról is. A rajongási tárgyon belül is rengeteg eltérő témából lehet videót készíteni.¹⁷ Ahány forrás, a fanviddel annyifajta történetet lehet elmesélni. Filmek és sorozatok szempontjából például a vidderek a fanvideken keresztül bemutatathatják magának a műnek a történetét, annak üzenetét, karaktereik közötti kapcsolatokat, legyenek azok szerelmi, családi, vagy baráti kapcsolatok, illetve szólhatnak egyetlen egy karakterről is. A rajongók leggyakrabban a szeretett szereplők közötti szerelmi szálát jelenítik meg alkotásaikban. Ezeket a fanvideket „ship-”, illetve „shipper” videknek nevezik, amely az angol „relationship”, azaz párkapcsolat szó rövidítéséből származik. A ship videk mellett népszerűek az olyan videók is, amelyek a karakterek történetét mutatják be, legyen szó akár boldog pillanataikról, akár szenvedéseikről, valamint ezen videók segítségével elemzik a szereplők jellemvonásait, cselekedeteit és azok miértjét.¹⁸ Gyakoriak például a Tony Stark életútjáról szóló fanvidek, amelyek azt mutatják be, hogy egy önközpontú milliomosból, Vasember hogyan vált a bolygó megmentőjévé, továbbá az Éhezők Viadala főszereplőjéről, Katniss Everdeenről szóló alkotások, aki a húga megmentése után a Kapitól elleni forradalom vezéralakjává vált.

Ugyanakkor léteznek olyan karakterről szóló fanvidek is, amelyek nem a szereplőre fókuszálnak, hanem amelyekben a vidder a karaktert felhasználva nyilvánítja ki a véleményét például politikai kérdésekkel kapcsolatban, illetve bírálja a társadalom valamely ideológiáját. A nők és a kisebbségek helyzete gyakran áll az ilyenfajta videók középpontjában. Ezekben az esetekben például a videó készítői egy erős női karakter prezentálásával kritizálja a nőket érő

¹⁵ Katharina FREUND: „Becoming a Part of the Storytelling”: Fan Vidding Practices and Histories. In: Paul BOOTH (szerk.): *A Companion to Media Fandom and Fan Studies*. New Jersey. John Wiley & Sons, Inc. 2018. 210.

¹⁶ Andy KOTOVA: *The Creative Life Behind #fanvids*. Fairfax. George Mason University School of Art. 2021. 12.

¹⁷ Katharina FREUND: „Fair use is legal use”: Copyright negotiations and strategies in the fan-vidding community. *New Media & Society*, vol 18. no. 7., (2014) 1349.

¹⁸ Ibid. 1349.

igazságtalanságokat.¹⁹ Az alkotók fanvidjeikben a mentális betegségekre és azok fontosságára is felhívják a nézőik figyelmét.

A dolgozat szempontjából elengedhetetlen megemlíteni azokat a fanvideket, amelyekben a vidderek nemcsak már meglévő műveket cselekményeit ismertetik meg nézőikkel, hanem saját maguk alkotnak különböző, még nem létező történeteket a kiválasztott filmek, illetve sorozatok jeleneteinek felhasználásával. Ezek alatt a maximum öt perces, de legtöbb esetben egy-két perces videók alatt a vidderek egy egészében új világot alkotnak az eredeti művek átalakításával.²⁰ Az ilyen videóknak két fajtáját különböztetjük meg: az alternative universe, rövidítve AU és a crossover videket.

2.3. A szerzői mű és a fanvid kapcsolata

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Szjt.) 1. §-a kimondja, hogy ahhoz, hogy egy alkotás védelemben részesüljön a szerzői jog által, két konjunktív feltételnek kell megfelelnie. Az alkotásnak egyrészt az irodalom, a tudomány, vagy a művészet területén kell keletkeznie,²¹ másrészt egyéni, eredeti jelleggel kell, hogy rendelkezzen.²² A törvény nem határozza meg, hogy pontosan mit ért irodalom, tudomány, valamint művészet alatt, csupán egy példálózó felsorolást tartalmaz.²³ E rugalmas megoldással biztosította a jogalkotó azt, hogy a jogszabály még a folyamatosan fejlődő és változó technikai környezetben is alkalmas módon védje az alkotásokat.²⁴ Azonban a modern technológia nemcsak új műfajtaikat keletkeztet, hanem eddig még ismeretlen problémák elé is állítja a szerzői jogot. Az újonnan felmerült problémák kérdéskörébe tartozik a fanvid is. A fanvid, akárcsak a filmalkotás, amelyhez kifejezetten hasonló, a művészet területéről származik, ezáltal eleget tesz a szerzői jogi védelem első feltételének. Ezzel szemben viszont nem olyan egyszerű megállapítani azt, hogy a fanvidek teljesítik-e a második feltételt, vagyis azt, hogy rendelkeznek-e egyéni, eredeti jelleggel, vagy sem. Ezen kérdés a negyedik fejezetben részletesen ismertetett átdolgozás szempontjából is kulcsfontosságú, hiszen az átdolgozás szintén megköveteli azt, hogy az alkotás megfeleljen az egyéni, eredeti jelleg kritériumának.

¹⁹ Sarah TROMBLEY: Visions and Revisions Fanvids and Fair Use. *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*. vol 26. no. 1. (2007) 652.

²⁰ Ibid. 652.

²¹ Szjt. 1. § (1)

²² Szjt. 1. § (3)

²³ GRAD-GYENGE Anikó: *Egy modern szerzői jog*. Budapest, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete. 2022. 33.

²⁴ POGÁCSÁS Anett: A szerző jelentősége és művével való kapcsolata: Hova tovább szerzői jog? *Iustum Aequum Salutare*. 2014/1. 151.

A szerzői jog általi védelem második követelménye egy pozitív-negatív feltételpárként is értelmezhető. Amíg az alkotás egyéni jellege a szerző egyéni, sajátos kifejezőmódjáról árulkodik, addig az eredeti jelleg azt követeli meg, hogy a mű ne legyen egy másik szerzői alkotás szolgai másolata.²⁵ Egy szerzői mű egyéni, eredeti jellege teljesen objektív, nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.²⁶ A Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT vagy eljáró tanács) szakvéleményében megállapította, hogy egy alkotás akkor minősül egyéninek, amennyiben az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, és ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, és akkor eredeti, ha az nem valamely már meglévő alkotás szolgai másolata.²⁷ A továbbiakban a fanvid egyéni, valamint eredeti jellegét fogom vizsgálni. Ugyan a feltételpár fennállását külön-külön is meg lehet vizsgálni, azonban az egyéniség és az eredetiség feltétele csak abban az esetben fog teljesülni, amennyiben mindkét követelmény együttesen teljesül. Egyik vagy másik hiányában nem beszélhetünk szerzői jogi értelemben vett alkotásról.²⁸

2.3.1. A fanvid egyéni jellege

Az egyéni jelleg az alkotás szerzőjének személyi kifejeződése, a személyiségének egy része.²⁹ Ahogyan az eljáró tanács a 19/2005. számú szakvéleményében is kifejtette, ahhoz, hogy a mű egyéni jellege megállapításra kerüljön elegendő az, hogy a szerző a mű elkészítése közben ne legyen teljesen meghatározva, vagy korlátozva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által, valamint a szerzőnek legalább minimális terének kell lennie arra, hogy a különböző megoldások közül kiválaszthassa azt, amellyel végül az alkotását el kívánja készíteni.³⁰

Ahhoz tehát, hogy meg lehessen állapítani azt, hogy a fanvid rendelkezik-e egyéni jelleggel vagy sem, elsőként azt kell megvizsgálni, hogy a viddereknek alkotásuk során volt-e lehetőségük arra, hogy bemutathassák egyéni kifejezőmódjaikat, és hogy prezentálhassák a fanvidben saját személyiségüket. Továbbá ellenőrizni kell azt is, hogy volt-e a fanvidek alkotóinak elegendő mozgásterük az alkotómunka folyamán.³¹ Ennek a valószínűsége a fanvidekkel kapcsolatosan eleinte nem tűnik teljesen korlátozatlanak, hiszen a videók több,

²⁵ LEGEZA Dénes (szerk.): *Szerzői Jog Mindenkinél*. 2. kiadás. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. 2023. 60.

²⁶ Uo. 61.

²⁷ Uo. 60.

²⁸ Uo. 60.

²⁹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 34.

³⁰ SZJSZT-19/2005: Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme

³¹ LEGEZA i. m. 73.

már létező mű felhasználásával épülnek fel, azonban a viddereket ez nem tartja vissza attól, hogy egyéni alkotásokat hozzanak létre.

Andy Kotova, művésznevén iForeverFaithful, amerikai vidder, könyvében azt írta, hogy a rajongók abból a célból készítenek fanvideket, hogy szeretett történeteiket egy új, egyedi és kreatív megközelítéssel keltsék életre.³² Ennek következtében tehát a vidderek szerkesztés közben kedvük szerint rekonstruálják és alakítják át filmes forrásaikat, ezzel pedig úgymond átveszik az uralmat az eredeti mű felett.³³ Az alkotók az eredeti művek manipulálásával megváltoztatják azokat a mondanivalókat, üzeneteket, amelyekre az adott alkotás eredetileg a fókusz helyezett, hogy aztán a saját véleményüket, egyéni gondolataikat előtérbe helyezve, egy új megvilágításban prezentálhassák azokat. Emögött a változás mögött lehet politikai vagy esztétikai indok is, illetőleg tehetik ezt egyszerűen azon okból is, hogy ennek következtében az adott forrás számukra szórakoztatóbbá válik.³⁴ A fanvideket készítőik használhatják arra is, hogy kritizálják az azt inspiráló alkotást, hozzáfűzzék a saját meglátásaikat és megjegyzéseiket, valamint, hogy kijavítsák a szerintük hibás történetszálakat. A fanvid készítése során egy-egy kiragadott pillant hangsúlyozásával például egy olyan szerelmi szálát tudnak kialakítani két szereplő között, amely ugyan az eredeti műben nem létezett, azonban a vidder meggyőződése szerint léteznie kellett volna.³⁵ A vidderek mindelemtől különböző társadalmi kritikákat is megfogalmazhatják egy-egy fanviden keresztül.³⁶

Az összevágott anyag felhasználásával egy, az eredetitől teljes mértékben eltérő történetet készítenek, amelyet az adott zenemű vagy a filmalkotásban megtörtént esemény inspirált. Ennek következtében egy olyan új alkotás születik, amely egy új történetet mesél el, új értelmezést mutat be,³⁷ és amely tükrözi a szerző ízlését. Az új mű végeredményeként pedig úgymond megismerhetjük a vidder személyiségének egy részét.

Annak a tudatában tehát, hogy a viddereket nem korlátozza semmilyen körülmény abban, hogy a fanvidek szerkesztése közben bemutathassák személyiségüket, preferenciájukat, valamint kinyilváníthassák véleményüket, illetőleg, hogy a mozgásterük megfelel a szakvéleményben kifejtett minimális feltételnek, megállapítható az, hogy a fanvidek jellemzően egyéni jelleggel rendelkeznek. Ugyanakkor ki kell emelni azt, hogy nem mindegyik fanvid felel

³² KOTOVA op. cit. 9.

³³ FREUND (2018) op. cit. 209.

³⁴ Ibid. 207.

³⁵ Ibid. 209.

³⁶ Ibid. 209.

³⁷ Francesca COPPA: *Vidding: A history*. Michigan. University of Michigan Press. 2022. 23-24.

meg ezeknek a követelményeknek, valamint az Andy Kotova által meghatározott kritériumoknak. Ezen feltételek fennállását minden esetben külön kell vizsgálni.

2.3.2. A fanvid eredeti jellege

Egy fanvid eredeti jellegének megállapítása azonban nem olyan egyszerű feladat. A feltételpár negatív oldala, az eredetiség követelménye, kimondja, hogy nem állhat szerzői jogi védelem alatt az a mű, amely egy másik szerző már létező művének szolgai másolásával keletkezett.³⁸ Ahhoz tehát, hogy egy alkotás védelemben részesüljön, eredetinek kell lennie. Az SZJSZT 24/2013. számú fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak, mint építészeti alkotás tárgyában megfogalmazott szakvéleményében a következőképpen értelmezte az eredetiség fogalmát: az eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való megkülönböztethetőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetetlenségét fejezi ki.³⁹ Szolgai másolásnak minősülhet például egy szerzői jog által védett mű többszörözése. Az Szjt. alapján többszörözésnek számít a mű anyagi hordozón való – közvetlen vagy közvetett – rögzítése, bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről.⁴⁰ A törvény a többszörözés fogalma mellett egy példálózó listát is tartalmaz a többszörözés leggyakrabban előforduló eseteiről. Ilyen például a filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés vagy a hang- vagy képfelvétel előállítása. A szerzői művek digitális formában történő többszörözését is szabályozza a törvény.

Mint az már korábban említésre került, a fanvidek általában két, a szerzői jog által már védett, korábban létrejött műből, vagyis egy, esetleg több filmalkotásból, valamint egy zeneműből épülnek fel. Az Szjt. 1. §-ban megtalálható példálózó felsorolás mindkét műtípust külön megemlíti és védelme alá helyezi, valamint a filmalkotás fogalmát a 64. §-ban külön definiálja is. Ennek megfelelően filmalkotásnak számít minden olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. Filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.⁴¹ A fogalom kifejezetten rugalmas, ebből kifolyólag a szerzői jog védelme alá tartozik majdhogynem

³⁸ LEGEZA i. m. 61.

³⁹ SZJSZT-24/2013: Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak, mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme

⁴⁰ Szjt. 18. § (1)

⁴¹ Szjt. 64. § (1)

bármilyen olyan mozgóképi alkotás, amely egyéni, eredeti jelleggel bír, tartalmi, minőségi vagy mennyiségi korlátozás nélkül.⁴²

A törvény ugyan nem határozza meg azt, hogy mi tekinthető zeneműnek, vagyis hangfelvételnek, azonban ez fellelhető az alkalmazandó nemzetközi egyezményekben (az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi egyezményben, valamint a WIPO által 1996-ban létrehozott Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződésben). A hangfelvétel nem más, mint egy előadás hanganyagának, más hangoknak vagy egyéb hangmegjelenítéseknek a rögzítése. Nem számít hangfelvételnek azonban az, amikor az előadás rögzítése kifejezetten film vagy audiovizuális alkotás keretében történik, hiszen ezen előadás filmfelvételnek, illetőleg filmnek minősül.⁴³

Ennek tudatában jogosan merülhet fel az a kérdés, hogy a fanvidek nem számítanak-e szolgai másolásnak. A fanvid szerzői jog által védett művek, illetve azok részleteinek a kreatív felhasználására támaszkodik, annak érdekében, hogy a vidder személyiségének megfelelően átalakítsa, valamint kritizálja ezeket a forrásokat, illetőleg, hogy tisztelgjen az eredeti források előtt. Nehéz, sőt majdhogynem lehetetlen elképzelni azt, hogy egy fanvid hogy tudná elérni ezt a hatást az eredeti alkotások felhasználása nélkül. A szerzői művek felhasználása, azok átdolgozása tehát elengedhetetlen a fanvid létrehozásához.⁴⁴ Ezen tudatosan kiválasztott források kapcsolata hívja életre a fanvid üzenetét, valamint azt, hogy a szerkesztő milyen célból hozta létre ezt a művet.⁴⁵ A filmalkotás alá helyezett zenemű szolgálja a fanvid gerincét, tervezetét és azt hogy a fanvid milyen útvonalon fog haladni.⁴⁶ A viddereket az esetek többségében a fanvidben később felhasznált zenemű inspirálja videóik elkészítésére, hiszen a kiválasztott dal a kedvenc karakterekre, sorozataikra, filmbeli párosukra emlékezteti őket.⁴⁷ A fanvid szerkesztője a zenemű összes részletét figyelembe veszi a videó elkészítése során, mint például a dal hangulata, szövege, ritmusa, illetve mondanivalója, és azokat kapcsolja össze a vizuális forrás különböző, viszont a zenéhez illő részeivel. Szemléltetésként, amikor a zeneszövegben egy fájdalmas szakításról van szó, akkor a vidder igyekszik egy olyan jelenetet választani a kiválasztott filmalkotásból, amely egy hasonló élethelyzetet kíván bemutatni. Egy fanvid akkor kel életre, amennyiben a két alapelem tökéletesen illik egymáshoz, és a nézők

⁴² LEGEZA i. m. 195.

⁴³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 38.

⁴⁴ TROMBLEY op. cit. 666.

⁴⁵ FREUND (2018) op. cit. 210.

⁴⁶ COPPA (2022) op. cit. 24.

⁴⁷ FREUND (2018) op. cit. 210.

felismerik a párhuzamot a vizuális forrás és a zenemű között.⁴⁸ Ennek következtében tehát kijelenthető, hogy a fanvidet nem lehet elválasztani az eredeti műtől, hiszen az adja a létezésének az alapját. Ennek tudatában azonban elképzelhető-e az, hogy a fanvid rendelkezzen eredeti jelleggel?

Egy mű eredeti jellege abban nyilvánul meg, ha a más alkotásoktól való megkülönböztethetősége a tartalmi és formai kellékek kifejezésének módjában bontakozik ki.⁴⁹ Egy alkotás tehát nem minősül szolgai másolásnak, amennyiben a szerző valamilyen formában úgy módosítja az eredeti művet, hogy az többet ne lehessen azonosítható, illetőleg, hogy a végeredmény különbözzön a másik alkotástól. Ilyen változás lehet például, ha egy olyan festményt, amely eredetileg egy fehér hóvirágról készült, úgy festenek át, hogy a hóvirág helyére egy sárga napraforgó kerül, továbbá az, hogyha egy eredetileg gyors tempójú, kifejezetten vidám, könnyűzenei művet, egy szimfonikus zenekarral kísért balladává írnak át. Ugyanakkor fontos megjegyezni azt, hogy a változásnak jelentős mértékűnek kell lennie ahhoz, hogy az újonnan született alkotás rendelkezzen az eredetiség jellegével. Az eljáró tanács véleménye, valamint a bírói gyakorlat szerint a jelentős mértékű egyezés is még a szolgai utánzás körébe tartozik.⁵⁰ Példaként az eljáró tanács két játék hasonlóságát vizsgálta a SZJSZT-09/2012. számú szakvéleményében. A játékházak elemzése során a tanács arra az álláspontra jutott, hogy azok összetéveszthető mértékig hasonlítanak egymásra, mind méretileg, mind a tetőelemek formájára és mintázatára fókuszálva. A termékek színe hiába különbözött, a hasonló színárnyalat miatt a megjelenése azonosnak hatott. Az SZJSZT véleményében végül megállapította, hogy az apróbb különbségek ellenére is, a két termék nagyfokú azonossága következtében, az alperes által készített termék kétségen kívül a felperes termékének szolgai másolata.⁵¹ Fontos figyelembe venni azt is, hogy a szerzői jog védelme nemcsak a mű egészére, hanem annak azonosítható részeire is kiterjed.⁵² Így az sem számít eredeti jellegnek, ha a vidder az egész filmalkotás vagy zenemű helyett csak azoknak rövid töredékeit használja fel, hiszen a szerzői jog az alkotás bármely terjedelmű szegmensére kiterjedhet, amennyiben az rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel.⁵³ A viddereknek ennek következtében tehát el kell érnie azt, hogy a fanvid megkülönböztethető legyen a felhasznált művektől. De mely változás éri el az eredetiség

⁴⁸ COPPA (2022) op. cit. 24.

⁴⁹ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest. Wolters Kluwer. 2023. 31.

⁵⁰ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 35.

⁵¹ SZJSZT-09/2012: Játékok szerzői jogi védelme és szolgai másolása

⁵² LEGEZA i. m. 116-117.

⁵³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 38.

követelményét? Erre nincs általános válasz, ezt a kérdést minden esetben, minden egyes műnél külön-külön, egyénileg kell megvizsgálni.

A fanvid szerzője egyrészt különböző effektusok alkalmazásával teheti az alkotását eredetibbé, az eredeti műtől megkülönböztethetővé. A használt effektusok körébe tartozik egyfelől a coloring, amely a felhasznált filmalkotás eredeti alapszínét és tónusait változtatja meg, valamint a különböző átmenetek, transitionök használata. Az egyik legnépszerűbb effektus a voiceover.

Voiceover használatakor egy hangfelvételt illesztenek be a kiválasztott jelenetek alá, amely lehet egy részlet például két szereplő párbeszédéből, vagy egy főszereplő által elmondott monológból. Előfordulhat az is, hogy a voiceover egy teljesen másik műből származik és nem abból az alkotásból, amelyet a fanvid készítése során felhasználtak. Kifejezetten fontos effektus az úgynevezett overlay.⁵⁴ Overlay alkalmazása során a vidder a meglévő filmalkotás felé helyez egy másik videót. Ezen cselekedetével nem az a célja, hogy az overlay az eredeti mű helyébe lépjen, hanem az, hogy egyfajta réteget, textúrát helyezzen a kiválasztott filmjelenet képkockáira és így növelje a fanvid látványvilágát.⁵⁵ Az overlay szerzői jogi elhelyezkedése is igazán érdekes, hiszen a legtöbb vidder közkincsnek tekint rá. A filmalkotásokkal, valamint a zeneművekkel ellentétben ugyanis a fanvidek szerzői nem is gondolnak arra, hogy esetleg az overlay felhasználása is engedélyköteles lenne. Ez alól kivételek azok az esetek, amikor egy másik vidder készítette overlayt kívánnak felhasználni, hiszen a mű szerzője ilyenkor külön kiköti azt, hogy overlayét csak azzal a felétellel lehet felhasználni, ha a nevét feltüntetik használatakor. Hasonló kérés olvasható például Kekulice videójának leírásában.⁵⁶

Egy másik gyakran használt díszítőelem az, amikor a vidderek a kiválasztott zenemű sorait jelenítik meg a fanvid egyes részletein különböző tipográfiai stílusokkal, ezzel nyomatékositva alkotásuk mondanivalóját, valamint felhívják a nézők figyelmét arra, hogy a dal szövegének mely részleteire kell különös figyelmet fordítaniuk.⁵⁷ Érdekesség, hogy a tipográfiai effektusokhoz használt font, azaz maguk a betűtípusok is részesülhetnek szerzői jogi védelemben, amennyiben a font arcúata, a készletet alkotó betűk képe egyéni és eredeti jelleggel rendelkezik és a szerző saját szellemi alkotása.⁵⁸

⁵⁴ KOTOVA op. cit. 38-45.

⁵⁵ JOURDAN Aldredge: Become an overlay all-star: how to master video overlays for your edits. *Vimeo*. 2022. április 26. <https://vimeo.com/blog/post/video-overlay-guide/>

⁵⁶ KEKULICE TUTORIALS: 500 Subs Unique Overlay Giveaway https://youtu.be/Ge1-mOULWew?si=rqtsN0NMCo_qeSvR

⁵⁷ KOTOVA op. cit. 48.

⁵⁸ LEGEZA i. m. 57.

A vágásnak is hatalmas szerepe van az alkotómunka során, hiszen egy filmalkotás a végső vágás által válik műalkotássá.⁵⁹ A vágás kifejezetten fontos szerepet játszik a mű befejezett verziójának meghatározásakor. A végső vágás során a szerzők rögzítik az alkotás végleges változatát.⁶⁰ Az Szjt. 65. §-a ugyanis kimondja azt, hogy egy filmalkotás akkor számít befejezettnek, amikor a szerzők, valamint a filmelőállító a végleges változatot ilyenként elfogadják.⁶¹ Ennek következtében tehát, ha a vidder a fanvid készítése során a filmalkotás egyes jeleneteit a saját kontextusukból, környezetükből kiemeli, hogy aztán más sorrendben helyezze őket egymás mellé, azzal megváltoztathatja az alkotás befejezett változatát, és így a fanvid akár megkülönböztethetővé válik az eredeti műtől. Ezáltal az is elképzelhető, hogy a fanvid az eredeti alkotástól teljesen eltérő tartalommal fog bírni.

Végezetül gyakran előforduló jelenség az, hogy a vidderek a felhasznált zeneműveket először lerövidítik, azokból csak bizonyos részleteket használnak fel, majd aztán felgyorsítják, vagy éppenséggel lelassítják azokat, ezzel, még ha minimálisan is, alakítva az eredeti mű felismerhetőségén.⁶²

A vizsgálati szempontok ellenére elengedhetetlen megemlíteni azt, hogy a fanvidek egytől-egyig különbözőek. Akár az alkotási folyamatot vesszük figyelembe, akár a felépítésüket, a szerző alkotásába integrált személyiségét, vagy a fanvid tartalmát, nehéz két ugyanolyan találni, és ennek eredményeként majdhogynem lehetetlen általános következtetéseket levonni róluk. Ennek tudatában tehát kijelenthető, hogy amíg egyes fanvidek megfelelnek az eredetiség követelményének, addig más rajongók által szerkesztett videók nem tesznek eleget ennek a feltételnek és szolgai másolásnak minősülnek. A határ azonban kimondottan vékony a két lehetőség között, így nem egyszerű eldönteni azt, hogy mely fanvidek rendelkeznek az eredetiség jellegével és melyek nem. Fontos kiemelni azt is, hogy a fanvidek szerzői jogi védelmét nem csupán a törvényi feltételrendszer állapítja meg, annak voltja mindig az egyedi sajátosságaik vizsgálata után állapítható meg.⁶³ Az azonban az előzőleg leírtak alapján kijelenthető, hogy a legtöbb fanvid teljesíti az egyéniségi, eredetiségi jelleg követelményét, valamint, hogy az irodalom, a tudomány, vagy a művészet területén keletkezett. Ennek tudatában pedig megállapítható az, hogy a fanvidek többsége a szerzői jogi szabályok szerint műnek minősülhetnek, ezáltal szerzői jogi védelemben részesülhetnek.

⁵⁹ TAKÓ Sándor: A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések Magyarországon és az Egyesült Államokban, különös tekintettel a szerzői jogra. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2014. 119/1. 48.

⁶⁰ GRAD-GYENGE Anikó: *Film és szerzői jog: A megfilmesítési szerződés*. Budapest. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete. 2016. 68-69.

⁶¹ Szjt. 65. § (1)

⁶² TROMBLEY op. cit. 675.

⁶³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 33.

3. A szerző

3.1. A szerző fogalma

Az Sztj. 4. §-a kimondja, hogy a szerzői jog azt a személy illeti meg, aki a művet megalkotta.⁶⁴ Ebből kifolyólag a szerző az a természetes személy, aki az alkotást létrehozta. Fontos megemlíteni, hogy a magyar jogrendszer alapján a szerző csakis kizárólag természetes személy lehet, egy jogi személy csak felhasználási jogokkal, illetve kivételes esetekben vagyoni jogokkal rendelkezhet, azonban a személyhez fűződő jogok nem kerülhet át hozzá. A természetes személy korától és mentális állapotától függetlenül válhat a szerzői jog alanyává, ennek következtében tehát nem számít az, hogy a mű alkotója cselekvőképes-e vagy sem.⁶⁵

A szerzőt mint a szerzői jog alanyát a mű létrejöttétől kezdve megilletik a szerzői jogok.⁶⁶ Ezen jogokon belül két nagy csoport különböztethető meg: a személyhez fűződő, valamint a vagyoni jogok. A szerző egyrészt személyhez fűződő jogokkal rendelkezik, amelyekről nem mondhat le, valamint nem ruházhatja át,⁶⁷ hiszen azok szorosan a személyéhez kapcsolódnak.⁶⁸ A személyhez fűződő jogaival kapcsolatosan az alkotó szabadon dönti el, hogy művét nyilvánosságra hozza-e, hogy nevét feltünteti-e a művén vagy sem, továbbá joga van arra, hogy fellépjen a mű integritásának védelmében.⁶⁹ Másrészt a szerző vagyoni jogok összességével rendelkezik, amelyek az alkotásának különböző módon való felhasználására és azok engedélyezésére vonatkoznak. A vagyoni jogokat illetően a szerző jogosult arra, hogy a művet valamilyen módon felhasználja, például többszörözze, esetleg nyilvánosan előadja, vagy az átdolgozására engedélyt adjon.⁷⁰

A szerzői művek védelmét ellátó kizárólagos jogok abszolút szerkezetű, valamint negatív tartalmú jogviszonyt hoznak létre. Az abszolút szerkezetű jogok következtében a szerző kizárólagos jogosulti helyzetbe kerül a mű keletkezésének pillanatában, vele szemben mindenki más kötelezettnek számít. A jogviszony attól válik negatív tartalmúvá, hogy a szerzőn kívüli személyek tartózkodni kötelesek minden olyan tevékenységtől, amelyek megsérthetik a szerző jogát.⁷¹

⁶⁴ Sztj. 4. § (1)

⁶⁵ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 43.

⁶⁶ Sztj. 9. § (1)

⁶⁷ Sztj. 9. § (2)

⁶⁸ LEGEZA i.m. 100.

⁶⁹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 51.

⁷⁰ LEGEZA i.m. 100.

⁷¹ Uo. 100.

Látszólag egyszerű tehát megállapítani a mű szerzőjét, azonban ez a modern technológia, valamint az internet korában egyre nehezebbé válik. Gyakran még a mű alkotója sincs tudatában annak, hogy ő maga szerzőnek számít, és ezáltal különböző jogokkal rendelkezik a műve felett. Valamint napjainkban a felhasználók is közkincként, szabadon felhasználhatóként kezelik a különböző internetes platformokon közzétett szerzői jog által védett műveket. Az internet az új lehetőségekkel egyetemben tehát új kihívásokat is eredményezett a szerzői jog területén. Az eddig műélvező közönség igen könnyen, és kifejezetten sok esetben távolodik el eddigi passzív szerepétől és válik maga is aktív felhasználóvá, sőt mi több, akár szerzővé is.⁷² A vidderek jogi szempontból történő elhelyezése is igen hasonló módon alakult ki.

3.2. A vidderek mint szerzők

A különböző videószerkesztői szoftverek könnyű hozzáférhetősége, a videómegosztó és egyéb közösségi médiaplatformok egyszerű elérhetősége megkönnyítette a különböző művek létrehozását és azok terjesztését az alkotók számára.⁷³ Ennek eredményeképpen az eddigi passzív műélvezők, a rajongók is könnyen tartalomgyártókká váltak. Arra a kérdésre azonban, hogy a vidderek szerzőnek számítanak-e, maguk sem tudnák megmondani a választ. Mint ahogy előzőleg említésre került, sokszor az alkotó maga sincs tisztában azzal, hogy az általa létrehozott mű szerzői jogi védelem alatt áll-e vagy sem, valamint, hogy ő maga szerzőnek számít-e. Ennek egyrészt az állhat a hátterében, hogy a legtöbb vidder szerzői joggal kapcsolatos ismerete igen csekély, így jogaikkal, továbbá kötelezettségeikkel sincsenek tisztában.⁷⁴ Másrészt a vidderek maguk is kifejezetten óvatosak azokkal a kijelentésekkel, miszerint jogokkal rendelkeznek fanvidjeik felett⁷⁵, hiszen azon források, amelyeket fanvidjük elkészítése során felhasználtak a legtöbb esetben szerzői jogi védelem alatt állnak, és amelyek felhasználásra nem kértek engedélyt. Az eredeti mű szerzőjének legfőbb jogai közé tartozik ugyanis az, hogy rendelkezze műve felett, és ezáltal egyedül ő jogosult arra, hogy a mű egészét

⁷² POGÁCSÁS Anett: A szerző fogalmának és jelentőségének alakulása napjainkban. In: POGÁCSÁS Anett: *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest. Szent István Társulat. 2014. 484-487.

⁷³ David TAN: Parody, Satire, Caricature, and Pastiche: Fair Dealing Is No Laughing Matter. In: Shyamkrishna BALGANESH - Ng-Loy Wee LOON - Haochen SUN: *The Cambridge Handbook of Copyright Limitations and Exceptions*. Cambridge. Cambridge University Press. 2021. 329.

⁷⁴ Rebecca TUSHNET: Copyright Law, Fan Practices, and the Rights of the Author. In: Jonathan GRAY - Cornel SANDVOSS - C. Lee HARRINGTON: *Fandom: Identities and Communities in a Mediated World*. New York. New York University Press. 2017. 91.

⁷⁵ TROMBLEY op. cit. 659.

vagy annak azonosítható részét felhasználja, valamint, hogy a mások által történő felhasználást engedélyezze.⁷⁶ Ennek következtében a vidderek alkotásukat illegálisnak, szerzői jogi terminológiát alkalmazva, jogsértőnek gondolják, a saját jogi helyzetükről pedig hasonlóképpen vélekednek, mint társadalmi státuszukról: marginalizált, megtűrt személyként tekintenek magukra, nem pedig a szerzői jog egy alanyaként.⁷⁷

Azonban, ahogy a törvény kimondja, az számít szerzőnek, aki a művet megalkotta. Az előző fejezetben szemléltettem azt, hogy amennyiben egy fanvid eleget tesz az egyéni, eredeti jelleg követelményének, műnek számít, és ezáltal szerzői jogi védelemben részesül. Ennek következtében tehát, a vidder, mint a fanvid megalkotója, a szerzői jog szerint szerzőnek minősül, és érvényesítheti a jogait a műve felett.

⁷⁶ LEGEZA i. m. 220.

⁷⁷ TUSHNET op. cit. 91.

4. Az átdolgozás

Az Szjt. 16. §-a generálklauzáként kimondja, hogy a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Ez alapján a törvény abszolút jogosultsággal ruházta fel a szerzőt művének mindennemű hasznosításával kapcsolatban, mindenki mást pedig nemtevésre kötelez.⁷⁸ Fontos a törvény szövegéből kiemelni azt, hogy ez a szabály nemcsak a szerzői mű egészére, hanem a mű olyan azonosítható részeire is kiterjed, amelyek egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek. Egy mű felhasználása tehát akkor következik be, amikor a szerző, illetve az a személy, akinek a szerző erre engedélyt adott, az alkotást mások számára érzékelhetővé teszi. Ilyen például egy filmalkotás televízióban való sugárzása vagy egy irodalmi mű nyilvános előadása egy felolvasó esten.⁷⁹ A törvény nem határozza meg azonban a felhasználási módokat, mindössze egy példálózó felsorolást tartalmaz. Az Szjt. 17. §-ának felsorolása alapján felhasználásnak minősül többek között a mű átdolgozása.⁸⁰ A következőkben az átdolgozás és a fanvid közötti kapcsolatot fogom vizsgálni.

4.1. Az átdolgozás fogalma

A törvény 29. §-a alapján a szerző kizárólagos joga az, hogy művét átdolgozza, illetve, hogy arra másnak engedélyt adjon.⁸¹ Az átdolgozás a mű módosításának olyan szélsőséges esete, amely során a változtatások önmagukban is olyannyira lényegiek, hogy teljesítik az egyéni és eredeti jelleg követelményét. A mű átdolgozásával egy új mű születik, amely az eredeti szerző személyiségi jegyeivel együttesen tartalmazza az átdolgozó jellemvonásait is.⁸² Átdolgozásnak számít a mű fordítása, színpadi-, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.⁸³

Szerzői jogi védelemben nemcsak az önálló és más szellemi alkotásoktól független művek részesülhetnek, hanem azok az alkotások is, amelyek egy másik szerző által már korábban létrehozott mű tartalmát vagy megjelenési formáját veszik igénybe.⁸⁴ Pogácsás Anett

⁷⁸ GYERTYÁNFY (2023) i.m. 153.

⁷⁹ LEGEZA i.m. 114-115.

⁸⁰ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 66.

⁸¹ Szjt 29. §

⁸² GYERTYÁNFY (2023) i.m. 250.

⁸³ Szjt 29. §

⁸⁴ PALÁGYI Róbert: *A magyar szerzői jog zsebkönyve*. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1959. 23.

szerint két feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy egy alkotás átdolgozásnak minősüljön. Egyrészt az átdolgozónak komolyan támaszkodnia kell a már létező alkotásra, és annak lényegi elemeit kell átvennie. Nem elég tehát az, ha a már meglévő alkotásnak csupán a stílusát utánozza, vagy ha abból nyer ihletet az alkotása elkészítéséhez. Másrészt az átdolgozó által végzett módosítások az átdolgozó személy stílusjegyeit kell, hogy viseljék. Kiemelt fontosságú az eredeti mű átdolgozó általi változtatása, hiszen anélkül akár jogsértés, plágium is bekövetkezhet.⁸⁵ Ennek következtében tehát az átdolgozás során létrejött mű csak abban az esetben minősül származékos műnek, amennyiben a szerzői jogi védelem követelményeinek eleget tesz, azaz rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel. A származékos művek tartalmukban, valamint formájukban, esetleg mindkettőben függenek egy másik szerzői alkotástól, így tehát a két mű között egyfajta kapcsolatnak kell fennállnia, amelyet az átdolgozás folyamata hozott létre.⁸⁶

Azokat a cselekményeket, amelyek folyamán a felhasználó egy már létező művet használ fel, alapvetően négy szintre lehet felosztani. Az első szinten helyezkednek el azok a felhasználások, amelyek során a szerzői mű változatlan formában marad, vagy kisebb, relevanciával nem bíró módosításokat végez el rajta a felhasználó. Ez a szint inkább minősül többszörözésnek mintsem átdolgozásnak, hiszen a létrehozott mű nem éri el az egyéni, eredeti jelleg szintjét. A második szinten a felhasználó már érzékelhetőbb módosításokat hajt végre a művön, de ezek a változások még mindig nem elegendőek ahhoz, hogy teljesítsék a szerzői jogi oltalom feltételeit.⁸⁷ Gyertyánfy Péter úgy fogalmazott azokkal a cselekményekkel kapcsolatban, amelyek ezen a két szinten találhatók, hogy nem számít átdolgozásnak az, amennyiben a felhasználó az eredeti művön csak lényegtelen, esetleg technikai munkavégzéssel kapcsolatos változásokat végzett el, de nem hajtott végre alkotói tevékenységet.⁸⁸ A valódi átdolgozás a harmadik szinten foglal helyet. Ezen a szinten tehát azok a cselekmények szerepelnek, amelyek következtében egy új, egyéni eredeti jelleggel rendelkező alkotás jön létre, azonban az továbbra is magán viseli az eredeti mű főbb jellemzőit. Az ezen a szinten keletkezett alkotásokat származékos műveknek nevezik. Végül az utolsó szinten helyezkednek el azok a felhasználások, amelynek folyamán a felhasználó teljesen eltávolodik az eredeti műtől, az csak inspirálta a saját egyéni, eredeti jellegű művének elkészítésére. Nem minősül

⁸⁵ POGÁCSÁS Anett: Kizárólagos jogok a szerzői alkotásokon. In: TATTAY Levente - PINTZ György - POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest. Szent István Társulat. 2011. 186.

⁸⁶ SÁPI Edit: Átdolgozás vagy nem átdolgozás: ez itt a kérdés. Az átdolgozás jogának érvényesülése a színpadon. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2018. 123/4. 8.

⁸⁷ SÁPI i. m. 12.

⁸⁸ GYERTYÁNFY Péter: A zenei átdolgozások egyes szerzői jogi kérdéseiről. *Magyar Jog*. 27/6. 1980. 541.

tehát átdolgozásnak az, ha a másodlagos mű az eredetivel csupán távoli kapcsolatban áll.⁸⁹ Gyertyánfy álláspontja szerint az átdolgozás fogalmába nem tartoznak bele azok az esetek, amikor a felhasználó a műve létrehozásakor ugyan felhasználja egy korábbi mű tartalmi elemeit, de azok az új műben már nem lényeges tartalomként jelennek meg. Ebben az esetben egy új, az eredetitől független, önálló mű jön létre. Kiemelten fontos eldönteni ezen körülmények fennálltakor, hogy mi minősül egy műben lényeges tartalmi elemnek. Ilyen elemek lehetnek például a szereplők, a szereplők sorsa, illetve a helyszínek.⁹⁰ Ugyan egy mű átdolgozásának meghatározása először egyszerűnek tűnik, de gyakorlatban igazán nehéz megállapítani egy adott műről, hogy átdolgozásnak számít-e vagy sem. Továbbá bizonyos körülmények között annak a megállapítása sem egyszerű, hogy az új alkotás valóban megvalósítja-e a törvény szerinti átdolgozást vagy pedig csak egy ahhoz hasonló felhasználásról van-e szó.⁹¹ Az átdolgozás létrejöttét minden műnél külön kell megvizsgálni.⁹²

4.2. A fanvid mint átdolgozás

Az átdolgozás tehát mindig a művek szerzői jogi védelem feltételeinek megfelelő módosítását jelenti.⁹³ Az eljáró tanács SZJSZT-18/2010. számú szakvéleményében megállapította, hogy átdolgozás során szerzői mű csak abban az esetben keletkezhet, amennyiben az egyéni, eredeti jellegű alkotótevékenység eredménye.⁹⁴ Egy zenemű átdolgozásával kapcsolatos jogvita során pedig kifejtette azokat a szempontokat, amelyeket figyelembe kell venni abban az esetben, ha egy mű átdolgozása kérdéses. A tanács szerint először is vizsgálni kell azt, hogy az eredeti mű felhasználása az új alkotásban kimutatható-e, és amennyiben igen, akkor történt-e bármilyen változtatás az eredeti műben vagy pedig azonos-e annak eredeti formájával. A következő, és egyben utolsó lépésben azt kell megvizsgálni, hogy ha a felhasználó módosított az alkotáson, akkor az minősülhet-e átdolgozásnak, azaz rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel, valamint nem lépte-e túl az átdolgozás határait és az eredeti művet nem csak ötletként használta fel a művének alkotásakor.⁹⁵ Gyakran fordul elő az az eset is, amely során egy alkotás egy másik szerzőt arra inspirál, hogy azt továbbgondolja, megváltoztassa, másképp mutassa meg. Az

⁸⁹ SÁPI i. m. 12.

⁹⁰ GYERTYÁNFY (1980.) i. m. 541.

⁹¹ GYENGE Anikó: Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 107. évf. 3. sz., 2002.

⁹² SÁPI i. m. 13.

⁹³ Uo. 8.

⁹⁴ SZJSZT-18/2010: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme

⁹⁵ SZJSZT-02/2013: A zeneművek átdolgozásával és integritásvédelmével kapcsolatos szerzői jogi kérdések

átdolgozás sosem történhet anélkül, hogy az átdolgozó ne reflektálna a más által korábban megalkotott műre, illetve a saját személyiségére.⁹⁶

A vidderek célja sem az, hogy alkotómunkájuk során egy teljesen új, önálló művet hozzanak létre, hanem inkább az, hogy saját gondolataikat, preferenciájukat, továbbá személyiségüket kapcsolják össze egy már létező, általuk kedvelt alkotással.⁹⁷ A fanvidek egyéni, eredeti jellege változó, mindegyik alkotásnál különbözhet.⁹⁸ Az előző fejezetekben megállapításra került az, hogy a fanvidek legtöbb esetben megfelelnek a szerzői jog által állított követelményeknek, azonban ez nem minden esetben igaz. Minden fanvid fajtánál, minden alkotásnál külön meg kell vizsgálni ennek fennállását, vagy hiányát, valamint azt, hogy nem szolgai másolás esetében milyen, az eredeti műben nem megtalálható jellemzőt vitt bele az alkotásba az átdolgozó.⁹⁹

Említésre méltó még, hogy a fanvidek átéléséhez valamelyest fontos az, hogy a műélvező ismerje az eredeti műveket, hiszen csak akkor tudja értelmezni a jeleneteket, valamint a zeneszöveg közötti összefüggéseket, ha az eredeti mű nem ismeretlen a számára. Ugyanakkor Bernáld Aurél szerint az átdolgozás segítséget nyújt ahhoz, hogy az eredeti szerző művei szélesebb körben is eljussanak a társadalom tagjaihoz.¹⁰⁰ Ugyanígy vélekedik Andy Kotova is, aki hangsúlyozta, hogy a vidderek műveikkel felkeltik azoknak a személyeknek az érdeklődését, akik számára az eredeti művek ismeretlenek voltak, és fanvidjeikkel akár növelhetik is az adott fandom tagjainak a számát.¹⁰¹

4.2.1. A ship fanvidek

Sarah Trombley véleménye szerint azok a fanvidek felelnek meg a legkevésbé az egyéni, eredeti jelleg követelményének, amelyek pusztán egy mű cselekményét, vagy a szereplők közötti akár szerelmi kapcsolat kialakulását mutatják be.¹⁰² Az első fejezetben már szó esett az úgynevezett ship videókról, amelyek által az alkotók kedvenc film-, illetve sorozatbeli párosaiknak állítanak emléket, a fanviden keresztül mutatják be szerelmüket. A ship videók szólhatnak arról, hogy a karakterek hogyan szerettek egymásba, hogyan végződött a kapcsolatuk, illetve arról, hogy románcuk boldog volt-e, avagy tragikus.¹⁰³ Ilyenfajta ship video például maryxstuart Az

⁹⁶ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 76.

⁹⁷ FREUND (2011.) op. cit. 121.

⁹⁸ TROMBLEY op. cit. 665.

⁹⁹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 77.

¹⁰⁰ BENÁRD Aurél: Zenemű átdolgozásának szerzői jogi védelme. *Magyar Jog*. 8/ 3. 1961. 118

¹⁰¹ KOTOVA op. cit. 10.

¹⁰² TROMBLEY op. cit. 665.

¹⁰³ Ibid. 651.

uralkodónő (eredeti cím: Reign) című sorozat alapján készült fanvidje, amelyben Stuart Mária és férje, Ferenc szerelmi kapcsolatát mutatja be. A fanvidben jól látszódik, hogy az alkotó művéhez az eredeti mű lényegi elemeit vette át, a másik filmalkotás szereplőit, helyszíneit, valamint jeleneteit használta fel, azonban azokat különféle effektusokkal színesítette, továbbá az eredeti műtől eltérő vágásokat alkalmazott művében. Ennek következtében változtatott az eredeti művön és hozzátett egy kisebb részt a saját személyiségéből, preferenciájából is.¹⁰⁴ A vidderek a saját érdeklődési körüknek, véleményüknek megfelelően módosítják a korábbi alkotásokat, így még azon művekben is megjelenhet a szerző sajátos nézőpontja egyéni, eredeti jellegként, amelyek lényegesen hűek maradtak az eredeti művekhez.¹⁰⁵

Ship videket azonban nemcsak azokról a karakterekről készítenek, akik valóban szerelmesek egymásba, hanem azokról is, akik között esetleg nem is létezik semmiféle romantikus kapcsolat. A dolgozatom elején már említésre került az, hogy esetenként a vidderek a saját értelmezésüknek megfelelő módon úgy szerkesztenek meg egy-egy jelenetet a kiválasztott műből, hogy az úgy fessen, mintha annak karakterei között valamifajta szerelmi szál húzódná, miközben ez az eredeti alkotásban nincs így.¹⁰⁶ A Harry Potterből ismert Hermione Grangerről és Draco Malfoyról gyakran készülnek hasonló ship videk, továbbá A visszatérők (eredeti cím: The 100) című sorozat két főszereplőjéről, Bellamyról és Clarke-ról is. Juli Grisel fanvidje, amit az utóbb említett párosról készített tökéletesen szemlélteti, hogy a vidderek milyen eszközöket használnak annak érdekében, hogy a karaktereket, mint egy szerelmespárt mutassák be alkotásaikban. Ugyan az eredeti műben Bellamy és Clarke csupán jó barátokként tekintenek egymásra, az alkotó a szereplők szoros kapcsolatát közös jeleneteik dalszöveghez történő párosításával, párhuzamos pillanatok egymás mellé helyezésével, valamint az eredeti szöveggörnyezetükből kiragadott mondatok használatával úgy alakította át, hogy a laikus nézőnek úgy tűnjön, mintha a fanvid egy szerelmespárról készült volna.¹⁰⁷ Ezekről a fanvidekről elképzelhető, hogy esetlegesen rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, hiszen az ilyenfajta fanvidek általában egy olyan új történetszálat visznek bele az eredeti műbe, amely eddig még nem létezett, valamint nem különülnek el teljesen a korábbi alkotástól, így valószínűsíthető, hogy megfelelhetnek az átdolgozás követelményeinek.

4.2.2. Az alternative universe fanvidek

¹⁰⁴ MARYXSTUART: francis and mary | love story: <https://youtu.be/OLZdxjFX4Pg?si=n43b3p5Bry6txYf>

¹⁰⁵ TROMBLEY op. cit. 665.

¹⁰⁶ FREUND (2018) op. cit. 210.

¹⁰⁷ Juli GRISEL: ► The great war | Bellamy and Clarke <https://youtu.be/KJpHLQ483pg?si=2RZF7PIlyEPyiTM>

Az alternative universe fanvidek, mint ahogy az az elnevezésben is látható, az eredeti alkotás világtól eltérő, az átdolgozó által kitalált valóságban játszódnak, és olyan történeteket mutatnak be, amelyeket az eredeti mű nem tartalmaz magában. Az AU-k készítése közben a vidder gyökeresen megváltoztatja az eredeti mű által közvetített üzenetet és a saját értelmezése, valamint kedve szerint írja át azt. Ebből kifolyólag a legtöbb AU fanvid átdolgozásnak számít, hiszen egyrészt az átdolgozó felhasználja művében az eredeti alkotás lényegi elemeit, leggyakrabban azok szereplőit, majd a saját személyiségét hozzátevé egy új egyéni, eredeti jelleggel rendelkező művet hoz létre.

Az alternative universe fanvidek közül több nagy csoportot különböztetünk meg, de ezeken belül is számos alműfaj létezik. Az első csoportba, a revíziós narratívák csoportjába, tartoznak azok a videók, amelyek ugyan tartalmazzák az eredeti forrásból átvett szereplőket és azt az alapszituációt, amely megjelenik a műben, azonban megváltoztatják annak a cselekményét. Az ilyen fajta történet általában abból a célból születik, hogy bemutassa, hogy mi történhetett volna, hogyha a cselekmény másként alakul. Az ilyen fanvideket tekinthetjük úgy, mintha a vidderek kiragadták volna az eredeti szerzők kezei közül az irányítást és elkészítették azt, amit ők kívántak volna látni a műben.¹⁰⁸ AerisVideos fanvidjében például a Riverdale című sorozat két főszereplőjét, Jugheadet és Veronicát használja fel. Amíg Veronica az eredeti alkotásban egy egyszerű embernek számít, addig AerisVideos alkotásában egy vámpírként jelenik meg.¹⁰⁹ Illetve ugyanebben a kategóriába tartozik akapotatogirl alkotása, amely azt mutatja be, hogy mi történt volna akkor, ha Tony Stark még gyermekkorában örökbefogadja Peter Parkert, azaz Pókembert.¹¹⁰

Az AU-k második nagyobb csoportja azokat a fanvideket tartalmazza, amelyekben a karakterek szerepe, valamint a történet maga megegyezik az eredetivel, azonban egy másik világban, illetve számos esetben egy másik korszakban helyezkedik el.¹¹¹ A Shadow and Bone – Árnyék és csont című sorozat eredetileg egy kitalált világban játszódik valamikor a 19. század környékén, azonban heartphantom fanvidjében a modern világba repítette a szereplőket.¹¹² Az alkotó ezt különféle filmalkotások felhasználásával érte el, amelyek a legtöbb esetben nem tartoztak az eredeti műhöz.

¹⁰⁸ Kavita Mudan FINN - Jessica MCCALL: Exit, pursued by a fan: Shakespeare, Fandom, and the Lure of the Alternate Universe. *Critical Survey*. 28/2. 2016. 30-31.

¹⁰⁹ AERISVIDEOS: Jughead & Veronica | In this town, we're all monsters (Vampire AU)
<https://youtu.be/3I3uUT7Zyeg?si=sbaQGSuDVc5vZs8K>

¹¹⁰ AKAPOTATOGIRL: all my life | tony & peter (father/son au)
<https://youtu.be/H6Dh1VYrp8o?si=aCPglowazHtHflfj>

¹¹¹ FINN – MCCALL op. cit. 30-31.

¹¹² HEARTPHANTOM: ABOUT DAMN TIME | modern grishaverse <https://youtu.be/qF-DN-yIfic?si=MpL3jPWqS5qAXPhQ>

Az eddig ismertetett két csoportban a vidderek megőrizték az eredeti alkotás lényeges elemeit, legyenek azok a karakterek, a köztük lévő kapcsolat, vagy a helyszínek, azonban az alternative universe fanvidek harmadik csoportjába tartozó műveknek az az ismervük, hogy a már létező alkotások jeleneteit kiragadják eredeti kontextusukból és egy számukra teljesen új környezetbe helyezik át őket. Ezek a jelenetek belekerülhetnek egy másik, már létező műbe, ilyen például guwolz alkotása, amelyben a népszerű koreai fiúbanda, a BTS egy tagját, nevezetesen Jungkookot jelenítette meg Pókemberként.¹¹³ Ezen kívül a szereplőket beilleszthetik egy olyan történetbe is, amely teljes mértékben a vidder képzeletének szüleménye, egy vidder által megalkotott világba. Chrissy_tinaa „jinkook | the yawning grave” című videója pontosan ezt mutatja be. A fanvidet ismételten a koreai fiúbanda tagjai inspirálták, akiknek a felhasználásával a vidder elmesélhette a saját maga által kitalált történetét. Az alkotó a BTS által kiadott videoklipek jeleneteit vegyítette más művek részleteivel és a cselekmény érthetőségének, valamint vezetésének érdekében különböző voiceoverekkel, overlayekkel színesítette videóját. A kezdeti források hangulatát, amelyek eredetileg akár pozitív benyomást is kelthettek, misztikussá, mondhatni horrorisztikussá alakította a különböző effektusokkal. A fanvid egy pontján az is észrevehető, ahogy egyik karakterének képmanipuláció használatával feketévé változtatta a szemét, ezzel jelezvén, hogy a történetében valamilyen démoni entitás szerepét játssza. Az alkotások tudatos egymás mellé helyezésével, illetve a különböző effektusok használatával egy saját világot épített fel magának, amely az eredeti művekben egyáltalán nem létezett.¹¹⁴

Az alább bemutatott fanvidekben látható, hogy az átdolgozó megőrizte az eredeti alkotások lényeges elemeit, azonban változtatott is azoknak az megjelenésén, illetve tartalmán. A példaként felhozott művekben kétség nélkül megjelent a szerzői jog által megkövetelt egyéni, eredeti jelleg is, hiszen az általuk készített művek nem számítottak szolgai utánzatnak, valamint az eredeti alkotásokat saját személyiségüknek, véleményüknek megfelelően rekonstruálták át. Az alternative universe videók ennek következtében megfelelnek az átdolgozás kritériumainak.

4.2.3. A crossover fanvidek

Az eddig ismertetett fanvid fajták leginkább az eredeti történetvilágukban, a saját közegükben mozogtak, illetve az alternative universe fanvidek esetében időnként egy teljesen új környezetbe kerültek. A crossover fanvidek vonatkozásában ugyanez nem mondható el, hiszen

¹¹³ GUWOLZ: SPIDEYKOOK AU | the search https://youtu.be/YIEYwf2IHPE?si=uSXXxYsQl_xYjI6R

¹¹⁴ CHRISSY_TINAA: jinkook | the yawning grave <https://youtu.be/30bCGdPxaOo?si=08euFibUZlYFkNR2>

azok fő ismertetőjele az, hogy az alkotó egy már létező karaktert egy másik meglévő fiktívvilágba helyez át.¹¹⁵ Hasonlóan cselekedett Natalie Sweet is, aki a Sabrina hátborzongató kalandjai főszereplőjét, Sabrina Spellmant a Harry Potter univerzumába helyezte át fanvidében.¹¹⁶ Az alkotó Sabrinát a Roxfort Varázsiskola egyik tanulójaként mutatja be, aki nem mellesleg egészen ellenszenves kapcsolatot ápol Draco Malfoy-jal. Ezen videó kapcsán is megfigyelhető az, hogy a vidder effektusok használatával éri el azt, hogy fanvidje valóságosnak tűnjön. Ilyen például az eredeti vizuális források alapszínének megváltoztatása, vagy fekete-fehérré tétele, hogy azok a jelenetek, amelyek különböző filmalkotásokból származnak, úgy tűnjenek, mintha valójában egy világban játszódnának és hogy ne tudatosuljon a nézőben az, hogy az egymás mellé helyezett részletek igazából más-más művekből erednek. Hasonló kimenetellel rendelkezik az a megoldás is, hogy a fanvid egyes részeinél az overlay használata által a filmrészletek elmosódottá váltak, így nem volt érzékelhető az, hogy a két karakter nem egy légtérben tartózkodott. A videó néhány pontján feltűnik, hogy a vidder Sabrina mellé különböző szerkesztői programok segítségével beillesztette Draco alakját is. Mindemellett az alkotó figyelemmel volt arra is, hogy a két egymás mellé helyezett jelenet hasonló napszakban, illetve hasonló helyszínen játszódjon, például mindkettő éjszaka, egy erdő mellett legyen, vagy pedig napközben egy beltéri helyszínen, például egy könyvtárban. Az alkotó több már létező mű felhasználásával készítette el fanvidjét, akképpen, hogy az eredeti alkotások lényegi elemeit megőrizte és beleültette a saját művébe, azonban kellőképpen megváltoztatta a korábbi műveket ahhoz, hogy a sajátja megfeleljen az egyéni, eredeti jelleg követelményének. Mint ahogy ebben a fanvidben is látható volt, a tehetségesebb vidderek alkalmanként különböző szerkesztő programok használatával manipulálják az adott filmalkotást, hogy olyan részleteket készítsenek, amelyek az eredeti forrásban nem léteztek, ezzel is eredetibbé téve a művüket.¹¹⁷

Egy crossover fanvid akkor lesz sikeres, hogyha az eredeti alkotás nem tartalmaz olyan jelenetet, amelyben a karakterek látszólag egymás mellett helyezkednek el, azonban az alkotó különböző eszközökkel el tudja érni azt, hogy a néző elhiggye, hogy a szereplők ugyanabban a fiktív világban, térben és időben, valamint narratívában léteznek és valamilyen kapcsolat van közöttük, legyen az szerelmi vagy ellenséges.¹¹⁸ Quinn Vause fanvidje ezt tökéletesen szemlélteti. Az alkotás két koreai sikersorozat, a Hotel Del Luna valamint a Tale of The Nine

¹¹⁵ Jessica HAUTSCH: *Mind, Body, and Emotion in the Reception and Creation Practices of Fan Communities: Thinking Through Feels*. Cham. Palgrave Macmillan. 2023. 160.

¹¹⁶ Natalie SWEET: Draco & Sabrina | Bad Guy <https://youtu.be/Xa6nmH5Z0UI?si=Gsofz4-xcvSqET4N>

¹¹⁷ FREUND (2011.) op. cit. 126.

¹¹⁸ HAUTSCH op. cit. 160-161.

Tailed főszereplőit, Jang Man Wol és Lee Rangot hozza kapcsolatba egymással.¹¹⁹ Ugyan a nézőpontbeli szerkesztésnek, vagyis intenzív szemkontaktusok számtalan bemutatásának, gyors vágásoknak, valamint a gyakori, arcot nem mutató jelenetek felhasználásnak következtében egy laikus néző, aki nem ismeri a két sorozatot, úgy érzékelheti, hogy a két karakter megegyező forrásból származik, a valóságban ez korán sincs így.¹²⁰ Az említett vidder tehát egy saját történetet alkotott a már meglévő művek részleteinek egyesítésével és azok módosításával.

A fentebb ismertetett fanvid fajták, továbbá a példaként szemléltetett fanvidek alapján látható, hogy az átdolgozás, valamint az egyéni, eredeti jelleg követelményének az alternative universe, valamint a crossover alkotások feleltek meg a leginkább. Azonban függetlenül attól, hogy a vidder gyökeresen megváltoztatja-e az eredeti alkotás cselekményét vagy sem, kijelenthető, hogy az eredeti alkotás a fanvid készítése során valamilyen formában az esetek lényeges többségében megváltozik. Néha ez azt jelenti, hogy a vidder az eredeti művet a saját szempontjából újra bemutatja, illetve néha azt, hogy az eredeti mű felhasználásával egy új történetet teremt. Akárhogy is, a fanvid megalkotásával mindig egy új mű születik.¹²¹

4.3. A zenemű átdolgozása

A zeneművek fanvidekben történő felhasználása azonban egy érdekes kérdést vet fel. A vidderek ugyanis az alkotásaik létrehozása során számtalan esetben módosítások nélkül használják fel azokat.¹²² Átdolgozás létrejöttéhez azonban a származékos műben meg kell jelennie annak módosítása által az alkotó egyéni, eredeti gondolatainak, valamint stílusjegyeinek. A rajongók alkotta művekben ez a kritérium első ránézésre nem valósul meg. Az alkotók a kívánt zeneműveket számos alkalommal bármiféle átalakítás nélkül illesztik be a műveikbe, ennek következtében pedig a felhasználás első szintjén helyezkednek el, azaz egyszerű szolgai másolásnak minősülnek. Fontos ismételt megemlíteni azt, hogy az átdolgozás szabályai a felhasznált mű azonosítható részeire is kiterjednek, ezáltal nem számít átdolgozásnak az sem, ha a vidderek például csak egy zenemű refrénjét használják fel az alkotásaikhoz.

¹¹⁹ Quinn VAUSE: Man Wol & Lee Rang (feat. Imoogi) || Ditch [crossover au]
https://youtu.be/XsT9_IMCi6c?si=9MofN2KtvPsab5HB

¹²⁰ HAUTSCH op. cit. 160.

¹²¹ FREUND (2011.) op. cit. 273-274.

¹²² TROMBLEY op. cit. 673.

Gyakoriak azonban azok a felhasználási módok is, amelyek során a vidderek mégis végrehajtanak valamiféle módosítást az eredeti művön. Ezen változtatások általában a zeneművek tempójában, valamint hangsávjában mutatkoznak meg.¹²³ Ugyanakkor ezek a módosítások sem felelnek meg az átdolgozás követelményének, hiszen nem elég jelentősek ahhoz, hogy az alkotást egyéni, eredeti jelleggel ruházzák fel. Az előjáró tanács SZJSZT-18/10. számú szakvéleményében, amelynek középpontjában szintén egy zenemű átdolgozásának kérdése állt, megállapította, hogy az adott felhasználás nem számított átdolgozásnak, hiszen egyrészt az abban fellelhető tempóváltoztatás nem érintette a zenemű koncepcióját, a dal szövegét csupán egyetlen pontban módosították, amely nem alakította át szignifikáns módon annak mondanivalóját, sem dallamvezetését, harmadrészt pedig a hangszerelési változtatások a zenemű egészéhez viszonyítva nem jelentenek lényeges átalakítást.¹²⁴ A tanács véleményének ismeretében tehát megállapítható, hogy a fanvidek készítése során a zeneművekben létrejövő változások nem olyan jelentősek, hogy átdolgozásnak minősüljenek. A vidder nem demonstrálja általuk a saját gondolatait, személyiségét, vagy stílusjegyeit, tehát nem keletkezik a felhasználásnak egyéni, eredeti jellege sem.

Azonban elengedhetetlen megjegyezni azt, hogy a fanvidet, mint egy egész művet kell vizsgálni, ennek következtében pedig a felhasznált filmalkotást és a zeneművet nem külön-külön, hanem együttesen kell értelmezni.¹²⁵ A fanvidben megjelenő különböző jelenetekről elképzelhető, hogy az adott zeneművet, és annak szövegét egy teljesen új megvilágításban mutatják be, ezzel pedig egy új értelmezést is biztosít az eredeti alkotás számára. Ahogy már említésre került, a fanvid legfontosabb eleme a benne felhasznált zenemű, amely felel az alkotás üzenetéért, valamint a vidder által megjelenített vélemény bemutatásáért. Fontos megjegyezni azt is, hogy a zenei alkotások fanvidben történő felhasználása kiemeli az eredeti művet az eddigi kontextusából és egy új környezetbe helyezi át, amely gyökeresen megváltoztathatja a mű kezdeti jelentését.¹²⁶ Ezáltal megjelenhet a vidder zeneműre vonatkozó véleménye, gondolatai és interpretációja, amely egyéni, eredeti jelleget biztosíthat a felhasznált zeneműnek. Ennek következtében elmondható tehát, hogy a zeneművek fanvidben történő felhasználása megfelelhet az átdolgozás követelményeinek.

4.4. A felhasználás jogszerűsége

¹²³ TROMBLEY op. cit. 675.

¹²⁴ SZJSZT-18/10: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme

¹²⁵ COPPA (2022) op. cit. 24.

¹²⁶ FREUND (2018) op. cit. 211.

A szerző kizárólagos joga, hogy a műve felett rendelkezzen, azon belül is, hogy művének felhasználására szóló engedélyt adjon.¹²⁷ Eszerint tehát azok a művek, amelyek a szerzői jogi védelemben részesülnek, csak abban az esetben használhatóak fel, ha azok felhasználását a szerző engedélyezte. Ennek következtében, ha egy szerzőtől eltérő személy a saját művében kívánja felhasználni a szerző alkotását, valamint annak az azonosítható részeit, akkor ahhoz az alkotó engedélyét kell kérnie.¹²⁸ Az engedélyt a felek egy felhasználási szerződésbe foglalják, amelynek az a célja, hogy a szerző engedélyt ad művének a felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében megfizetni a kért jogdíjat.¹²⁹ A törvény 4. §-ának (2) bekezdése ugyan kimondja, hogy szerzői jogi oltalomban részesül más művének az átdolgozása, ez azonban nem érinti az eredeti alkotás szerzőjét megillető jogokat. Így tehát az átdolgozáshoz, valamint az átdolgozás által létrehozott mű további felhasználásához is elengedhetetlen az eredeti mű szerzőjének az engedélye.¹³⁰ A felhasználási szerződésben külön ki kell kötni az átdolgozás engedélyét, hiszen anélkül a felhasználó nem jogosult arra, hogy az alkotást átdolgozza.¹³¹ Ha a felhasználó a szerző engedélye nélkül használja fel a művét, azzal jogsértést követ el.

A technológia fejlődése következtében létrejövő különböző szerkesztői programok megkönnyítették az eddig műélvező laikusok számára, hogy az interneten megtalálható tartalmakat átalakítsák, módosítsák, esetlegesen átdolgozzák. A user uploaded, generated vagy created content mögött az a tevékenység áll, amely során a laikus felhasználó valamilyen korábban létrehozott művet megoszt, az alkotáson kisebb, lényegtelen változásokat végrehajtva tölti fel különböző közösségi médiaplatformokra, továbbá az eredeti művet átdolgozza, majd beleülteti a saját művébe. Grad-Gyenge Anikó véleménye szerint ezek a tevékenységek ugyan ritkán felelnek csak meg a szerzői jogi oltalom követelményeinek, azonban felhasználásnak minősülnek, így a tevékenységük elvégzése előtt a laikusoknak kötelességük engedélyt kérni a mű eredeti szerzőjétől.¹³² Ennek következtében tehát a vidderek is kötelesek fanvidjük elkészítése előtt felhasználási engedélyt kérni a felhasználandó alkotások jogosultjaitól. Továbbá kötelességük megfizetni a felhasználásért járó díjat is. A törvény által előírtakkal ellentétben a gyakorlatban a vidderek sem engedélyt nem kérnek a különböző alkotások felhasználásának céljából, sem jogdíjat nem fizetnek. Így kijelenthető, hogy látszólag a fanvidek lényeges többsége jogsértő módon kerül megalkotásra.

¹²⁷ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 85.

¹²⁸ POGÁCSÁS (2014) i. m. 485.

¹²⁹ Szjt. 42. § (1)

¹³⁰ LEGEZA i. m. 134.

¹³¹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 86.

¹³² Uo. 86-87.

A vidderek alkotótevékenységük folyamán számos ponton megsérthetik az eredeti szerző jogait. A jogsértő magatartások közül először is azt érdemes megemlíteni, hogy az alkotók a legtöbb esetben jogellenes tartalmegosztó oldalokról szerzik meg a fanvidjeikhez szükséges alkotásokat, legyenek azok felhasznált filmalkotások, illetve zeneművek.¹³³ Amennyiben a vidderek úgynevezett „peer-to-peer” fájlmegosztó rendszerek alkalmazásával töltik le, azzal megsértik a szerző többszörözési jogát is¹³⁴, ugyanis a peer-to-peer megosztók esetében az alkotás letöltésével azonos időben a felhasználónak szükséges azt fel is tölteni a rendszerbe egy olyan szoftveren keresztül, mint például a BitTorrent vagy a Utorrent.¹³⁵ Ezen magatartás még abban az esetben is jogsértőnek számít, amennyiben a vidder törvényes módszerekkel szerezte meg az eredeti műveket, ugyanis ahhoz, hogy azt videószerkesztői programjaikba be tudják illeszteni először le kell másolniuk az adott alkotást. Ez a magatartás szintén a szerző többszörözési jogát sérti. Fontos megjegyezni azt is, hogy a legtöbb esetben a vidderek azokat a programokat is jogsértő módon szerzik meg, amelyekkel fanvidjeiket készítik.¹³⁶ Ha ezekhez az alkotásokhoz a vidder jogszerűen is jut hozzá, az még nem jelenti azt, hogy jogosult azok átdolgozására. Ahogy fentebb is említésre került, a származékos mű létrehozásához az eredeti szerző engedélye szükséges. Amennyiben a viddernek nincs felhasználásra vonatkozó engedélye, az átdolgozása jogsértőnek fog minősülni. Végül fontos megemlíteni azt is, hogy a fanvid alkotója az eredeti szerző művének nyilvánosságához való közvetítés jogát sérti meg azzal, hogyha alkotását különböző tartalmegosztó platformokra teszi közzé.¹³⁷ Az Szjt 26. §-a ugyanis kimondja, hogy a szerző kizárólagos jogai közé tartozik az, hogy művét sugárzással a nyilvánosságához közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. A törvény a sugárzás fogalma alatt a mű távollévők számára történő érzékelhetővé tételét jelenti.¹³⁸ Ahhoz, hogy a vidder magatartásával jogot sértsen elegendő az, ha az eredeti szerző egyetlen joga sérül.¹³⁹

Gyakran fordulnak elő azok az esetek is, amelyek során a szerző vagyoni jogaival párhuzamosan a személyhez fűződő jogosultságai is sérülnek.¹⁴⁰ A szerzőt megilleti az a jog, hogy nevét az általa megalkotott művön feltüntessék, ennek következtében a felhasználónak az átdolgozott mű eredeti szerzőjét kötelessége feltüntetni az átdolgozás által létrejött alkotáson

¹³³ FREUND (2014) op. cit. 1351.

¹³⁴ TROMBLEY op. cit. 659-660.

¹³⁵ SAJTINÉ Sándor Erika (szerk.): *Bevezetés a szerzői jogba*. 2. kiadás. Budapest. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. 2020. 43.

¹³⁶ FREUND (2011.) op. cit. 54-55.

¹³⁷ TROMBLEY op. cit. 660.

¹³⁸ Szjt. 26. §

¹³⁹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 62.

¹⁴⁰ Uo. 138.

is.¹⁴¹ A szerző nevének megemlítése azonban aligha valósul meg a fanvidek készítése során, hiszen a vidderek a névfeltüntetés elhagyásával próbálják elkerülni azt, hogy az eredeti szerző rátaláljon az alkotásukra és jelentse azt az adott közösségi médiaplatform szabályai szerint.¹⁴² Előfordulhat olyan eset is, amely során egy vidder egy már közkinccsé vált művet használ fel alkotása létrehozásakor. Így tett Etincelless is, amikor a fanvidjében zeneműként Csajkovszkij híres alkotásának, A Hattyúk Tavának egy kisebb részletét használta fel.¹⁴³ A védelmi idő leteltével azonban nem szűnik meg a szerző névfeltüntetői joga. Így azon származékos művön is fel kell tüntetni a szerző nevét, amely egy közkinccs felhasználásával jött létre.¹⁴⁴ A névfeltüntetés elmaradása súlyos szerzői jogsértésnek minősül.¹⁴⁵

A mű integritásának védelme szorosan összekapcsolódik az átdolgozásával kapcsolatos joggal, hiszen mindkét jogosultság a mű megváltoztatásához, átalakításához vezethető vissza, azonban különbség közöttük az, hogy míg az átdolgozás eredményeként egy új alkotás jön létre, addig a mű integritását érintő módosítás során nem keletkezik új mű.¹⁴⁶ A törvény 13. §-a alapján a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, megváltoztatása és a művel való más bármilyen jellegű visszaélés, amely a becsületére vagy jóhírnevére sérelmes.¹⁴⁷ Nem ritka az az eset sem, amely során egy átdolgozás például eltorzítással megsérti a mű egységének védelmét. Az SZJSZT a torzítás fogalmát egy zenemű integritásához fűzött jog sérelmével kapcsolatos szakvéleményében állapította meg. Eszerint a torzítás azon durva változtatásokat jelenti, amelyek a művet a műélvező számára is nyilvánvalóan sértő módon módosítják.¹⁴⁸ Így például, ha egy alkotó egy népszerű, gyermekeknek szóló, animációs film karaktereit használja fel obszcén jellegű alkotásában, azzal megsértheti a mű integritásának védelmét. A mű egységének védelme sérülhet a fanvidek által is, hiszen a vidderek a legtöbb esetben a saját interpretációjuk alapján alakítják át az eredeti alkotásokat, és ezen értelmezések gyakran ellentétesek a szerző eredeti szándékaival.¹⁴⁹ A vidderek nemcsak az alkotást magát változtathatják meg, hanem azt a környezetet is, amelyben az eredeti szerző elhelyezte. Az eltérő környezettel azonban lehetséges, hogy az eredeti szerző nem ért egyet.¹⁵⁰ Azon szerzők, akik műveiket eredetileg gyermekeknek szánták, nem biztos,

¹⁴¹ Szjt. 12. § (1) – (2)

¹⁴² FREUND (2014.) op. cit. 1357.

¹⁴³ ETINCELLESS: swan lake ⇨ BTS (fmv) <https://youtu.be/aqJF5yD0RqA?si=r2L8IGqIV0BtO58o>

¹⁴⁴ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 85.

¹⁴⁵ LEGEZA i. m. 107.

¹⁴⁶ Uo. 112.

¹⁴⁷ Szjt. 13. §

¹⁴⁸ SZJSZT-18/2010: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme

¹⁴⁹ TROMBLEY op. cit. 656.

¹⁵⁰ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 62.

hogy pozitívan értékelnek azt, ha az alkotásaik az átdolgozás által egy vulgáris, polgárpukkasztó környezetbe kerülnének.¹⁵¹ Ennek következtében tehát az alkotás környezetének módosítása is könnyen megsértheti a mű egységének védelmét¹⁵²

Az alkotás integritásának védelme megsérülhet a mű csonkítása által is. Ilyen például az, amikor egy zeneműből kihagynak egy pár ütemet, valamint, ha egy versből kimarad néhány versszak.¹⁵³ A fanvidek készítése során az alkotók számos esetben alakítják át a felhasznált zeneművet. A vidderek egyrészt lerövidítik az adott dalokat, azoknak csak bizonyos részleteit illesztik be a készülő alkotásokba, másrészt pedig a zeneművek tempóját átalakítják, azokat felgyorsítják vagy lelassítják. A művek hangmagasságát is módosítják, azokat általában mélyebbre változtatják, ennek alkalmazásával próbálják megakadályozni azt, hogy a fanvidjeikre az eredeti szerzők rátaláljanak és azt eltávolíttassák a tartalommegosztó honlapjáról.¹⁵⁴

A szerző egyik legfőbb joga az, hogy maga döntsön arról, hogy a mű miként éljen tovább a műélvezők körében, így jogos érdeke az, hogy a közönség ne nyerjen hamis benyomást a művéről.¹⁵⁵ Gyakran előfordul azonban az, hogy a fanvidek egy álságos képet festenek az eredeti műről, amely teljesen szembe megy az eredeti szerző szándékaival, ezzel megsértve a mű egységének védelmét.

Mindent összegezve megállapítható tehát, hogy a fanvidek létrehozása az esetek nagy részében sérti az eredeti szerzők törvény által meghatározott jogait, hiszen a vidderek a legtöbb esetben a felhasznált alkotásokat jogsértő módon szerzik meg, valamint azok felhasználására, átdolgozására, illetve az átdolgozott művek nyilvánosságához közvetítésére nincs engedélyük. Továbbá fontos megemlíteni azt is, hogy a fanvidek szerzői kifejezetten könnyen sérthetik meg alkotásaikkal az eredeti mű integritását védő jogot, ugyanis a saját értelmezésük általában ellentétes azzal az üzenettel, amelyet az eredeti szerző a közönség számára át kívánt volna adni. Természetesen ebben az esetben sem lehet általánosságban beszélni a fanvidekről, hiszen kivételek mindig létezhetnek, így minden esetet külön kell megvizsgálni.

¹⁵¹ TROMBLEY op. cit. 656.

¹⁵² LEGEZA i. m. 111.

¹⁵³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 62.

¹⁵⁴ FREUND (2011.) op. cit. xx 264.

¹⁵⁵ GYERTYÁNFY i. m. 140.

5. A fair use és a szabad felhasználás esetei

Az előző fejezet során megállapításra került, hogy ugyan a fanvidek lényeges többsége átdolgozásnak minősül, azonban az esetek nagy részében alkotásuk elkészítéséhez a vidderek nem rendelkeztek engedéllyel a felhasznált művek eredeti szerzőjétől, így létrejöttük háttérben szerzői jogi jogsértés áll. Ezen fejezet során annak a lehetőségét vizsgálom, hogy a vidderek alkotásai beletartoznak-e a törvény által meghatározott szabad felhasználás legalább egyik esetkörébe, amely által az alkotó mentesülhet a felhasználási engedély megszerzése alól.

5.1. A fair use doktrína

A fanvid szerzői joggal kapcsolatos kérdéseinek vizsgálata körében elengedhetetlenül fontos szerepe van az Egyesült Államoknak, hiszen a legtöbb fanvid által felhasznált alkotás elsőként ebben az országban jelenik meg, és ennek következtében az ezeket a műveket érintő eljárások lényeges többsége ezen ország területén kerül lefolytatásra.¹⁵⁶ Ugyan az Szjt. hatálya a magyar állampolgár által alkotott vagy a külföldiek által Magyarországon először nyilvánosságra hozott alkotásokra terjed ki, azonban a nem magyar állampolgár által alkotott, külföldön nyilvánosságra hozott művek is részesülnek az Szjt. által szerzői jogi oltalomban, amennyiben ezen védelem nemzetközi egyezményen vagy viszonyosságon alapul.¹⁵⁷ Mind Magyarország, mind az Egyesült Államok aláírta a szerzői alkotások oltalmáról szóló 1886. évi Berni Unió Egyezmény, ennek következtében pedig az Egyesült Államok jogi rendszere is számos esetben befolyásolja Magyarországot, valamint más nemzetek szerzői jogi fejlődését.¹⁵⁸ Az Egyesült Államok jogrendszerét megvizsgálva, azon belül is a fair use doktrínát áttekintve tehát talán megellelhető a válasz arra, hogy a fanvidek hol helyezkednek el a szerzői jog tengerében.

Az Egyesült Államok szerzői jogi alapja magában az alkotmányban található,¹⁵⁹ annak is az IP Clause című szakaszában helyezkedik el. Eszerint „a Kongresszusnak joga van arra, hogy (...) előmozdítsa a tudományok és a hasznos művészetek fejlődését azáltal, hogy a szerzők és a feltalálók részére kizárólagos jogot biztosít írásaik és találmányaik tekintetében egy meghatározott időtartamra.” E klauzula együttesen biztosítja a szerzők alkotásaihoz fűződő jogait, valamint a közösség tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Ezen szabály első olvasatra kifejezetten ellentmondásosnak tűnik, így ennek feloldása érdekében fejlesztették ki

¹⁵⁶ UJHELYI Dávid: Az IP Clause értelmezési lehetőségei az egyesült államok szerzői jogában. *Iustum Aequum Salutare*. 2015/4. 111.

¹⁵⁷ LEGEZA i. m. 315-316.

¹⁵⁸ UJHELYI (2015.) i. m. 111-112.

¹⁵⁹ Uo. 112.

az amerikai bíróságok a fair-use tesztet.¹⁶⁰ A fair use egy olyan törvényi előírás, amely a szerzők által megalkotott művek szabad felhasználásának bírói mérlegelését teszi szükségessé.¹⁶¹ A doktrína keletkezése az 1841-es Folsom v. Marsh-ügyhöz köthető, amelynek középpontjában George Washington életrajzának jogosulatlan lerövidítése állt.¹⁶² A fair use doktrínát, amely addig csak a bírói gyakorlatban (case law) jelent meg, az Egyesült Államok jogalkotója az 1976-os szerzői jogi törvényben emelte a szövetségi törvényjog (statue law) szintjére.¹⁶³ A törvény kimondja, hogy a 106. és 106/A. szakaszok rendelkezései ellenére a szerzői joggal védett művek kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú fair használata, beleértve a másolatok vagy hangfelvételek készítésével, avagy az említett szakaszban meghatározott más módon való reprodukálással való felhasználást, nem képezi a szerzői jogok megsértését.¹⁶⁴ Fontos megemlíteni, hogy a törvény általi felsorolás nem taxatív, más célból is létrejöhet a tisztességes felhasználás.¹⁶⁵ Annak meghatározásakor, hogy a mű felhasználása az adott esetben fair volt-e vagy sem, a vizsgálandó tényezőket az alábbi kérdéseknek kell alávetni: egyrészt fontos meghatározni a használat célját és jellegét, beleértve azt is, hogy az adott használat kereskedelmi természetű-e vagy nonprofit oktatás célú. Másrészt vizsgálni kell a szerzői jog által védelemben részesülő mű természetét. Harmadrészt a felhasznált rész mértékét és lényegességét kell vizsgálni a szerzői műhöz mint egészhez viszonyítva. Végül, a fair use teszt negyedik elemeként a használat a szerzői jogi által védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatását kell megvizsgálni.¹⁶⁶ Az amerikai bíróságok ezen kérdések összességét vizsgálják a különböző jogviták során. Továbbá a fair use-nak nem feltétele az, hogy a fentebb felsorolt elemek közül mindegyik a felhasználó javára szóljon. Ezzel szemben viszont az is igaz, hogy a védekezés egyetlen elem hiánya következtében is elbukhat.¹⁶⁷ Az a tény, hogy a művet még nem hozták nyilvánosságra nem befolyásolja a fair használat megállapítását, ha azt a fair use teszt elemei alátámasztják.¹⁶⁸

¹⁶⁰ LEGEZA i. m. 355.

¹⁶¹ Uo. 367.

¹⁶² Ida Madieha AZMI: Bridging Fair Dealing and Fair Use Concepts. In: Shyamkrishna BALGANESH - Ng-Loy Wee LOON - Haochen SUN: *The Cambridge Handbook of Copyright Limitations and Exceptions*. Cambridge. Cambridge University Press. 2021.

¹⁶³ MEZEI Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2008. 113/6. 27-28.

¹⁶⁴ Uo. 28.

¹⁶⁵ LEGEZA i. m. 356.

¹⁶⁶ MEZEI (2008a) i. m. 28.

¹⁶⁷ LEGEZA i. m. 356.

¹⁶⁸ MEZEI (2008a) i. m. 29.

Az USCA szerint azok a felhasználások, amelyek során a felhasználó nem rendelkezett engedéllyel automatikusan jogsértésnek számítanak. Ezekben az esetekben a felhasználók a kimentésük érdekében hivatkozhatnak a tisztességes használat tesztjére, amelynek lényege abban rejlik, hogy amennyiben a közösség tagjai úgy szereznek előnyt, hogy közben a szerzői jogok tulajdonosának valamilyen formában kárt okoznának, akkor bizonyos kritérium megvalósulása következtében mentesülhetnek a jogsértés következményei alól. A mentesülés feltétele az, hogy a felhasználást fair módon tegyék, azaz, hogy a felhasználás alkotó jellegű, nem jelentős, valamint igazságos és kíváncsi eredményre kell, hogy vezessen, anélkül, hogy a jogosultnak indokolatlanul hátrányt okozna. Ennek következtében az Egyesült Államok jogrendszere alapján, minden olyan felhasználás megengedett, amely nem számít tisztességtelennek.¹⁶⁹

Az USCA alapján jogsértés akkor következik be, amennyiben a felperes bizonyítja, hogy ő az eredeti alkotás jogosultja, továbbá, hogy az alperes a saját alkotásában engedély nélkül használta fel a műve egy vagy több lényeges, valamint védett részét. Ezek mellett az eredeti jogosult még köteles bizonyítani azt, hogy az alperesnek volt hozzáférése az eredeti műhöz, továbbá azt, hogy a két alkotás lényegesen hasonlít egymásra. Nem zárja ki a jogsértés lehetőségét, amennyiben nem bizonyítható az, hogy az alperes hozzáférhetett az eredeti műhöz. Amennyiben nyilvánvaló az, hogy az alperes alkotása valamilyen okból kifolyólag, például az egyediség hiánya miatt nem jöhetett létre önállóan, és a két mű között olyan feltűnő hasonlóság fedezhető fel (striking similarity), amely nem eredhetett a véletlenből, akkor könnyen megállapítható az, hogy az alperes megsértette a felperes szerzői jogait. A jogsértés meghatározásához az szükséges, hogy a felhasználó az eredeti mű lényeges, védelemre jogosult elemeit használja fel az alkotásában. Ezen elemeket „aranyrögöknek” (golden nuggets) nevezik. A két mű hasonlóságát, annak természetét és mértékét, az átlagos közönség (ordinary audience) szempontja szerint kell megvizsgálni. A bíróságok különböző teszteket hívnak segítségül attól függően, hogy az alperes az eredeti alkotás lényegesebb részét használta fel (substantial similarity test), vagy annak csak egy kisebb részletét (fragmented literal similarity). Amennyiben a felperes sikeresen bizonyítja azt, hogy a két mű közötti hasonlóság meghalad egy bizonyos mértéket, a jogsértés megállapításra kerül. Az alperes kimentési célból hivatkozhat a fair use tesztre, amelynek a következménye az lesz, hogy a bizonyítási teher megfordul.¹⁷⁰ A fair használat fennállása minden esetenél külön-külön értékelendő.¹⁷¹ Sarah

¹⁶⁹ Uo. 29.

¹⁷⁰ Uo. 29.

¹⁷¹ TROMBLEY op. cit. 661.

Trombley, amerikai jogász kutatása során azt vizsgálta, hogy a fanvid két lényegi forrásának, a filmalkotásnak, valamint a zeneműnek a felhasználása megfelelne-e a fair use teszt különböző tényezőinek, így vizsgálatomat eme kutatás alapján fogom folytatni.

5.2. Az alkotások jogszerű felhasználása a fanvidekben a fair use teszt alapján

5.2.1. A fair use teszt első eleme: A használat célja és jellege

A fair use teszt első kérdése a használat célját, valamint annak jellegét érinti. Ezen tényezőbe beletartozik az adott felhasználás kereskedelmi jellegének vizsgálata is. A bírói gyakorlat a „nonprofit oktatási célú” feltételt a „nem kereskedelmi” kifejezésre módosította, így tágította a fair felhasználások körét. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a Harper & Row-ügyben megállapította, hogy a kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célú használat megkülönböztetésének lényege abban rejlik, hogy a felhasználó a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás hasznosításából anélkül jut-e profithoz, hogy megfizetné a szokásos díjat, és nem abban, hogy az eredeti művet hasznoszerzés céljából használta-e fel vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság később a Campbell v. Acuff-Rose ügyben arra a döntésre jutott, hogy az eseteket mindig külön kell értékelni, azok egyedi jellegzetességeit minden jogvita során szem előtt kell tartani.¹⁷²

Mára már megállapítható, hogy az első elem lényegét nem a használat kereskedelmi jellege, hanem annak hasznossága jelenti. Alapvetően fair felhasználásnak tekinthető, ha az eredeti mű eltérő módú vagy célra történő, produktív felhasználásával keletkező származékos alkotás további értékekkel ruházza fel az eredeti művet, valamint, ha a másodlagos mű előmozdítja a társadalom fejlődését. Egy felhasználás tehát akkor minősül fairnek, amennyiben az produktív, azaz hasznos, valamint, ha valami újat ad az eredeti alkotáshoz. Az ilyenfajta tisztességes felhasználást a jogirodalom „átalakító jellegű”, azaz transzformatív kifejezéssel illette. Ennek következtében tehát minél átalakítóbb jellegű a felhasználás, annál megalapozottabb a fair használat.¹⁷³

A Legfelsőbb Bíróság a fentebb említett, 1994-es Campbell v. Acuff Rose ügyben határozta meg a transzformatív jelleg fogalmát.¹⁷⁴ Eszerint egy felhasználás akkor átalakító

¹⁷² MEZEI (2008a) i. m. 32-33.

¹⁷³ Uo. 32.

¹⁷⁴ Michael D. MURRAY: What Is Transformative? An Explanatory Synthesis of the Convergence of Transformation and Predominant Purpose in Copyright Fair Use Law. *The Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*. vol 11. no. 2. (2012) 3.

jellegű, amennyiben az eredeti műhöz valami olyan új jelentést vagy üzenetet ad hozzá, amely addig nem szerepelt a korábbi alkotásban. A bíróság emellett kimondta, hogy egy alkotás abban az esetben átalakító jellegű, amennyiben egy, már korábban létrehozott művet használ fel úgymond alapként, és abból valami olyan új dolgot épít, amely valamilyen módon túlmutat az eredeti mű hatáskörén.¹⁷⁵ Fontos megemlíteni, hogy az átalakítás nemcsak a korábbi mű fizikai megjelenésére vonatkozik, a fair felhasználás abban az esetben is fennállhat, amennyiben az eredeti alkotás kontextusát változtatják meg. Ennek következtében tehát az eredeti mű pontos másolata is transzformatív jellegű lehet, azon feltétel teljesülésekor, hogy a másolat az eredeti műtől eltérő funkciót tölt be. Ebből kifolyólag tehát egy keresőmotor is végezhet tisztességes felhasználást, hiszen az általa megjelenített képeket egy eltérő kontextusba helyezi, és ezáltal azok új alkotássá alakulnak át.¹⁷⁶ Az átalakító jelleg meghatározásakor tehát a legfontosabb kérdés az az, hogy a felhasználásból keletkezett másodlagos mű átalakítja-e az eredeti mű tartalmát, például a színeinek megváltoztatásával vagy részeinek darabokra vágásával, illetve, hogy módosítja-e az eredeti mű célját vagy sem. Ezeket a kategóriákat másképpen tartalmi átalakításnak, valamint cél szerinti átalakításnak nevezik. A két lehetőség nem zárja ki egymást, egy származékos művön belül mindkettő megjelenhet. Az amerikai bíróságok ugyan elismerték ezek tisztességes felhasználási mivoltát, azonban transzformatív jellegű megállapításuk nem mindig minősül egyértelműnek egy adott jogvita során.¹⁷⁷

A transzformatív teszt alkalmazásával a bíróságok az eredeti művek alapján készült másodlagos alkotások tisztességes felhasználását vizsgálják. A Second Circuit szerint a teszt középpontjában az a kérdés áll, hogy a származékos mű hozzáad-e valami új értéket a már létező műhöz, valamint, hogy az eredeti alkotást egy új jelentéssel, céllal, illetve üzenettel ruházza-e fel vagy sem. Ennek következtében tehát a bíróságoknak a transzformatív teszt igénybevételével az eredeti mű tartalmának, kontextusának és uralkodó céljának átalakítását kell figyelembe venniük, valamint azt, hogy ezen felhasználás a társadalom fejlődésének érdekében változtatja-e meg az eredeti mű fentebb említett elemeit.¹⁷⁸ Amennyiben tehát a teszt elvégzése alapján észlelhető, hogy a másodlagos alkotás nem ruházta fel a felhasznált művet új tartalommal, kifejezéssel vagy üzenettel, a bíróságok nem állapítják meg az átalakító jellegű tisztességes felhasználást, hiszen ebben az esetben a felhasználó nem tett mást, mint kihasználta

¹⁷⁵ Matthew D. BUNKER: Eroding Fair Use: The Transformative Use. *Communication Law & Policy*. vol 7., no. 1. (2002) 10.

¹⁷⁶ MURRAY op. cit. 21-22.

¹⁷⁷ Brian SITES: Fair Use and the New Transformative. *Columbia Journal of Law & the Arts*. vol. 39, no. 4. (2016) 518.

¹⁷⁸ MURRAY op. cit. 20.

az eredeti műben rejlő kreatív erőket.¹⁷⁹ Ugyan a transzformatív tesztet minden jogvita során külön el kell végezni, az általánosságban elmondható, hogy azok a felhasználások rendelkeznek a leginkább transzformatív jelleggel, amelyek jelentősen és a társadalom szerint is nyilvánvaló módon módosítják az eredeti mű tartalmát, célját, valamint kontextusát. Ezen felhasználások körébe tartozik például a mű nyílt kritizálása, továbbá a paródia készítése. Az a felhasználás azonban, amely az előbb felsorolt változtatásokat nem teszi meg, nem minősülhet tisztességesnek.¹⁸⁰ A következőkben azt fogom vizsgálni, hogy a fanvid megfelel-e a tisztességes felhasználás első elemében meghatározott követelményeknek, valamint azt, hogy a vidderek által megalkotott másodlagos mű rendelkezik-e átalakító jelleggel a transzformatív teszt alapján.

A fair use első eleme tehát a szerzői jog által oltalmazott mű felhasználásának jellegét és célját szabályozza, beleértve annak kereskedelmi vagy nem kereskedelmi jellegét. A már fentebb megemlített Harper & Row-ügy kapcsán a Legfelsőbb Bíróság meghatározta azt, hogy egy felhasználás kereskedelmi jellegét az határozza meg, hogy a felhasználó egy eredeti mű felhasználása által, a szokásos díj megfizetése nélkül jut-e profithoz vagy sem. A fanvidekkel kapcsolatban kijelenthető, hogy ugyan az eredeti művek felhasználásáért a legtöbb esetben nem fizetnek díjat, azonban a vidderek nem is árusítják alkotásaikat, így a felhasználás által profithoz sem jutnak.¹⁸¹ Ennek következtében tehát megállapítható, hogy a fanvidek általában nem rendelkeznek kereskedelmi jelleggel.

Jelentősen fontosabb annak a meghatározása, hogy a fanvidek rendelkeznek-e transzformatív jelleggel vagy sem. Ahogy a dolgozat folyamán már többször is említésre került, a fanvidek olyan alkotások, amelyek szerzői jogi védelemben részesülő filmalkotásokat, valamint zeneműveket használnak fel, ennek következtében tehát származékos műnek számítanak. Annak érdekében tehát, hogy a fanvid megfeleljen a tisztességes felhasználás feltételeinek, azon belül is a transzformatív teszt kritériumainak, a viddernek valami újat kell hozzáadnia az eredeti műhöz, egy olyan módosítást kell végrehajtania a művön, amely megváltoztatja annak a tartalmát, fizikai megjelenését, kontextusát, illetve célját. A filmalkotások felhasználásával kapcsolatban ilyen átalakításnak minősülhet például az effektusok, különösen a coloring, valamint az overlay-ek használata, továbbá a már átdolgozásnál megemlített alternative universe művek létrehozása, hiszen azok megalkotása során az alkotó a filmalkotás részleteit az eredeti környezetükből áthelyezi egy eltérő

¹⁷⁹ Ibid. 22.

¹⁸⁰ Ibid. 25-26.

¹⁸¹ TROMBLEY op. cit. 661-663.

kontextusba, ezzel pedig megváltoztatja azok célját. A fanvidek transzformatív jellege minden esetben külön vizsgálendő. Az átdolgozáshoz hasonlóan egy szereplő életútjának bemutatása kevésbé számíthat átalakító jellegűnek, mint egy crossover fanvid. Trombley szerint azonban a fanvidek létrejöttének célját tekintve kimondható, hogy a származékos művek közel mindegyike rendelkezik transzformatív jelleggel. A vidderek nemcsak az eredeti művek fizikai megjelenését módosítják, hanem a fanvid keletkezésével annak funkciója is megváltozik. Az alkotók megváltoztatják a filmalkotások tartalmát, azzal hogy véleményüket beleszövik az eredeti műbe, továbbá azzal, hogy részleteiket felhasználva olyan történeteket alkotnak, amelyeket az eredeti mű nem foglalt magába. Ennek következtében tehát megállapítható az, hogy a filmalkotások tekintetében a legtöbb fanvid megfelel a tisztességes felhasználás első elemének, valamint a transzformatív teszt kritériumainak.¹⁸²

A zenemű fair felhasználása, valamint átalakító jellegének megállapítása azonban nem ilyen egyszerű. A zenemű felhasználási módja első ránézésre nem rendelkezik átalakító jelleggel, vagy legalábbis a felhasználása lényegesen kevésbé transzformatív, mint a filmalkotásnak. Ugyan a vidderek az esetek többségében végrehajtanak bizonyos módosításokat a zeneművön, mint például annak a rövidítése, illetve hangsávjának megváltoztatása, azonban ezek az átalakítások nem ruházzák fel a már létező műveket új tartalommal, illetve új céllal. Azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy egy zeneművet a vidderek annak érdekében használnak fel műveikben, hogy az abban megjelenő filmalkotásokat új jelentésben, új megközelítésben részesítsék. Ennek következtében azonban a felhasznált zeneműnek is új értelmet adnak.¹⁸³ Egy alapvetően melankolikus dal például másképpen hat a nézőre, ha azt egy eredetileg vidám filmjelenettel fűzik össze. Egy zenemű jelentése kontextus szerint változik, akárcsak a filmalkotásé. Ezáltal elkerülhetetlen az, hogy egy új környezetben a közönség az eredetitől eltérően értelmezze az adott zenemű üzenetét. Egy fanvid megtekintése megváltoztathatja a néző zeneműről, főképp annak a tartalmáról alkotott véleményét, ebből kifolyólag pedig megállapítható, hogy a zenemű felhasználása is bizonyos mértékig egy új jelentést, illetve új üzenetet ad hozzá az eredeti alkotáshoz. Azonban az, hogy ez az újdonsült értelmezés megfelel-e a transzformatív teszt kritériumainak és ezáltal a tisztességes felhasználás feltételeinek, minden esetben külön vizsgálendő. Fontos ellenben megjegyezni, hogy a Campbell ügy kapcsán a bíróság kimondta azt, hogy csökken a másolt mű az eredeti alkotás tartalmára, valamint stílusára vonatkozó hatása, amennyiben azt a származékos mű szerzője csak annak az érdekében használja fel, hogy elkerülje az új mű elkészítéséhez

¹⁸² Ibid. 665-666.

¹⁸³ Ibid. 672-673.

kapcsolódó fáradságos alkotómunkát. Ezáltal figyelembe kell venni azt a tényt, hogy átalakítás helyett a vidder akár maga is szerezhette volna egy zeneművet azzal a céllal, hogy annak segítségével fejezze ki a véleményét az adott filmalkotással kapcsolatban. Ugyanakkor a vidder oldaláról az az érv is felmerülhet, miszerint egy szerzői jogi védelem alatt álló mű felhasználása egy másik szerzői mű reflektálására ugyanúgy átalakító jellegűnek minősülhet, hiszen a zeneművet egy új cél elérése érdekében használja fel.¹⁸⁴

Mindent összevetve tehát megállapítható az, hogy a fanvidekben felhasznált filmalkotások az esetek lényeges többségében megfelelnek mind a transzformatív teszt, mind a tisztességes felhasználás feltételeinek, hiszen azokat a vidderek akképpen alakítják át, hogy az eredeti műhöz módosítás következtében egy új jelentés, egy új tartalom kapcsolódik. A zeneművek felhasználása azonban számtalan kérdést von maga után, hiszen azok megváltoztatása – amennyiben a vidder egyáltalán végez el rajta bármilyen átalakítást – látszólag nem ruházza fel az eredeti művet új üzenettel. Ugyanakkor az átalakító jelleg megállapítását alátámaszthatja az az érv, hogy a zenemű és a filmalkotás együttes felhasználása bizonyos mértékig módosíthatja az adott zenemű értelmezését, ahhoz egy új üzenetet adhat hozzá, valamint, hogy a zeneművel összefüggő véleménynyilvánítás megváltoztathatja a zenemű eredeti célját.

5.2.2. A fair use teszt második eleme: A szerzői jogilag védett mű természete

A tisztességes használat következő feltétele a felhasznált mű természetére kérdez rá.¹⁸⁵ Szükséges tehát meghatározni azt, hogy az amerikai szerzői jog alapján mi minősül szerzői műnek. Az USCA alapján szerzői jogi védelemben részesülnek az eredeti alkotások, amelyek körébe beletartozhat egy világhírű műalkotás, valamint egy terméken megtalálható árcédula is. Ennek a tág értelmezésnek az amerikai jogrendszer akképpen szab határt, hogy kimondja, hogy szerzői jogi oltalomban csak azok az alkotások részesülnek, amelyek egy minimális művészeti, valamint eszmei értékkel rendelkeznek.¹⁸⁶ A joggyakorlat tehát egy bizonyos fokú kreativitást követel meg az alkotó személyétől.¹⁸⁷ Ennek következtében megállapítható, hogy nagyobb oltalomban részesülhetnek azok az alkotások, amelyek létrehozásába a szerző több kreatív munkát fektetett bele, mint az informális, tényszerű alkotások elkészítésébe.¹⁸⁸ A tisztességes

¹⁸⁴ Ibid. 673-674.

¹⁸⁵ LEGEZA i. m. 357.

¹⁸⁶ MEZEI (2008a) i. m. 33.

¹⁸⁷ LEGEZA i. m. 357

¹⁸⁸ MEZEI (2008a) i. m. 33.

használat második tényezője az esetek többségében mindig az alkotás eredeti jogosultjának kedvez, hiszen a származékos művek alkotásához jogvédett művek kerülnek felhasználásra.¹⁸⁹

Ez nincs másképpen a fanvidek esetében sem. A fair use második tényezője a fanvidek ellen szól, hiszen a vidderek művészi jelleggel rendelkező, kreatív munka által létrehozott alkotásokat használnak fel alkotótevékenységük során, legyenek azok filmalkotások vagy zeneművek, és nem ténszerű műveket, amelyek kevesebb védelemben részesülnek. Ugyan nem elképzelhetetlen, hogy a fanvidek alkotói dokumentumfilmeket, esetleg híradásokból kivágott részleteket használnak fel munkájuk során, például egy olyan műben, amely valamely társadalmi problémára reflektál, túlnyomó többségük azonban művészi alkotásokat másolnak át fanvidjeikbe. Mindemelett azonban fontos megemlíteni, hogy a bíróság Campbell ügyben hozott döntése szerint a második a tényező nem bír akkora súllyal a tisztességes felhasználás tekintetében, mint a többi elem. Ennek következtében tehát hiába szól a fair use második eleme a fanvidek ellen, a rajongók által készített alkotások ettől még minősülhetnek tisztességes felhasználásnak, amennyiben a többi tényezőt megvizsgálva megfeleltek azok feltételeinek.¹⁹⁰

5.2.3. A fair use teszt harmadik eleme: A felhasznált rész mértéke és lényegessége

A tisztességes használat harmadik eleme a felhasznált rész mértékére és annak lényegességére tér ki, azt a forrásmű egészéhez viszonyítva vizsgálja.¹⁹¹ Az eredeti mű minél nagyobb terjedelmét használja fel a felhasználó, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a felhasználás nem tisztességes módon történt. Egy alkotás teljes terjedelmének felhasználása megalapozhatja a szerzői jogi jogsértést, azonban a harmadik faktor az első elemmel együttesen vizsgálándó, ennek következtében pedig a megengedhető másolási mérték minden esetben módosulhat. A Rowley-ügyben az alperes egy szakácskönyv közel felének felhasználása miatt került a bíróság elé, míg a Sony ügyben az alperesek teljes filmeket vettek fel videómagnóik segítségével. Érdekes módon, amíg a bíróság az első ügyben szerzői jogi jogsértést állapított meg, addig a másodikban tisztességesnek nyilvánította a felhasználás ezen módját. A Harper & Row-ügyben az alperes mindössze 300 szót vett át az eredeti műből, azonban a Legfelsőbb Bíróság a tisztességes felhasználás lehetőségét annak okán utasította el, hogy a felhasznált rész minőségét tekintve igazán lényeges volt az egész műhöz viszonyítva.¹⁹² Ebből kifolyólag tehát

¹⁸⁹ LEGEZA i. m. 357.

¹⁹⁰ TROMBLEY op. cit. 666-667.

¹⁹¹ MEZEI Péter: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban: Sírba szálltok, „Groove Robbers”? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2008. 113/3. 14.

¹⁹² MEZEI (2008a) i. m. 37.

az a felhasználás, amely az eredeti alkotás lényegi mondanivalóját (heart of the work) másolja be a származékos műbe, kevés eséllyel lesz tisztességesnek tekinthető. Egy alkotás lényegi elemének számíthat például egy zenemű refrénje, illetve egy filmalkotás elhíresült, meghatározó jelenete.¹⁹³ A joggyakorlat emellett kimondja, hogy sosem lehet annál többet felhasználni egy műből, mint amennyi a felhasználáshoz szükséges.¹⁹⁴

A fanvidek a filmalkotások tekintetében nem másolják át az egész művet, valamint annak túlnyomó részét sem használják fel. Terjedelmüket tekintve a rajongói alkotások igen változatosak, azonban az megállapítható, hogy a fanvidek többségének hossza legfeljebb öt perc. Ritkább esetekben előfordulhatnak hosszabb alkotások is, azonban azok sem érik el a felhasznált filmalkotások teljes időtartamát, amely lehet akár több órá is.¹⁹⁵ Felicity Queen a koreai sikersorozat, a *Lelkek alkímiája* alapján készült videója szemléltetésként közel tizenöt perces, azonban, ahogy az látható, az alkotó nem a teljes filmalkotást használta fel, hanem annak csupán rövidebb, pár másodperces jeleneteit vette át.¹⁹⁶ Ugyanakkor, ahogy azt a Legfelsőbb Bíróság a Harper & Row ügyben is kimondta, a felhasznált mű mennyiségét a mű lényegi mondanivalójával együtt kell értékelni. Az, hogy a fanvidek tartalmazzák-e az eredeti művek legfőbb elemeit minden esetben külön ítélendő meg, ahogyan az is, hogy ezen lényegi elemek felhasználása feltétlenül szükséges-e a művészeti jelleg eléréséhez. Általánosságba véve azonban kimondható, hogy egyrészt a másolás hatását tompítják a fanvidekben megjelenő gyors vágások, amelyek következtében egyetlen részlet sem marad hosszabb ideig a képernyőn, valamint a jelenetekben elhangzó párbeszéd, illetve zene eltávolítása. Kiemelendő az is, hogy a vidderek az esetek többségében a filmalkotás azon részeit, amelyeket alkotómunkájuk folyamán fel kívánnának használni, átemelik az eredeti kontextusukból egy olyan környezetbe, amelyet az alkotók a saját értelmezésüknek megfelelően kiválasztottak a számukra. Mindezen változások pedig azt eredményezik, hogy egy filmalkotás adott jelenete, amelyet az eredeti szerző gondosan felépített, valamint amelyet különböző párbeszédekkel, illetve zeneművekkel színesített, a fanvidben egy gyors kép villanássá redukálódik csupán. Amennyiben tehát a vidder az eredeti mű lényegi elemeit is használta volna fel származékos művének elkészítése során, az a módosítások által gyökeresen megváltozott volna és valószínűtlen, hogy a fanvidben felhasznált formájában is lényegesnek minősülne.¹⁹⁷

¹⁹³ MEZEI (2008b) i. m. 14.

¹⁹⁴ MEZEI (2008a) i. m. 36.

¹⁹⁵ TROMBLEY op. cit. 667.

¹⁹⁶ Felicity QUEEN: Jang Uk & Cho Yeong » Light and Shadow. [Their Story]
<https://youtu.be/z6oDN9FeLg?si=L0d3A47kLrxPg4Ay>

¹⁹⁷ TROMBLEY op. cit. 667-668.

A zeneművek felhasználásával kapcsolatosan a harmadik faktorra tekintettel is megállapítható az, hogy első ránézésre nem felel meg a fair use kitételének. A vidderek fanvidjeik elkészítése során változatos mennyiséget használnak fel a zeneművek terjedelméből. Előfordulhat, hogy az egész zeneművet belehelyezik a saját alkotásukba, ugyanakkor a gyakorlatban egyre elterjedtebb az is, hogy annak csak egy kisebb, egy perces vagy pár másodperces változatát használják fel. Azonban az az esetek többségében megállapítható, hogy az olyan kulcsfontosságú elemek, mint például a zenemű refrénje, a felhasznált részletek közé tartozik. A zenemű tisztességes felhasználása mellett szólhat az az érv, miszerint a vidder egy fanvid készítése során a zeneműből nem használ fel többet, mint amennyit szükséges. Azonban ez az indoklás nem állná meg a helyét, hiszen ahhoz, hogy a vidder egy másik létező műre reflektáljon egyáltalán nem szükséges egy szerzői jog által védett zenemű felhasználása, ezt másfajta módszerekkel is képes lenne elérni. Mindent összevetve tehát megállapítható, hogy a filmalkotások alkalmazása hiába felelne meg a tisztességes felhasználás doktrínájának, a zeneművek használata miatt az esetek nagyobb részében a harmadik tényező is a tisztességes felhasználás ellen szól.¹⁹⁸ Ugyanakkor kiemelendő, hogy akárcsak a második tényező, ez a faktor is enyhébb elbírálás alá tartozik.¹⁹⁹

5.2.4. A fair use teszt negyedik eleme: Hatás a mű potenciális piacára vagy értékére

A tisztességes felhasználás utolsó faktora a származékos alkotás hatását vizsgálja az eredeti mű potenciális piacára vagy annak értékére. Ezen elem központjában azok a felhasználások állnak, amelyek képesek az eredeti alkotás helyettesítésére, valamint csökkenthetik a mű iránti keresletet.²⁰⁰ Általánosságban elmondható, hogy jogsértőnek minősül minden olyan származékos mű, amelynek formája ugyan eltér az eredeti művétől, azonban tartalmilag nem ad semmi újat hozzá. Így például a bíróságok jogsértőnek találták a magánlevelek gyűjteményként való megjelentetését, valamint németjuhász-kölykökről készült fotó szoborként való felhasználását. Ezen felhasználások annak a veszélyét is hordozták magukban, hogy az eredeti mű piaci értéke csökkenhetett volna általuk. A Legfelsőbb Bíróság egyik ítéletében azt a határozatot hozta, miszerint a potenciális piac csak azon műfajokat foglalja magában, amelyek területén az eredeti mű szerzője is megalkotná a másodlagos művet, vagy annak felhasználását engedélyezné. A szerző tehát nem tilthat el más piaci területen alkotó

¹⁹⁸ Ibid. 674-675.

¹⁹⁹ MEZEI (2008b) i. m. 15.

²⁰⁰ LEGEZA i. m. 357.

személyeket a műve felhasználásától, abból az indokból, hogy ő nem érdekelt azon a piacon. William Story amerikai bíró szavai szerint, elegendő érv a jogsértés megállapításához az, ha a korábbi alkotás olyan jelentős része kerül felhasználásra, amely által a mű értéke érezhetően csökken. A piaci érték csökkenésének fogalmát nem szabad azonban ilyen tágon értelmezni, hiszen a felhasználások többsége általánosságban torzíthatja a szerző érdekeit.²⁰¹

A többi faktorral ellentétben, talán a negyedik az, amelynél a legegyszerűbben állapítható meg az, hogy fanvidek esetében fennáll-e a tisztességes felhasználás esete vagy sem. Ahogy az már az előző tényezővel kapcsolatban említésre került, a fanvidek az eredeti filmalkotásoknak csak apróbb részleteit használják fel, általában azokat is átalakítva, valamint megfosztva a bennük eredetileg megjelenő dialógusoktól, valamint zeneművektől. Ennek következtében tehát nehezen lehet kijelenteni azt, hogy egy legfeljebb öt perces fanvid megnézése képes lenne helyettesíteni több órás filmeket vagy több évaddal rendelkező sorozatokat. Továbbá kifejezetten fontos kiemelni azt, hogy az eredeti művek helyettesítésével szemben, a fanvidek mondhatni megkövetelik a nézőiktől azt, hogy ismerjék a felhasznált műveket. A nézőnek fel kell ismernie a felhasznált filmalkotásból származó jeleneteket, az azokat körülvevő kontextust, valamint az új környezetet, amelybe a fanvidben elhelyezték őket, annak érdekében, hogy értékelni tudja a másodlagos alkotást. A vidder is erre az elvárásra támaszkodik alkotómunkája során, hiszen a fanvidben felhasznált jelenetek, valamint hangfelvételek gyors váltakozása, és véletlenszerűnek tűnő elhelyezése igazán összezavaróan hatna egy olyan nézőre, aki előzetesen nem ismerte az eredeti filmalkotást.²⁰² Kifejezetten fontos itt is megemlíteni azt, hogy a viddereknek nem származik bevétele a fanvidek létrehozásából. Ebből kifolyólag tehát elmondható az, hogy a filmalkotások fanvidben történő felhasználása az esetek többségében, valamint a negyedik tényező elemzése alapján tisztességes.

A filmalkotáshoz hasonlóan, az eredeti zenemű fanvidben történő felhasználása kihathat annak potenciális piacára, valamint helyettesíthetőségére, azonban ez a gyakorlatban nem gyakran fordul elő. Mint ahogy az már az előző tényező elemzésénél is megállapításra került, a vidderek számtalan esetben lerövidítik a zeneművek hosszát, valamint a felhasznált alkotások hangsávját, illetve tempóját is módosítják, amelynek következtében a fanvidekben megjelenő zenemű nem lesz olyan kellemes, mint az eredeti.²⁰³ A másodlagos műben megjelenő voiceoverek is könnyen torzíthatják a hallgatói élményt. Mindemellett a fanvidek csupán

²⁰¹ MEZEI (2008a) i. m. 38.

²⁰² TROMBLEY op. cit. 668-670.

²⁰³ TROMBLEY op. cit. 674-676.

azokon a tartalommegosztó platformokon találhatóak meg, amelyekre az alkotójuk feltöltötte őket, ezáltal pedig nem szerepelnek az olyan zene-streaming szolgáltatásokon, mint a Spotify vagy az Apple Music, ennek következtében pedig a társadalom jelentős része nem tudná a módosított alkotást más platformokon is hallgatni. Számtalanszor fordult már elő olyan eset is, amely során egy népszerű fanvid által az abban felhasznált zenemű is közkezdveletté vált, ezáltal pedig kijelenthető, hogy a rajongók által alkotott másodlagos művek pozitív hatással lehetnek az adott zenemű potenciális piacára. Végeredményben tehát megállapítható, hogy a fanvid az esetek többségében nem helyettesítheti a felhasznált zeneművet, annak potenciális piacára pedig inkább pozitívan hat, mintsem negatívan. Ezáltal tehát kijelenthető, hogy a fanvidek többnyire megfelelnek a tisztességes használat negyedik elemének.

5.2.5. A fair use teszt eredménye

A fair use-t érintő teszt alkalmazásával tehát látható, hogy amíg egyes tényezők alapján, mint a használat jellege, célja, valamint annak hatása az eredeti mű potenciális piacára a fanvid tisztességes módon felhasználható, addig más elemek, mint az eredeti mű jellege, valamint a felhasználás mértéke kifejezetten a felhasználás ellen szólnak. A legfőbb bizonytalanságot a zeneművek fanvidben történő átültetése okozza, hiszen az eredeti mű csak kevés módosításon esik át a felhasználás során. Azonban a fentebb említett szempontok alapján megállapítható az is, hogy használata tisztességes.

Rebecca Tushnetnek, az Organization for Transformative Works (röviden: OTW) nevű szervezet jogi tanácsosának véleménye alapján a vidderek alkotásai megfelelnek a tisztességes használat kritériumainak.²⁰⁴ Egyrészt a fanvidek nem rendelkeznek kereskedelmi jelleggel, így az eredeti művek jogosultjainak ezen érdekeit sem tudják megsérteni, másrészt a fanvidek nincsenek negatív hatással az eredeti mű potenciális piacára, ugyanis a korábbi alkotásokat nem tudják helyettesíteni, irántuk a keresletet nemhogy csökkentik, bizonyos esetekben még növelik is.²⁰⁵ Harmadrészt pedig a fanvidek az esetek többségében transzformatív jellegűnek tekinthetők, hiszen alkotóik az eredeti alkotásokat az esetek túlnyomó részében gyökeresen megváltoztatják, azokhoz alkotótevékenységük folyamán új tartalmat, új üzenetet adnak, valamint egy új célokat kívánnak velük elérni. A vidderek nem tekintenek magukra a szerzői jogi jogosultak vetélytársaként, hiszen alkotásaiknak nem az a célja, hogy versenyezzen az eredetivel, hanem inkább az, hogy fanvidjeik által fejtsék ki szeretetüket, illetve gondolataikat

²⁰⁴ FREUND (2011) op. cit. 273.

²⁰⁵ TROMBLEY op. cit. 657.

az adott alkotás iránt.²⁰⁶ Ezen kutatás eredményeként tehát elmondható, hogy ugyan a zeneművek fanvidekben történő felhasználása kétségeket von maga után, azonban a fanvidek az esetek többségében megfelelnek a fair use által felállított kritériumoknak. Fontos ismét kiemelni azt, hogy ez a teszt minden esetben külön alkalmazandó, valamint, hogy a fanvidek eltérő jellegéből kifolyólag képtelenség lenne olyan általános következtetéseket levonni ezen teszt alapján, amely minden rajongó által készített származékos műre igaz lenne.

5.3. A szabad felhasználás esetei a magyar szerzői jog alapján

A magyar szerzői jog alapján a szerző jogai, legyenek azok akár személyhez fűződő vagy vagyoni jogok, nem érvényesülhetnek korlátozások nélkül. A törvény ezen korlátok meghatározásával kívánja elérni azt, hogy a társadalom védett alkotásokhoz való hozzáférése ne legyen mérsékelve a szerző döntései által.²⁰⁷ A jogalkotó a szabad felhasználások, valamint egyedi engedélyezéstől független díjigények, kényszerengedélyek, jogkimerülés, továbbá a védelmi idő szabályozásával szab korlátokat a szerző kizárólagos jogainak alkalmazásában.²⁰⁸ A fejezet további részében tehát a szabad felhasználás eseteit fogom megvizsgálni a fanvidek szempontjából.

Az Szjt. 33. §-a kimondja, hogy szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, továbbá azt, hogy ahhoz a szerző engedélyére sincs szükség.²⁰⁹ Ezáltal pedig a törvény már azelőtt szabad hozzáférést biztosít az alkotáshoz, hogy annak a védelmi ideje lejárt volna,²¹⁰ valamint lehetővé teszi a közérdek érvényesülését. A szabad felhasználás szabályozásának hátterében olyan szabadságjogok biztosítása áll, mint például a sajtószabadság, a véleménynyilvánítás, valamint a tanulás és oktatás szabadsága.²¹¹ A felhasználás ezen célokból történő megvalósulása esetében tehát nem szükséges a szerző engedélye, valamint meghatározott esetekben díjat sem kell érte fizetni.²¹² A törvény mindemelett megtiltja a szabad felhasználás egyoldalú korlátozását, valamint kizárását.²¹³

A fejezet elején szemléltetett amerikai jogrendszerrel ellentétben, a magyar szerzői jog egy teszt alkalmazása helyett a törvényben kimerítően felsorolja a művek szabad

²⁰⁶ Ibid. 657.

²⁰⁷ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 125.

²⁰⁸ GRAD-GYENGE Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez*. 5. kiadás. Budapest. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért. 2022. 266.

²⁰⁹ Szjt. 33. § (1)

²¹⁰ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 266.

²¹¹ LEGEZA i. m. 160.

²¹² GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 266.

²¹³ Szjt. 33. § (4)

felhasználásának eseteit.²¹⁴ Az Szt. alapján tehát nem szükséges a szerző engedélye többek között a mű idézéséhez, átvételéhez, annak oktatási célból történő felhasználásához, magán- és intézményi célú, továbbá ideiglenes többszörözéséhez, továbbá az azzal kapcsolatos kritika, paródia, valamint stílusutánc (pastiche) készítéséhez. A felhasználás folyamán figyelembe kell venni a szerző személyhez fűződő jogait, valamint egy adott művet csak abban a terjedelemben lehet felhasználni, amely a cél eléréséhez feltétlenül szükséges.²¹⁵ A szabad felhasználás sem minősül korlátlanul hiszen, a törvény kimondja, hogy a felhasználás csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben az nem sérelmes a mű rendes felhasználására, nem károsítja indokolatlanul a szerző jogait, valamint a felhasználásnak meg kell felelnie a tisztességesség követelményeinek, továbbá nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.²¹⁶ A felhasználásnak tehát meg kell felelnie a háromlépcsős teszt feltételeinek annak érdekében, hogy valóban szabadnak minősüljön.²¹⁷ Elengedhetetlen megemlíteni azt, hogy a szabad felhasználásokat nem megengedett kiterjesztő módon értelmezni.²¹⁸ Ezáltal tehát nem lehet analógia útján bevonni egy olyan felhasználást a szabad felhasználások körébe, amely egyrészt nem része a törvényben szereplő felsorolásnak, másrészt pedig nem felel meg a háromlépcsős teszt feltételeinek.²¹⁹ Az SZJSZT turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelmét vizsgáló szakvéleményében például megállapította, hogy nem alapozza meg a szabad felhasználást az, ha az adott mű szabadon elérhető az interneten.²²⁰ Amennyiben tehát a kérdéses felhasználás nem tartozik a szabad felhasználás esetei köré, annak megvalósításához a szerző engedélye szükséges.²²¹

A fejezet további részében a fanvidet a paródia, valamint a pastiche (stílusutánc) szabályainak megfelelően fogom elemezni.

5.3.1. A paródia

A paródia 2021-ig nem tartozott az Szt. által felsorolt szabad felhasználási esetek közé. Ennek pedig az volt az oka, hogy 2021-et megelőzően a bíróság a paródia engedélykötelességét szerzői jogi szempontból az idézés szabályai szerint, alapjogi megközelítésből pedig a véleménynyilvánítás szabadsága alapján esetről-esetre vizsgálta. Ez a megoldás azonban nem

²¹⁴ LEGEZA i. m. 160.

²¹⁵ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 267.

²¹⁶ Szt. 33. § (2)

²¹⁷ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 267.

²¹⁸ Szt. 33. § (3)

²¹⁹ LEGEZA i. m. 162-163.

²²⁰ SZJSZT-08/12: Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme

²²¹ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 267.

minősült túl hatékonnak, hiszen a paródia létrehozásának feltételét a szerző engedélyezéséhez kötötte. Amennyiben tehát az eredeti szerző nem járult hozzá ahhoz, hogy az alkotásából paródiát készítsenek, a felhasználó csak az alkotmányjog védelmére támaszkodhat.²²² A szabad felhasználások leglényegesebb alapja a véleménynyilvánítás joga, következtetésképp ezen alkotmányos jog megvalósulása érdekében volt szükséges bevenni a paródiát a szabad felhasználás esetei közé.²²³

A paródia kivétel magyar szerzői jogi szabályozására az uniós InfoSoc, valamint CDSM irányelvek, továbbá a Deckmyn-ügy volt a legmeghatározóbb hatással. Az Európai Unió Bírósága a Deckmyn-ügy kapcsán fogalmazta meg azt először, hogy mi tekinthető paródiának. Az EUB döntésében kimondta, hogy paródia abban az esetben jön létre, amennyiben a felhasználás felidézi az eredeti művet, akkor is, ha lényegesen különbözik tőle, valamint akkor, ha a megvalósulás gúnyt vagy humort fejez ki.²²⁴ A Bíróság emellett meghatározta azt, hogy a paródiának nem kell olyan eredeti, sajátos jelleggel rendelkeznie, amely különbözik a parodizált eredeti műtől való érzékelhető eltérések bemutatásától, valamint nem kell, hogy ézszerűen az eredeti mű szerzőjétől eltérő személynek legyen tulajdonítható.²²⁵ A parodizáló személynek nem szükséges megjelölnie az eredeti mű forrását, valamint annak szerzőjét sem, hiszen fennállhat olyan eset is, amely során az eredeti alkotó inkább elhatárolódna a paródia üzenetétől, mintsem, hogy a nevét adja hozzá.²²⁶ Az EUB megállapította ezenfelül még, hogy irrelevánsnak számít, hogy a felhasználás által cél-vagy eszközparódia valósul-e meg. Ennek következtében tehát lényegtelen, hogy a paródia az eredeti műre irányul-e, vagy pedig az alkotás felhasználásával egy külső tényezőről nyilvánítja-e ki a véleményét.²²⁷ Az eredeti mű felhasználása akár kereskedelmi jellegű is lehet, azaz akár jövedelemszerzés céljából is létrejöhet. A paródia az eredeti szerző bármely vagyoni jogára vonatkozhat. Az alkotója ezáltal az elkészült gúnyos művet az eredeti szerző engedélye nélkül terjesztheti, többszörözheti, valamint töltheti fel valamely tartalmegosztó oldalra.²²⁸ Azonban, ahogy a többi szabad felhasználásnak, a paródiának is meg vannak szabva a határai. Így a paródia nem sértheti meg az eredeti alkotó személyhez fűződő jogait,²²⁹ valamint nem minősülhet diszkriminatívnak vagy

²²² LEGEZA i.m. 174.

²²³ GYERTYÁNFY i. m. 285.

²²⁴ UJHELYI Dávid: *A paródia-kivétel szükségessége és lehetséges keretrendszere a hazai szerzői jogban*. Doktori értekezés. Budapest. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. 2020. 173.

²²⁵ LÁBODY Péter: Szerzői jogi „user-szabadságok” a globális tartalmegosztó platformokon. *In Medias Res*. 2021/1. 123.

²²⁶ GYERTYÁNFY i. m. 287.

²²⁷ LÁBODY i. m. 125.

²²⁸ GYERTYÁNFY i. m. 288.

²²⁹ UJHELYI (2020) i. m. 173-174.

gyűlöletkeltőnek.²³⁰ A felhasználásnak meg kell felelnie az arányosság követelményének is, azaz az eredeti műből való átvételre csak a cél eléréséhez szükséges terjedelemben kerülhet sor.²³¹ Egy paródia ezáltal sosem tartalmazhatja magában az egész művet.²³²

Az Szjt. tehát kimondja, hogy szabadon felhasználható egy mű, amennyiben a felhasználás célja egy alkotás gúnyos, humoros bemutatása, ilyen például egy zenemű humoros előadása, egy politikai beszéd kifigurázása, valamint egy filmjelenet gúnyos módon történő átalakítása. Továbbá abban az esetben, ha a felhasználás megfelel a megszabott korlátoknak, valamint a háromlépcsős teszt kritériumainak.²³³

Ugyan a vidderek célja a műveikkel alapvetően nem az, hogy a felhasznált műveket kigúnyolják, abból humoros módon viccet csináljanak, sőt, ennek az ellentétje igaz inkább a rajongói alkotásokra, azonban a fanvidek fajtái közül létezik egy olyan, amelyről elmondható, hogy megfelelhet a paródia feltételeinek. Az úgynevezett „crack fanvidek” azon célból jönnek létre, hogy egyrészt bemutassák az adott filmalkotás humoros részleteit, másrészt, hogy kifigurázzák az eredeti mű bizonyos cselekményeit, történéseit.²³⁴ A crack fanvideket a vidderek többsége egyfajta véleménynyilvánítás gyanánt használja. Tökéletes példa erre Sim Mallec több, mint kétmillió megtekintéssel rendelkező „the riverdale writers must be on crack” elnevezésű videója, amely, ahogy az már a címében is megjelenik, a Riverdale című sorozat alapján készült. A filmalkotás eredetileg négy tinédzserről szól, akik egy amerikai kisvárosban iskolatársuk meggyilkolása után nyomoztak, azonban a tévéműsor készítői a későbbi évadokban gyökeresen megváltoztatták a sorozat alaptörténetét. Az írók döntését számtalan rajongó kritizálta, köztük Sim Mallec is, aki nemtetszését több crack fanvid készítésével fejezte ki. Az alkotó fanvidjét azzal a szándékkal készítette el, hogy az eredeti művet kifigurázza, illetve, hogy különböző eszközökkel mutassa be a sorozat abszurditását. A humoros jelenetek mellett megjelennek más vizuális források, úgynevezett mémek is, amelyeket a vidder az eredeti mű részei mellé tudatosan illesztett be. A videó egyes részein különböző zeneszámok is megjelennek, amelyek illenek az adott jelenethez, illetve amelyekkel a vidder a filmalkotás részleteit vicc tárgyává tudja tenni. Az alkotásban előforduló dalokat nem melleleg a fanvidek alkotói számtalan esetben alkalmazzák crack fanvidek készítése során, így mondhatni azok is egyfajta mémmé alakultak át. Ahhoz azonban, hogy a néző felismerje a videóban megjelenő

²³⁰ GYERTYÁNFY i. m. 288.

²³¹ GRAD-GYENGE ANIKÓ: Szerzői jogi kivételek és korlátozások. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2022. december 31. <https://ijoten.hu/szocikk/szerzoi-jogi-kivetelek-es-korlatozasok>

²³² GYERTYÁNFY i. m. 288.

²³³ Uo. 288.

²³⁴ FREUND (2011.) op. cit. 138.

humort, nemcsak az alapvető forrással, tehát ebben az esetben a Riverdale sorozattal kell tisztában lennie, hanem a rajongói szokásokkal, az internetes trendekkel, a popkultúra népszerű történeteivel, illetve a mémekkel is.²³⁵ A példa alapján látható tehát, hogy a crack fanvid létrehozásakor a vidderek felidéznek az eredeti műveket és a felhasználás által azokból humort, illetve gúnyt fejeznek ki, ennek következtében tehát megfelelnek a paródia alapvető kritériumainak. A kifigurázás a crack fanvid által megjelenített filmalkotásra irányul, a vidder a hangfelvételeket, valamint a zeneműveket pedig, mint eszközöket használta fel a paródiájához. Az alkotás nem tartalmazta az egész művet, annak csupán pár jelenetét használta fel a mű elkészítéséhez. Ez egyaránt igaz a felhasznált zeneművekre is. Mindent egybevetve tehát a crack fanvidek nagy eséllyel megfelelnek a paródia feltételeinek, ennek következtében pedig elmondható, hogy amennyiben a vidderek alkotásukkal nem sértik meg a szerző személyhez fűződő jogait, a crack fanvid létrehozása a szabad felhasználás esetei közé tartozik.

5.3.2. Pastiche

Az Szjt. a 34/A. §-ában a paródiával együtt szabályozza a stílusutánpótlást, másnéven a pastiche-t. A pastiche egy olyan alkotás, amely egy másik mű, szerző, valamint művészeti korszak stílusát utánozza. Pastiche többféleképpen is létrehozható. Egyrészt úgy, hogy az alkotó több korábbi mű részleteit illesztheti bele a saját alkotásába, másrészt pedig úgy, hogy a felhasználó a pastiche elkészítéséhez csupán csak egy alkotást használ fel, és annak különböző részleteit illeszti bele a készülő alkotásába. A felhasználás következtében mindig egy új alkotás születik.²³⁶ A pastiche, akár csak a paródia, a véleménynyilvánítás szabadságát biztosítja a társadalom tagjai számára. Igaz, hogy a CDSM irányelv preambuluma a pastiche-t külön kiemeli a többi felhasználási eset közül, valamint kötelezővé teszi az átültetésüket a tagállamok számára, valójában azonban senki sem biztos abban, hogy mi minősülhet pastiche-nak és mi nem. Nem rendelkezik jelentős jogirodalommal, valamint egészen idáig pastiche-sal kapcsolatos uniós esetjogra sem volt példa.²³⁷ Azonban az EUB előtt jelenleg is zajlik egy ügy, amely talán megválaszolhatja végre a pastiche-t körülvevő kérdéseket. A kiinduló, Pelham nevezetű ügyben az Európai Bíróság a Kraftwerk együttes Metall auf Metall című dalából kivett zenei hangminta (sampling) engedély nélküli felhasználásával kapcsolatban járt el.²³⁸ Miután a Bíróság 2020-ban meghozta a negyedik döntését a jogvitával kapcsolatban, úgy tűnt, hogy az

²³⁵ Sim MALLEC: the riverdale writers must be on crack https://youtu.be/wMRguf9lVaM?si=_KclFVudvzorpst

²³⁶ TAN op. cit. 327.

²³⁷ LÁBODY i. m. 125.

²³⁸ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 126.

ügy végre lezárul. Azonban ez korán sem volt így, hiszen 2023-ban az eset újra a BGH elé került. Az alperes ezúttal a védelmében a pastiche által nyújtott szabad felhasználás lehetőségére hivatkozott. A BGH a perrel kapcsolatban a következő kérdéseket tette fel a Bíróság számára: a pastiche-re vonatkozó követelményekkel összefüggően a német bíróság arra volt kíváncsi, hogy a szabad felhasználás kiterjed-e bármely már létező alkotással történő alkotótevékenységre, vagy olyan korlátozó feltételek alkalmazandók, mint például a humor, a stílusutánzás, vagy a tiszteletadás. Valamint a bíróság kitért a pastiche felismerhetőségével kapcsolatos kérdésekre is. Ilyen kérdés például az, hogy pastiche csak abban az esetben jöhet-e létre, amennyiben a készítő szándékában állt a pastiche létrehozása. Az EUB döntése kétségtől meghatározó lesz az uniós tagállamok szerzői jogára nézve.²³⁹ A pontos fogalom megállapításáig azonban a felhasználók, azon belül is a remixek, valamint a mash up-ok alkotói úgy tekintenek a pastiche-re, mint egyfajta ütőkártyára, amely engedélyezi számukra a szerzői jog által védett művek szabad felhasználását.²⁴⁰

Egy másik felvetett kérdés a pastiche-sal kapcsolatban a szerzői jogi törvényben rejlik. A törvény ugyanis a pastiche-t a karikatúrával, valamint a paródiával együttesen szabályozza, és kimondja azt, hogy stílusutánzatot, a másik két szabad felhasználási esethez hasonlóan humor vagy gúny kifejezése által lehet csak létrehozni.²⁴¹ A törvényhez fűződő Nagykommentár szerint azonban a karikatúra, a paródia, valamint a pastiche nem minősül azonos felhasználási formának. A legnagyobb különbség a három eset között az, hogy amíg a paródiának, valamint a karikatúrának humoros vagy gúnyos elemeket kell tartalmaznia, addig a pastiche esetében ez valójában nem feltétel. Létezhet ugyanis olyan stílusutánzás is, amely során a felhasználónak nem áll szándékában kritizálni az adott művet, hanem inkább kifejezni iránta a tiszteletét, szeretetét. Fontos kiemelni azt, hogy a Nagykommentár példaként a rajongói alkotások egy másik formáját is megemlíti, méghozzá a fan fictiont, vagyis a rajongók által írt, kitalált, azonban szerzői művön alapuló történeteket.²⁴² Katharina Freund szerint a fanvid a fan fictionból eredeztethető, hiszen mindkét rajongói alkotás keletkezésének a háttérében az adott szerzői mű iránti rajongói szeretete áll, valamint mindkettő célja az, hogy az eredeti művet felhasználva kinyilváníthassák a véleményüket, vagy egy teljesen új történetet meséljenek el. Mind a fanvid, mind a fan fiction átveszi az eredeti mű lényeges elemeit, mint például azok

²³⁹ Susan BISCHOFF (Morrison FOERSTER): The next chapter in the “Metall auf Metall” saga – Pastiche to be clarified by the CJEU. Kluwer Copyright Blog. 2023. szeptember 21.
https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/09/21/the-next-chapter-in-the-metall-auf-metall-saga-pastiche-to-be-clarified-by-the-cjeu/#_ftnref1

²⁴⁰ LÁBODY i. m. 125.

²⁴¹ Szjt. 34/A. § (1) b)

²⁴² GYERTYÁNFY i. m. 289.

szereplőit, a szereplők közötti kapcsolatokat, valamint a helyszíneket. Freund a fanvidet egyfajta vizuális fan fictionnek nevezi.²⁴³ Egy szignifikáns különbség a két rajongói alkotás között azonban az, hogy amíg a fan fiction ritkán másol át teljes részleteket az eredeti műből, addig a fanvid konkrét elemeket vesz át a korábbi alkotásokból és azokat használja fel a művében. Ugyan a szabad felhasználási eseteket nem lehet kiterjesztően értelmezni, de ez az összehasonlítás is segíthet abban, hogy fény derüljön arra, hogy a fanvidek hol helyezkednek el a szabad felhasználás esetei között, és hogy egyáltalán van-e nekik ott helye.

Tekintettel arra, hogy a pastiche joggyakorlata még kiforratlan, nehéz megállapítani, hogy a többi rajongói alkotás mellett a fanvid is idesorolható-e vagy sem. Az azonban kijelenthető, hogy a fanvidek többsége látszólag megfelel a pastiche feltételeinek, hiszen egyrészt az alkotók eredeti művek részleteit használják fel az alkotótevékenységük során, másrészt pedig a rajongók szeretetüket, valamint tiszteletüket fejezik ki egy fanvid készítése által egy adott mű iránt. A rajongói alkotáson keresztül történő tiszteletadásra talán azok a fanvidek a legmegfelelőbb példák, amelyek középpontjában egy kitalált karakter, egy filmalkotás maga, vagy egy közismert személy áll. Az előző fejezetekben már említésre kerültek azok az alkotások, amelyek egy fiktív személyt, az ő életútját, valamint karakterfejlődését mutatják be. Egy ilyen fanvid például Lexier a Teen Wolf – Farkasbőrben egyik főszereplőjéről, Stiles Stilinskiről készült alkotása, amelyben demonstrálja azt, hogy Stilesnek a sorozat folyamán milyen különböző nehézségekkel kellett megküzdenie. A vidder a szereplő szomorú pillanatainak, majd az akadályok sikeres leküzdésének bemutatásával fejezi ki a karakter iránti tiszteletét.²⁴⁴ Egy ugyanebbe a kategóriába tartozó, azonban teljesen más hangvételű fanvid a CinnamonBucky által készített Bucky Barnesszal kapcsolatos alkotása. A vidder Lexier művével ellentétben, nem a Bucky életében megtörtént tragédiák személtetésével fejezi ki a karakter iránti szeretetét, hanem a szereplő izgalmasabb, mondhatni magával ragadó jelenetinek bemutatásával.²⁴⁵

A tiszteletadás megléte talán jobban kimutatható azokban az alkotásokban, amelyek középpontjában az előadóművészek állnak. Ezekben a művekben a rajongók a fanvideken keresztül mutatják be mindazokat az eredményeket, amelyeket az adott művészek elértek, valamint mindent, amin keresztül mentek annak érdekében, hogy a csúcsra juthassanak.²⁴⁶ Ocarett például egy viszonylag nyugodtabb hangulatú alkotás segítségével fejezi ki a szeretetét a BTS frontembere, RM iránt. Ugyan a felhasznált jelenetek közül a legtöbbje nem éppen azt

²⁴³ FREUND (2011) op. cit. 18.

²⁴⁴ LEXIER: Stiles Stilinski • I'm Not a Hero <https://youtu.be/ZF94qXc28uU?si=EDRzsHiUt10ZAoMy>

²⁴⁵ CINNAMONBUCKY: Bucky Barnes | Rasputin https://youtu.be/Gq7Kk7E7p_I?si=fHeIOtKY_FU0isDg

²⁴⁶ STEVENS op. cit. 166.

mutatja be, hogy a fiúbanda tagja milyen sikereket ért el, azonban egy vidder az általa kedvelt pillanatok felhasználásával is szemléltetni tudja a szeretetét az adott előadó iránt.²⁴⁷ DZENITA ötvenegymilliós megtekintéssel rendelkező alkotása ugyanúgy a koreai fiúbanda tagjait mutatja be, azonban a fanvid hangulata, valamint kivitelezése gyökeresen eltér az Ocarett által létrehozott műtől. A vidder ezzel a gyors tempójú, mondhatni büszkélkedő fanviddel kíván tisztelni a zenészek és a sikereik előtt.²⁴⁸

Kifejezetten fontosnak tartom azonban megemlíteni, hogy amíg a fentebb szemléltetett fanvidekben valamelyest egyszerű volt megállapítani a tiszteletadás meglétét, addig ez a feltétel például egy alternative universe alkotásban elképzelhető, hogy nem állná meg a helyét. Egy AU fanvid elkészítése során ugyanis a vidder az eredeti alkotások egyes részleteit vagy csupán enyhén módosítja, vagy gyökeresen megváltoztatja, hogy azok által egy új, akár saját történetet meséljen el. Ennek következtében pedig nem igazán lehetséges megállapítani azt, hogy az eredeti mű iránti tisztelet vezérelte a fanvid megalkotását. Ugyanakkor a Nagykommentár által megemlített fan fictionök esetében is gyakran előfordulnak alternative universe jellegű művek,²⁴⁹ így a vidderek az AU fanvidek révén is kifejezhetik a tiszteletüket az adott alkotás iránt.

A pastiche egyik korlátja az, hogy a felhasználás során az eredeti műből való átvételre csak a cél által indokolt terjedelemben kerülhet sor.²⁵⁰ Ugyan ezt a feltételt a bíróság minden esetben egyedileg vizsgálja meg, ennek kapcsán azonban a fanvidekről elmondható az, hogy a filmalkotások felhasználása során általában nem a mű egészét, hanem annak csak kisebb részleteit ültetik át a legtöbb esetben különböző módosításokkal a saját alkotásaikba. Az átvett jeleneteket is csupán abból a szándékból használják fel, hogy a segítségük által jobban ki tudják fejezni az adott alkotás iránti tiszteletüket. A zenemű felhasználása a pastiche esetében is kérdéses, hiszen egyrészt, ahogy korábban már említésre került, a rajongói alkotások a felhasznált zeneművek egészét, vagy azokból hosszabb részleteket illesztenek be műveikbe, ami következtében elképzelhető, hogy megsértik az átvehető terjedelemre vonatkozó korlátot. Másrészt pedig a vidder a zeneművet, mint egyszerű eszközt használja a fanvidje létrehozásánál, és nem a felhasználás által fejezi ki az adott alkotás iránti szeretetét, tiszteletét. Azonban nem kizárható ez az eshetőség sem, hiszen a fentebb említett példában DZSENITA a

²⁴⁷ OCARETT: you don't have to be sorry — kim namjoon
<https://youtu.be/HfcGL0pPYsU?si=f8qnMZsxqjdLMES>

²⁴⁸ DZENITA: RM | JHOPE | SUGA — 땡 <https://youtu.be/eIuBOvIUFPu?si=ZL3b3JfcHy3MI5EA>

²⁴⁹ FINN-MCCALL op. cit. 30.

²⁵⁰ UJHELYI Dávid: A politikai paródia célját szolgáló felhasználások szerzői jogi megítélése. *In Medias Res* 2022/1. 62.

BTS saját szerzeményét használja fel, ezáltal pedig egyaránt szemlélteti a tiszteletét a felhasznált filmalkotások, valamint zenemű iránt. Számos esetben előfordulhat az, hogy a vidder az általa kedvelt zeneművet, valamint filmalkotást egyszerre használja fel a fanvidje készítése során, ezáltal pedig akár a pastiche feltételeinek is megfelelehet az adott fanvid. Elengedhetetlen ismételtlen kiemelni azt, hogy a fanvidre mint egy összetett műre kell tekinteni, így a különböző védett művek felhasználását együttesen kell vizsgálni, és nem külön-külön.

Összegezván tehát megállapítható az, hogy a legtöbb esetben a fanvidek, akár csak a többi rajongói alkotás megfelelehetnek a stílusutánszat eddig ismert kritériumainak. A fanvid a fan arthoz, valamint a fan fictionhöz hasonlóan, amelyekről a jogi vélemények pozitívan vélekednek, már létező, eredeti művek részleteit használja fel és azok által hozz létre egy új alkotást.²⁵¹ A pastiche a paródiával, valamint karikatúrával ellentétben nem kritizálja humoros, vagy gúnyos módon a felhasznált alkotást, a felhasználó sokkal inkább a tiszteletét kívánja kifejezni az adott mű iránt egy stílusutánszat elkészítése által. A legtöbb esetben a vidderek is ezt a célt szándékozzák elérni a fanvidjeiken keresztül. Továbbá elképzelhető, hogy egy fanviden belül az alkotó több különböző művel, mint a felhasznált filmalkotás, valamint a zeneművel kapcsolatban nyilvánítja ki a tiszteletét, valamint a szeretetét. Ugyan a pastiche sok részlete még ismeretlen, és ezek majd csak az EUB Pelham-ügyben hozott döntése által válnak megismerhetővé, az azonban már most kijelenthető, hogy a pastiche-nek akár kulcsfontosságú szerepe is lehet a fanvidek jogszerűségének megállapításában.

²⁵¹ Till KREUTZER - Felix REDA: The Pastiche in Copyright Law – Towards a European Right to Remix. *Kluwer Copyright Blog*. 2023. március 13. <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/03/13/the-pastiche-in-copyright-law-towards-a-european-right-to-remix/>

6. A jogérvényesítés

6.1. A jogsértés

Szerzői jogi jogsértést követ el az a személy, aki szerzői jog által oltalmazott műveket engedély nélkül vagy a szerződés, törvényi felhatalmazás keretein túllépve használ fel, illetve sérti meg a személyhez fűződő jogokat.²⁵² Az előző fejezetekben már több alkalommal is említésre kerültek azok a problémás pontok, amelyek miatt a fanvidek jogszerűsége erősen megkérdőjelezhetővé válik. Azonban ahhoz, hogy ténylegesen megállapítható legyen a vidderek fanvidek létrehozásával kapcsolatos jogsértése, először a következő szempontokat szükséges megvizsgálni. Elsőként azt kell tisztázni, hogy a jogsértő magatartás szerzői műre irányul-e. Emellett a jogsértő tevékenységnek Magyarországon a jogsértés időpontjában szerzői jogi oltalom alatt álló szellemi alkotásra kell irányulnia.²⁵³ Mint ahogy az már többször is megállapításra került, a vidderek alkotótevékenységük során legalább kettő, de általában több szerzői művet is felhasználnak, így ez alapján elmondható, hogy a fanvidek a jogsértés ezen szempontjának megfelelnek. Ugyanakkor, abban az esetben, ha a fanvid alkotója egy olyan szellemi alkotást használ fel, amely nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel vagy ha egy szerzői mű olyan részletét helyezi át az alkotásába, amely önmagában nem felel meg az egyéni, eredeti jelleg követelményeinek, akkor a vidder magatartása nem minősül jogellenesnek.²⁵⁴ Elengedhetetlen a védelmi idő fennállásának vizsgálata is, hiszen amennyiben a vidder alkotásában egy olyan művet használ fel, amelynek védelmi ideje már lejárt, szintén mentesül a szerzői jogsértés következményei alól. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szerző nevét a védelem idő elmúlását követően is fel kell tüntetni a művön.²⁵⁵ A következő vizsgálandó szempont egyben a legmeghatározóbb is a jogsértés megállapítására vonatkozóan. A vidder jogsértést követ el abban az esetben, ha a szerző bármely személyhez fűződő jogát megsérti, például úgy, hogy nem tünteti fel az eredeti szerző nevét a művön, valamint, ha származékos műve nem felel meg a mű integritásának védelmének.²⁵⁶ Ezek az esetek gyakran előfordulnak egy fanvid készítése során is. Vagyoni jogok szempontjából jogsértőnek minősül az a felhasználás, amely az eredeti szerző engedélye nélkül valósul meg, valamint ha a felhasználó magatartásával meghaladja az engedély által szabott kereteket.²⁵⁷ Mint ahogy arra már

²⁵² LEGEZA i. m. 362.

²⁵³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 137.

²⁵⁴ Uo. 137.

²⁵⁵ Uo. 138.

²⁵⁶ LEGEZA i. m. 282.

²⁵⁷ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 137.

dolgozatom átdolgozásról szóló fejezetében is rámutattam, a fanvidek az esetek többségében az eredeti szerző engedélye nélkül jönnek létre, hiszen a felhasznált művek eredeti szerzői nem járultak hozzá a műveik átdolgozásához, valamint az átdolgozás által létrehozott származékos mű nyilvánosságához történő közvetítéséhez. Ennek tudatában tehát elmondható, hogy a vidderek ezen magatartás megtételével a szerző vagyoni jogaiban okoznak sérelmet. A fanvid alkotója azonban mentesül az engedélykérési kötelezettség, és ezáltal a szerzői jogi jogsértés következményei alól is, amennyiben az általa alkalmazott felhasználási módszer a törvényben taxatív felsorolt szabad felhasználási esetek közé tartozik.²⁵⁸ Abban az esetben tehát, ha a fanvid létrehozása valóban beletartozik a pastische fogalmába, akkor a vidder magatartása jogszerű, és nem jogsértő. Ellenkező esetben azonban a vidder súlyosan megsérti a szerző törvény által meghatározott jogait a fanvidjei elkészítésével, valamint azok digitális közvetítésével, következményképpen pedig a mű eredeti szerzője különböző jogi eszközök segítségével felléphet vele és a jogellenes magatartásával szemben. Mindazonáltal elengedhetetlen ismét kiemelni azt, hogy a fennálló eseteket mindig egyedileg kell megvizsgálni, azokról általános következtetés nem vonható le.

Érdekes felvetés az, hogy vajon mi történik abban az esetben, amikor egy fanvid alkotójának sértik meg a szerzői jogait. Ilyen eset lehet például az, ha egy másik személy először a saját eszközére tölti le a fanvidet, majd azt a saját neve alatt, akár jóhiszeműen, tetszésük kifejezéséből, akár rosszhiszeműen, elbitorlásból hozzáférhetővé teszi ugyanazon vagy esetleg más tartalmegosztó platformon. Nem minősülnek ritkának az ehhez hasonló magatartások, számos ehhez fogható eset történt már. A dolgozat második fejezetében megállapításra került, hogy a fanvidek többsége szerzői műnek minősülhet, hiszen az irodalom, a művészet vagy a tudomány területén születtek, és a legtöbb esetben rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel. A fanvidek ezáltal szerzői jogi védelemben részesülhetnek. A jogi oltalom által pedig a vidderek különböző személyhez fűződő, valamint vagyoni jogok jogosultjává válhatnak, még abban az esetben is, ha az alkotásuk jogsértés útján jött létre. Ennek tudatában tehát elmondható, hogy azok a személyek, akik a fanvidet a vidder engedélye nélkül használják fel jogsértést követnek el a vidderrel szemben.

6.2. A polgári jogi jogérvényesítés

²⁵⁸ Uo. 138.

A különböző online tartalmegosztó platformokon számtalan olyan fanvid található, amely más és más szerzői művek jogsértő felhasználásával jött létre, azonban fanvidekkel kapcsolatos peres ügyre sem a magyar joggyakorlatban, sem a nemzetköziben nincs még példa.²⁵⁹ Ennek hátterében jellemzően az az ok áll, hogy a vidderek egyrészt a legtöbb esetben maguk is tisztában vannak azzal, hogy engedély nélkül használták fel az alkalmazott szerzői műveket, másrészt pedig biztonságosabbnak gondolják azt, hogyha a jogosultak kéréseinek eleget tesznek, mintsem, hogy egy olyan pert indítsanak, amelyet nem olyan biztos, hogy megnyernek. Így ezek az ügyek sosem jutnak el a bírósági eljárásig.²⁶⁰ Ez azonban még nem jelenti azt, hogy az eredeti szerzők ne tudnának fellépni ellenük.

Jogot érvényesíteni azzal a személlyel szemben lehet, aki magatartásával szerzői jogot sért.²⁶¹ Polgári úton történő jogérvényesítést pedig a szerzői jogi jogosult kezdeményezhet a magánautonómia miatt, amennyiben tehát a jogosult nem lép fel a jogsértés ellen, akkor ezt más sem teheti meg a helyében. Ez alól kivételt jelentenek a közös jogkezelő szervezetek, akik az adott jog érvényesítése érdekében a jogosult egyetértése nélkül is felléphetnek.²⁶² A személyhez fűződő jogok érvényesítése személyesen történhet, a felhasználó csak abban az esetben léphet fel ezen jogok megsértésével szemben, amennyiben a művet valaki felhasználja, valamint akkor, ha ehhez az eredeti jogosult hozzájárult. A vagyoni jogok érvényesítése tekintetében a felhasználó már szélesebb körű jogosítványokkal rendelkezik, azonban a fő jogosult még ebben az esetben is a szerzői jogi jogosult.²⁶³

A szerzői jogokat többféle úton is lehetséges érvényesíteni, azok súlyosabb megsértése esetén például a büntető törvénykönyvben szabályozott bitorlás, valamint szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése is rendelkezésre áll. Jogérvényesítés történhet vámjogi intézkedések által is.²⁶⁴ A leggyakrabban azonban a jogosultak a polgári jogi utat választják jogaik érvényesítésének céljából.

Az Szjt. a 94. §-ában tartalmazza az érvényesíthető polgári jogi igényeket, amelyek közül a jogosult szabadon választhat, de a kérésére a bíróság az ügy összes körülményére kiható mérlegelése következtében maga is elrendelheti valamelyik alkalmazását.²⁶⁵ A törvény szerint a jogosult egyrészt követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását, másrészt kötelezheti a jogsértő személyt a jogsértés abbahagyására, valamint el is tilthatja a további

²⁵⁹ TROMBLEY op. cit. 656.

²⁶⁰ FREUND (2011) op. cit. 255.

²⁶¹ LEGEZA i. m. 286.

²⁶² GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 139.

²⁶³ Uo. 139.

²⁶⁴ LEGEZA i. m. 293.

²⁶⁵ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 140.

jogsértések megvalósításától.²⁶⁶ Ezáltal tehát az eredeti szerző jogi úton megakadályozhatja a viddert abban, hogy a műveit a továbbiakban az engedélye nélkül használja fel. A jogosult követelhet elégtételadást a jogsértő személytől akár jognyilatkozattal vagy más megfelelő módon, valamint szükség esetén azt, hogy a jogsértő költségén és részéről az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak.²⁶⁷ A jogosult mindezek mellett megkövetelheti a jogsértőtől azt, hogy szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgokkal vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésben résztvevőkkel kapcsolatban, valamint a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról.²⁶⁸ A viddereket tehát az eredeti jogosult kötelezheti arra, hogy információt adjanak azokról az internetes weboldalakról, amelyekről letöltötte a felhasznált szerzői műveket. Az egyik legfontosabb jogérvényesítő eszköznek számít az, hogy a jogosult követelheti a jogsértéssel elért gazdagság visszatérítését,²⁶⁹ melynek minimuma az az összeg, amelyet a jogsértő jogdíjként elmulasztott a jogosultnak megfizetni,²⁷⁰ azaz ebben az esetben a vidder által meg nem fizetett felhasználásért járó összeg. A szerzői mű jogosultja mindezen kívül követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését és a jogsértést megelőző állapot helyreállítását,²⁷¹ vagyis az eredeti szerző megkövetelheti a viddertől, hogy a jogsértő fanvidjeit távolítsa el a tartalommegosztó platformokról. Legutolsó sorban pedig a jogosult kártérítést, valamint személyhez fűződő jogainak megsértése esetében sérelemdíjat is követelhet a jogsértő személytől.²⁷²

Ismételten fontos kiemelni azonban azt, hogy még nem volt olyan bírósági ügy se Magyarországon, se a világon máshol, amelyben a fanvidek érintettek lettek volna. Ennek következtében tehát nem ismert az, hogy egy fanvid alkotója ellen mely jogi érvényesítés a leghatékonyabb és azt milyen mértékben lenne szükséges alkalmazni annak érdekében, hogy az eredeti jogosult jogai érvényesüljenek.

6.3. Az internetes jogsértés elleni eszközök

Bár a jogérvényesítések többsége bírói úton zajlik, azonban nem ez az egyetlen lehetőség a jogosultak számára jogi igényeik foganatosítására. Alternatív vitarendezési módszer például a kisebb jogsértések esetében igénybevehető mediáció, azaz a közvetítői eljárás, valamint a

²⁶⁶ Szjt. 94. § (1) a) - b)

²⁶⁷ Szjt. 94. § (1) c)

²⁶⁸ Szjt. 94. § (1) d)

²⁶⁹ Szjt. 94. § (1) e)

²⁷⁰ LEGEZA i. m. 292.

²⁷¹ Szjt. 94. § (1) f)

²⁷² Szjt. 94. § (2)

választottbírói úton való jogérvényesítés is, amely szerződésen alapuló, nagyobb értékű jogsértések esetében kerülhet szóba. Idetartozik még az értesítési-eltávolítási eljárás is, amelyet a fejezetet későbbi részében részletesen is ismertetni fogok.²⁷³ Az interneten történő megosztások körében gyakran merül fel az a kérdés, hogy az a magatartás jogsértőnek minősül-e, valamint az, hogy milyen szankciókra számíthat azon személy, aki a művet engedély nélkül használta fel. Az online térben történő jogsértések relatíve ritkán kerülnek bíróság elé, egyrészt azért, mert általában nem érik el a károkozás azon fokát, amely miatt érdemes lenne bírói útra vinni a jogsértő magatartást, másrészt pedig azért, mert manapság az interneten történő jogsértések annyira elszaporodtak, hogy a jogosult sokszor nem is tud róluk.²⁷⁴ Azonban ez még nem jelenti azt, hogy nem léteznek olyan jogi eszközök, amelyek alkalmazásával fel lehetne lépni a közösségi médiaplatformokon elkövetett szerzői jogi jogsértések ellen.

6.3.1. A CDSM-irányelv

Az Európai Unió Szerzői jog a Digitális Egységes Piacon (CDSM) irányelve 2019. április 17-én került elfogadásra a szerzői jogi reform részeként. A CDSM-irányelv a 2001. évi Infosoc. irányelv kiegészítéseként annak érdekében jött létre, hogy a tartalmakhoz való online hozzáférést és azok felhasználását könnyebbé tegye, valamint, hogy megerősítse a szerzők és a jogosultak helyzetét az internet világában.²⁷⁵ Az irányelv 17. cikke kulcsfontosságú változást eredményezett a tartalommegosztó szolgáltatások szerzői joggal kapcsolatos felelőssége szempontjából.²⁷⁶ A tartalommegosztó az a szolgáltatás, amely az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújt. A tartalommegosztó fő céljai közé tartozik azon szerzői jog által oltalmazott alkotások vagy szomszédos jogi teljesítmények tárolása, üzletszerű összeállítása, nyilvánossághoz közvetítése, valamint népszerűsítése, amelyeket a szolgáltatás igénybe vevője töltött fel. A tartalommegosztók a társadalom tagjai számára lehívás által történő hozzáférhetővé tételt végeznek, ezen tevékenység megvalósításához pedig először felhasználási szerződést kell kötniük a jogosultakkal.²⁷⁷ Tartalommegosztónak számít, ezáltal a CDSM-irányelv hatálya alá tartozik minden videómegosztó, valamint tárhely- és fájlmesztő platform, mint például a Youtube, a Tiktok, valamint az X (korábbi nevén: Twitter). Az irányelv

²⁷³ LEGEZA i. m. 300.

²⁷⁴ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 137.

²⁷⁵ LEGEZA i. m. 324.

²⁷⁶ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 347.

²⁷⁷ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 108.

szabályozza továbbá ezen weboldalak üzemeltetőjének tevékenységét, feltéve, hogy nem bír tudomással a platformjára feltöltött tartalmakról és azokat nem is ellenőrzi.²⁷⁸

Az irányelv 17. cikkével kapcsolatban az Európai Unió Bírósága a C-682/18. számú Youtube v. Cyando ügyben kimondta, hogy azon videómegosztó vagy tárhely- és fájlmegosztó platformok üzemeltetője, amelyen a közösség tagjai szerzői jog által védelemben részesített alkotásokat jogellenesen hozzáférhetővé tehetnek a nyilvánosság számára, nem végez InfoSoc irányelv szerinti nyilvánossághoz közvetítést. Kivételnek minősül az az eset, amikor az üzemeltető az egyszerű rendelkezésre bocsátáson kívül hozzájárul ahhoz, hogy az ilyen tartalmak szerzői jogot sértő módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyenek. Amennyiben ez az eset fennáll, meg kell vizsgálni azt, hogy az üzemeltető rendelkezett-e konkrét ismerettel arról, hogy platformján oltalom alatt álló mű került jogellenesen hozzáférhetővé. Abban az esetben, ha az üzemeltető tudta, hogy a platformján ilyen tartalom szerepel, vizsgálni kell, hogy haladéktalanul eltávolította-e azt, vagy megszüntette-e az ahhoz való hozzáférést. Figyelembe kell venni azt az esetet is, amikor az üzemeltető nem teljesíti azokat a műszaki intézkedéseket, amelyek elvárhatóak ebben a helyzetben egy szokásos gondossággal eljáró gazdasági szereplőtől, annak érdekében, hogy hitelesen és hatékonyan fellépessen a szerzői jogok platformján történő megsértése ellen. Az üzemeltető az előbb ismertetett esetben tudja vagy tudnia kellene arról, hogy jogvédett tartalmak kerültek jogellenesen hozzáférhetővé tartalommegosztó platformján. Végül releváns az a körülmény is, amely szerint az üzemeltető részt vesz a jogsértő módon nyilvánossághoz közvetített védelem alatt álló tartalmak kiválasztásában, továbbá, ha a tartalommegosztó platformján kifejezetten ilyen tartalmak jogellenes közzétételére szolgáló eszközöket szolgáltat, vagy tudatosan segítséget nyújt az ilyen megosztásokhoz. Ez utóbbi tevékenységet bizonyíthatja az a tény, hogy az üzemeltető egy olyan üzleti modellt állított fel, amely arra biztatja a felhasználókat, hogy azon keresztül jogvédett tartalmakat jogsértő módon közvetítsenek a nyilvánossághoz.²⁷⁹

A fentebb szemléltetett ügyből tehát megállapítható az, hogy a jogsértő magatartást végrehajtó felhasználó helyett, maguk a tartalommegosztó szolgáltatások felelnek az oldalukon hozzáférhetővé vált jogellenes tartalmakért. A platformok azonban bizonyos feltételek teljesülése esetén mentesülhetnek a felelősség alól. A kritériumok közé tartozik az, ha a szolgáltató bizonyítja, hogy a felhasználási engedélyek megszerzése érdekében minden tőle telhetőt megtett, valamint, hogy a szakmai előírásoknak és szokásoknak megfelelően az adott helyzetben elvárható legnagyobb gondossággal járt el annak érdekében is, hogy a platformján

²⁷⁸ Uo. 109.

²⁷⁹ LEGEZA i. m. 129.

ne válhasson hozzáférhetővé olyan alkotás vagy szomszédos jogi teljesítmény, amelyet a jogosult megjelölt. A mentesülés utolsó feltételeként az üzemeltetőnek be kell bizonyítania, hogy haladéktalanul eltávolította vagy hozzáférhetetlenné tette azokat a jogsértő tartalmakat, amelyeket a jogosult a jogellenes felhasználás okán neki megküldött, valamint, hogy az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal járt el annak megakadályozásáért, hogy a jogosult által megjelölt mű vagy szomszédos jogi teljesítmény a jövőben elérhetővé válhasson.²⁸⁰ A feltételek teljesülése mellett az arányosság elvére tekintettel figyelembe kell venni a tartalommegosztó szolgáltatásának méretét, típusát és igénybe vevőit, az általuk felhasznált alkotások és szomszédos jogi teljesítmények típusát, valamint a tartalommegosztó által igénybe vett eszközök alkalmasságát és hatékonyságát, illetve ezek költségeit. A tartalommegosztó platform ezek mellett köteles még panasztételi eljárást működtetni a hatékony és gyors jogorvoslatok érdekében. A szolgáltatónak az általános felhasználási feltételeiben tájékoztatást kell nyújtania az alkotások és szomszédos jogi teljesítmények szabad felhasználásának eseteiről.²⁸¹

Az a jogosult tehát, akinek alkotását jogellenesen osztották meg az adott tartalommegosztó platformon, a szolgáltatótól követelheti többek között a polgári úton történő jogérvényesítés ismertetésénél bemutatott sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, valamint adat szolgáltatását. Azonban a Bíróság a *Scarlet v. Sabam* ügyben kimondta, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók nem kötelezhetők arra, hogy saját költségükön, jogsértés megelőzése érdekében szűrjék vagy blokkolják a platformjukra feltöltött tartalmakat,²⁸² ugyanis ezek túllépik a jogsértés abbahagyására vonatkozó kötelezés jogát, és új jogérvényesítési módnak számítanak. A nemzeti jogalkotó ezen szankció bevezetésére nem jogosult, csupán az arányosság elvének szem előtt tartásával vezethet be online platformokra vonatkozó tartalomszűrést. Ezen tartalomszűrést korlátozza, hogy nem terjedhet ki minden elektronikus kommunikációra, valamint nem használható generális prevenció céljaként. Mindemellet nem alkalmazható szűrés, valamint blokkolás, ahol nem található jogsértés. A Bíróság döntése alapján tartalomszűrést, valamint blokkolást nem lehet kizárólag a szolgáltató költségére bevezetni.²⁸³ A Bíróság ugyanezen megállapításra jutott a *SABAM (szerzőket, zeneszerzőket és kiadókat képviselő belga közös jogkezelő szervezet) v. Netlog*-ügyben, azzal kiegészítve, hogy nemzeti szintű bírósági határozat nem kötelezheti a

²⁸⁰ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 109.

²⁸¹ Uo. 110.

²⁸² MEZEI Péter: A *SABAM v. Netlog* döntés is a közvetítő szolgáltatóknak kedvez. *COPY21*. 2012. február 21. <https://copy21.com/2012/02/a-sabam-v-netlog-dontes-is-a-kozvetito-szolgáltatoknak-kedvez/>

²⁸³ LEGEZA i. m. 288.

tartalommegosztókat egy olyan szintű szűrőrendszer bevezetésére sem, amelynek célja az, hogy folyamatosan azonosítsa a SABAM vagy egyéb közös jogkezelő szervezet gyűjteményébe tartozó valamennyi alkotást, még azokat is, amelyek létre sem jöttek.²⁸⁴

A CDSM-irányelv átültetése által tehát a tartalommegosztók felelőssége az eddigi közvetettből közvetlenné vált.²⁸⁵ Következésképpen szükséges engedélyt beszerezniük a szerzői alkotás jogosultjaitól annak érdekében, hogy műveiket felhasználhassák. Ennek elmaradása esetében a felelősség őket fogja terhelni és nem azokat a felhasználókat, akik valójában megosztották a platformjukon a jogellenes tartalmakat.²⁸⁶

6.3.2. Az értesítési-eltávolítási eljárás

Mint ahogy az már fentebb említésre került a szerzői jogok érvényesítésére több lehetséges mód is létezik, mint például a polgári jogi úton történő jogérvényesítés, a büntetőjog szankcionáló eszközei, valamint a vámjogi intézkedések. Azonban ezek a lehetőségek sokszor hónapokig, sőt évekig is eltarthatnak, így nem minősülnek hatékonyak az online térben.²⁸⁷

A szerzői jogi jogviták egyik alternatív rendezési eszköze az értesítési és eltávolítási eljárás, amelynek célja, hogy a jogellenes tartalmak minél hamarabb lekerüljenek a közvetítő szolgáltatók platformjairól. A vitarendezés ezen formáját az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (továbbiakban: Elkertv.) szabályozza. Az eljárást az a személy jogosult megindítani, akinek szerzői jogi védelemben részesülő művét engedély nélkül tették hozzáférhetővé.²⁸⁸ Ezt az igényt a jogosultak a közvetítő szolgáltatókkal szemben is érvényesíthetik.²⁸⁹ Közvetítő szolgáltatónak tekintendő az az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltató, amely a felhasználó által átadott információt távközlési hálózaton továbbítja, vagy ahhoz hozzáférést biztosít (egyszerű adatátvitel és hozzáférés-biztosítás), vagy amely a hozzájuttatott információt távközlési hálózaton továbbítja, azonban az előző ponttal ellentétben, ennek az a célja, hogy a mások kezdeményezésére történő információtovábbítás hatékonyabbá tegye (gyorsítótárolás). Léteznek olyan közvetítő szolgáltatók is, amelyek egyszerűen csak a mások által biztosított információkat tárolják (tárhelyszolgáltatást), vagy amelyek az információk keresésében nyújtanak segédeszközöket az

²⁸⁴ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 142.

²⁸⁵ LEGEZA i. m. 143.

²⁸⁶ LÁBODY i. m. 105.

²⁸⁷ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 155.

²⁸⁸ GRAD-GYENGE (2022b) i. m. 375.

²⁸⁹ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 155.

igénybe vevő részére (keresőszolgáltatás), végezetül előfordulnak az úgynevezett alkalmazásszolgáltatók is.²⁹⁰

A közvetítőszolgáltató felel az általa rendelkezésre bocsátott olyan információért, amelynek tartalma jogszabályba ütközik.²⁹¹ Ez alól kivétel, ha nincs tudomása a tartalommal kapcsolatos jogellenes magatartásról, vagy arról, hogy a tartalom jogsértőnek minősül-e vagy sem, valamint amennyiben a szolgáltató a jogsértő tevékenységről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik a tartalom eltávolításáról vagy hozzáférhetetlenné tételéről.²⁹² Abban az esetben, ha a jogosult erre felhívta, a szolgáltatónak a felelősség alóli mentesülés érdekében részt kell vennie az értesítési és eltávolítási eljárásban.²⁹³

Jogellenes tartalom észrevétele következtében a szerzői mű jogosultja az alaki szabályok betartásával értesítést küld a szolgáltatónak. Az értesítésnek tartalmaznia kell az összes releváns információt, amely a jogsértő információ eltávolítása érdekében szükséges. A szolgáltató ezután tizenkét órán belül köteles gondoskodni arról, hogy a megjelölt tartalom a továbbiakban ne lehessen hozzáférhető, és erről három munkanapon belül értesíti a közzetevőt is. A jogosult felhívását a közvetítőszolgáltató abban az esetben tagadhatja meg, ha már történt korábban eltávolítás a jogosult kérésére. Azonban a bírósági vagy hatósági elrendelés ezen indokból nem tagadható meg.²⁹⁴ A felhasználó nyolc napon belül kifogással élhet, és amennyiben az megfelel a törvény által meghatározott feltételeknek, a szolgáltató köteles ismét hozzáférhetővé tenni a tartalmat. Erről értesíti a jogosultat is. Ha az érintett igénybe vevő a jogsértést elismeri, nem terjeszt elő kifogást, vagy azt nem a törvényi követelményeknek megfelelően teszi, a tartalom eltávolításának hatályát köteles a szolgáltató fenntartani.²⁹⁵ Ezt követően a jogosult csak bírósági úton tudja eltávolíttatni a jogellenes tartalmat a szolgáltató platformjáról.²⁹⁶

6.4. A tartalommegosztók szerzői jogra vonatkozó szabályai

6.4.1. A Youtube szerzői joggal és méltányos használattal kapcsolatos irányelvei

²⁹⁰ LEGEZA i. m. 307.

²⁹¹ Elkertv. 7. § (1)

²⁹² Elkertv. 7. § (3)

²⁹³ GRAD-GYENGE (2022a) i. m. 155.

²⁹⁴ LEGEZA i. m. 302.

²⁹⁵ Elkertv. 13. § (8)

²⁹⁶ LEGEZA i. m. 302.

Dolgozatom központi kérdésének szempontjából a tartalommegosztó platformok közül érdemes a Youtube-ot kiemelni. Nemcsak amiatt, hiszen a Youtube a legismertebb videómegosztó a világon, hanem azért is, mert a legtöbb fanvid ezen a szolgáltatáson keresztül érhető el. Azonban az, hogy a Youtube a legnépszerűbb platform a vidderek körében, még nem jelenti azt, hogy a feltöltött fanvideket teljes biztonságban vannak a szerzői jogi felelősség elől.²⁹⁷

A Youtube szerzői joggal kapcsolatos szabályzata kimondja, hogy az alkotók csak olyan videókat tölthetnek fel, amelyeket saját maguk készítettek, vagy amelyek használatára engedéllyel rendelkeznek. Ennek következtében a videómegosztón nem lehet közzétenni olyan tartalmat, amelynek szerzői jogi jogosultja nem a felhasználó, vagy amelyek felhasználására nincs engedélye. Ez a szabály vonatkozik a különböző zeneművekre, valamint a más alkotómunkája által létrehozott filmalkotásokra is.²⁹⁸ Ezen szabály alól kivételek a törvényi rendelkezések által biztosított, bizonyos feltételeknek megfelelő, engedély nélküli felhasználások. Ilyen például az Egyesült Államok tisztességes használatának doktrínája, valamint a magyar szerzői jogban a különböző szabad felhasználási esetek. A Youtube által megszabott szerzői jogi szabályok a Berni Egyezmény révén kötelezőnek minősülnek minden aláírt országra nézve. Ugyanakkor a tartalommegosztó szabályzata kimondja azt is, hogy az országok szerzői joggal kapcsolatos törvényeiben jelentős eltérések lehetnek, ennek okán pedig nincs általános válasz arra, hogy az adott felhasználás jogsértő volt-e vagy sem, ezt minden esetben és minden ország szempontjából külön szükséges vizsgálni.²⁹⁹

A Youtube a Szerzői Jogi Programcsomag alkalmazásával védi a szerzői műveket. A programcsomag működése az úgynevezett Content ID-rendszeren alapul, a videómegosztó ezen rendszer segítségével fedezi fel a potenciálisan jogsértő tartalmakat. A Szerzői Jogi Programcsomag szerzői jogok kezelésére szolgáló eszközei közé sorolhatóak be a szerzői jog megsértése miatti eltávolítási kérelem internetes űrlapja, a Copyright Match Tool, a tartalomellenőrzési program, valamint a már fentebb említett Content ID.³⁰⁰ Az engedély nélkül felhasznált tartalom legkönnyebb módja, amely a legtöbb felhasználó rendelkezésére is áll, a szerzői jogi értesítés manuális beküldése a DMCA (amerikai Digital Millennium Copyright

²⁹⁷ FREUND (2014) op. cit. 1356.

²⁹⁸ Youtube: A szerzői jog első szabálya.

https://www.youtube.com/intl/ALL_hu/howyoutubeworks/policies/copyright/

²⁹⁹ Youtube: Mik a szerzői jog alóli kivételek?

https://www.youtube.com/intl/ALL_hu/howyoutubeworks/policies/copyright/#copyright-exceptions

³⁰⁰ Youtube Sűgő: A szerzői jogok kezelésére szolgáló eszközök áttekintése

https://support.google.com/youtube/answer/9245819?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

Act) bejelentő űrlapjának alkalmazásával. A Copyright Match Tool feladata az, hogy automatikusan felismerje azokat a videómegosztóra újonnan feltöltött videókat, amelyek azonosak vagy azonosak lehetnek korábban megosztott művekkel. Amennyiben a feltöltött alkotás megegyezik egy már előzőleg közzétett tartalommal, a mű eredeti jogosultja kérheti a videó eltávolítását, üzenhet a felhasználónak, valamint abban az esetben, ha nem kíván semmilyen fajta lépést tenni, egyszerűen csak archiválhatja az egyezést.³⁰¹ Az eszköz jelzése ellenére azonban még nem biztos, hogy az általa talált esetlegesen azonos tartalom jogsértőnek minősül. Az eredeti jogosult kötelessége, hogy megvizsgálja, hogy a származékos műre vonatkozik-e valamely szerzői jogi kivétel vagy sem. Ilyen eset például az, ha az adott műről egy kritikát tesznek hozzáférhetővé, valamint, ha azt parodizálják. A tartalom-ellenőrzési program keretein belül a szerzői jogi jogosultak megtekinthetik azokat az alkotásokat, amelyek felhasználói bitorlást követtek el, valamint az igénybe vevők információkat biztosíthatnak a tartalommegosztó számára a jogellenes tartalmak egyszerűbb megkereséséhez és eltávolításához. Ezt az eszközt a Youtube kifejezetten annak érdekében fejlesztette ki, hogy a szerzői jogi alkotás jogosultjai képesek legyenek több eltávolítási kérelmet is benyújtani.³⁰² Végül az egyes jogosultak használhatják a platform automatikus tartalomazonosító rendszerét, a Content ID-t a védett alkotásaik felismerésére és kezelésére. A rendszer összehasonlítja az újonnan feltöltött videókat a jogosultak által Youtube-ra beküldött hangfelvételek és filmalkotások adatbázisával. Amennyiben egyezést talál, az azonos vagy esetlegesen azonos videóra alkalmazza a Content ID követelést, amely következtében a jogosult kérésének, valamint a ContentID beállításainak megfelelően, a feltöltött tartalom tiltásra kerülhet, a rendszer bevételszerzés érdekében hirdetések jeleníthet meg rajta, valamint az eredeti jogosult egyszerűen csak figyelemmel kísérheti a feltöltött tartalom nézettségi statisztikáit. A szolgáltató azonban ezt az eszközt csak azon jogosultak számára biztosítja, akik bizonyos feltételeknek megfelelnek, ilyenek például az előadóművészek, illetve a közös jogkezelők.³⁰³

Az előbb bemutatott szabályzat alapján látható, hogy egyáltalán nem biztos az, hogy egy vidder által feltöltött fanvid nem fog a tartalommegosztó platform által eltávolításra kerülni, ennek megelőzéseképpen a vidderek különböző stratégiákat vetnek be annak érdekében, hogy a Youtube által használt eszközök ne találhassanak rá az általuk feltöltött tartalmakra. A

³⁰¹ Youtube Súly: A Copyright Match Tool használata

https://support.google.com/youtube/answer/7648743?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

³⁰² Youtube Súly: Tartalom-ellenőrzési program

https://support.google.com/youtube/answer/6005923?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

³⁰³ Youtube Súly: A Content ID működése <https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=hu>

módszerek közül a legnépszerűbb a felhasznált zeneművek módosítása, amely a dolgozat során már többször is említésre került. A vidderek az eredeti zenemű hangsávjának mélyítésével vagy éppenséggel fellebbvitelével változtatják meg az eredeti mű hangzását, hogy a Youtube tartalomazonosító eszközei ne találhassák meg fanvidjeiket.³⁰⁴ A felhasználási szerződéseknek köszönhetően azonban a zenemű rajongói alkotásban történő felhasználása már úgymond megtúrt tevékenységgé vált, így a platform csupán hirdetések elhelyezésével monetizálja az adott videót, és nem távolítja el haladéktalanul. Egy másik gyakori módszer a következmények elkerülésére az az, amikor a vidderek különböző lemondó nyilatkozatokat illesztenek be a fanvidjeik leírásába. Ezen nyilatkozatokban kitérnek egyrészt arra, hogy nem állt szándékukban az alkotásuk létrehozásával szerzői jogokat sérteni, másrészt, hogy az alkotás elkészítéséből semmilyen bevételre nem tettek szert. A nyilatkozatokban kimondják azt, hogy minden jog a szerzői mű eredeti jogosultját illeti meg, végezetül pedig hivatkoznak a tisztességes használat doktrínájára és a műveik transzformatív jellegére. Egyes vidderek fanvidjeik eszközök előli úgymond elrejtése érdekében nem nevezik meg sem a felhasznált filmalkotást, sem a zeneművet.³⁰⁵

Azonban ezen előkészületek nem minden esetben lesznek sikeresek. Amennyiben a Youtube tartalomazonosító eszközei hasonlóságot észlelnek a fanvid és az eredeti alkotás között, a platform egy szerzői jogi megrovásban történő részesítés mellett részlegesen vagy teljesen letilthatja, azaz hozzáférhetlenné teheti a vidder alkotását. Abban az esetben, ha a rajongói alkotó három szerzői jogsértéssel kapcsolatos megrovásban részesül, a Youtube csatornája felfüggesztésre kerül, amelynek ideje alatt nem tölthet fel új tartalmakat, az addig megosztott alkotásai nem lesznek hozzáférhetők, valamint nem tud új feliratkozókra sem szert tenni.³⁰⁶ A viddernek ugyan van lehetősége arra, hogy fellebbezzon az eltávolítás, valamint a megrovás ellen, azonban ez a legtöbb esetben elutasításra kerül, hiszen szerzői jog által védett műveket használtak fel alkotótevékenységük során engedély nélkül.³⁰⁷

6.4.2. A TikTok szellemi tulajdonnal kapcsolatos szabálya

A vidderek körében a második legnépszerűbb tartalommegosztó platform a TikTok. Az eredetileg táncos, zenés videómegosztón³⁰⁸ mára már számtalan fanvid is megtalálható.

³⁰⁴ FREUND (2014) op. cit. 1357.

³⁰⁵ Ibid. 1356-1358.

³⁰⁶ KOTOVA op. cit. 59.

³⁰⁷ KOTOVA op. cit. 58.

³⁰⁸ Heather SCHWEDEL: A Guide to TikTok for Anyone Who Isn't a Teen. *Slate*. 2018. szeptember 4. <https://slate.com/technology/2018/09/tiktok-app-musically-guide.html>

A TikTok szerzői jogi szabályozását áttekintve látható, hogy az kevésbé részletes, mint az előzőleg vizsgált Youtube szerzői joggal kapcsolatos irányelvei. A szabályzat első bekezdése szerint a TikTok tiszteletben tartja mások szellemi tulajdonját, és ezáltal ugyanerre kötelezi a platform felhasználóit is. Ennek következtében tehát a szolgáltató nem engedélyezi az olyan tartalmak megosztását, amelyek sértik mások szerzői jogait. Amennyiben az igénybe vevő az eredeti jogosult engedélye nélkül szerzői jogi védelemben részesülő tartalmat tesz hozzáférhetővé, az az oldal szabályzatának megsértéséhez vezethet. Ahogy a Youtube, a TikTok is kivételként megemlíti azokat a tartalmakat, amelyekben engedély nélkül is megjelenhet más által alkotott szerzői mű, mint például a szabad felhasználás esetei, vagy a tisztességes használat tesztjének megfelelő művek. Abban az esetben azonban, ha a felhasználó olyan alkotást tesz hozzáférhetővé, amely nem felel meg ezeknek a kivételeknek és sérti az eredeti jogosult szerzői jogait, a jogellenes alkotás a tartalommegosztó platformjáról törlésre kerülhet. Többszöri jogsértés következményeképpen pedig a felhasználói fiókot a szolgáltató felfüggesztheti vagy megszüntetheti. Ezen felül a TikTok megtilthatja az új felhasználói fiók létrehozását, azoknak a személyeknek, akik a korábbi fiókjukat szabálysértő tartalmak megosztására használták.³⁰⁹

A Youtube-hoz hasonlóan a TikTok is különböző eszközökkel rendelkezik a szerzői jogok biztosításának érdekében. Egyrészt a tartalom feltöltésének pillanatában az automatikus tartalomazonosító ellenőrzi azt, hogy a megosztott alkotás nem tartalmaz-e jogosulatlanul felhasznált szerzői jog által védett művet. Az úgynevezett tartalom-felügyelők (content moderators) rendszeresen ellenőrzés alá vonhatják azokat a tartalommegosztón található videókat, amelyek nem felelnek meg a TikTok szerzői jogra vonatkozó szabályzatának. Végül sorban pedig az eredeti szerzők a jogsértés manuális bejelentésére jogosultak.³¹⁰ Az engedély nélkül felhasznált alkotások eredeti jogosultjai egy űrlap megfelelő kitöltésével értesíthetik a szolgáltatót, arról, hogy a platformon jogsértést tapasztaltak, és kérelmezhetik a TikTokot arra, hogy az általuk megjelölt jogellenes tartalmat távolítsák el a tartalommegosztóról. Amennyiben a jogsértésben érintett felhasználó úgy véli, hogy a szerzői jogi jogsértésről szóló bejelentés téves, a platformon keresztül viszontbejelentést küldhet, vagy közvetlenül a szerzői jogi jogosulttól kérelmezheti a bejelentés visszavonását. A felhasználó emellett fellebbezésre jogosult, abban az esetben, ha alkotását tévesen megállapított szerzői jogi jogsértés következtében távolítják el a tartalommegosztó platformjáról. A TikTok külön kiemeli, hogy nem kerülnek elfogadásra azok az érvek, miszerint a jogsértő felhasználók nem az egész művet,

³⁰⁹ TikTok: Szellemi Tulajdon Szabályzat <https://www.tiktok.com/legal/page/global/copyright-policy/hu>

³¹⁰ Sandy BEESON: TikTok copyright explained: How to use copyrighted music on TikTok. *UppBeat Blog*. 2024. február 14. <https://uppbeat.io/blog/tiktok-copyright/>

hanem annak csupán egy kis részletét használták fel, más felhasználók is hasonló tartalmat osztanak meg, vagy, hogy nem voltak tisztában azzal, hogy a szerzői mű feltöltésével jogsértő magatartást hajtanak végre. Abban az esetben, ha a szolgáltató a fellebbezést elutasította, a felhasználó a szerzői jog által védett tartalom engedély nélküli felhasználása miatt megrovásban részesül. Három megrovás következtében pedig a TikTok fiók eltávolításra kerül. Amennyiben azonban a fellebbezés elfogadásra kerül, a platform visszaállítja a tévesen törlésre került tartalmat.³¹¹

A TikTokon közzétett fanvidek viszonylag újlétű jelenségek, az utóbbi pár évben volt csak megfigyelhető gyarapodásuk, ennek következtében pedig csekélyebb a róluk szóló tanulmányok száma. Az azonban elmondható, hogy a Youtube-bal, valamint az eddig ismertetett problémákkal ellentétben a legtöbb zenemű TikTokon történő felhasználása megengedettnek számít, hiszen a szolgáltató a CDSM-irányelv 17. cikkének megfelelően számtalan olyan felhasználási szerződést kötött, amelyek által a vidderek akadálytalanul alkalmazhatják a kívánt zeneműveket a műveikben.³¹² Abban az esetben azonban, ha felhasználó olyan zenei alkotást illeszt be a fanvidje alá, amely felhasználására a tartalmegosztó platformnak nincs engedélye, az jogellenesnek minősül. A dolgozat elkészítésének idején határozott úgy az egyik legnagyobb amerikai lemezkiadó, a Universal Music Group (röviden: UMG), hogy eltávolítja a teljes zenei katalógusát a TikTokról. A lemezkiadó és a tartalmegosztó közötti létrejött licenszszerződés 2024. január 31-én járt le, amelyet a két fél hosszas tárgyalások következtében sem tudott meghosszabbítani. Ennek hátterében a lemezkiadó tájékoztatása szerint több ok is áll: egyrészt a TikTok nem részesíti megfelelő díjazásban a felhasznált tartalom alkotóit, előállítóit. Másrészt a szolgáltató nem védi a szerzőket a mesterséges intelligencia potenciális veszélyeitől. Legvégül pedig a lemezkiadó szerint a tartalmegosztó nem nyújt elég biztonságot a felhasználói számára.³¹³ A két fél vitájában több százezer zenemű érintett, amelyeket a megállapodás hiányában a TikTok elkezdett eltávolítani a platformjáról. Ennek következményeképpen azok a tartalmak, amelyek az UMG által kiadott zeneműveket alkalmaztak, köztük számtalan fanvid is, elnémultak, azokat csak a szerzői jogi jogosultak használhatják. Az eltávolítással érintett zeneművek módosított

³¹¹ TikTok: Szellemi Tulajdon Szabályzat <https://www.tiktok.com/legal/page/global/copyright-policy/hu>

³¹² TikTok: Szerzői jog <https://support.tiktok.com/hu/safety-hc/account-and-user-safety/copyright>

³¹³ GRÓF József: A Universal Music törölni fogja a dalait a TikTok-ról. *IT Business*. 2024. január. 31. https://itbusiness.hu/technology/cegvilag_n/universal-music-tiktok/

változatai ugyan még elérhetőek a platformon, azonban azok felhasználása jogsértőnek számít.³¹⁴

Ennek következtében pedig kijelenthető, hogy a fanvidek a TikTokon sincsenek nagyobb biztonságban a jogsértés szempontjából.

6.5. Organization for Transformative Works

Az Organization for Transformative Works (a továbbiakban: OTW) egy rajongók által alapított nonprofit szervezet, amelynek legfőbb célja más fanokkal megismertetni, valamint megőrizni a rajongói alkotásokat, és a rajongói kultúra számtalan formáját.³¹⁵ Az OTW legfontosabb feladatai közé tartozik a rajongók által alkotott művek, köztük a fanvidek védelme, valamint azok jogi érdekképviselése.³¹⁶

A szervezet fanvidek érdekében folytatott kampánya szerint a rajongói alkotások transzformatív jellegűnek minősülnek, és mint ilyenek, megfelelnek a tisztességes használat doktrínájának, ennek következtében pedig jogszerűen jönnek létre. Az OTW ebből kifolyólag minden viddert arra biztat, hogy alkotásaik tartalmegosztóról történő eltávolítása esetében nyújtsanak be az adott szolgáltatóhoz egy fellebbezést, amelyben fanvidjük átalakító jellegére, valamint a fair használatra hivatkoznak.³¹⁷ Az OTW célja az, hogy a jövőben minden rajongók által létrehozott művet jogszerűnek tekintsenek, ennek érdekében pedig proaktív és innovatív tevékenységet végeznek, amelyek közé tartozik a jogi tájékoztatás, jogi segítségnyújtás, valamint a már említett jogi érdekképviselés. Az utóbb említett tevékenységük körében elért legkiemelkedőbb eredményük nem más, minthogy javaslatuk alapján módosításra került a DMCA. Ennek következtében a törvény engedélyezi a BlueRay-ek, DVD-k jeleneteinek lemásolását, amennyiben az abból a célból történik, hogy azt követően olyan fanvidben használhassák fel, amely nem rendelkezik kereskedelmi jelleggel. Ezt a kivételt évekkal később az online található videótartalmakra is kiterjesztették. Emellett az OTW számtalan alkalommal terjesztett elő politikai észrevételeket, petíciókat a jogalkotók felé, valamint munkájuk során több esetben is nyújtottak tanácsadást különböző szerzői jogi esetekben.³¹⁸

Az OTW tevékenységének köszönhetően egyre több vidder szerez tudomást a tisztességes felhasználással, valamint a szerzői joggal kapcsolatban, amely következtében pedig

³¹⁴ NAGY Bálint: Egy lejárt licencszerződés miatt Taylor Swift és The Weeknd dalai is eltűntek TikTokról. *Telex*. 2024. február 1. <https://telex.hu/after/2024/02/01/taylor-swift-weeknd-tiktok-olivia-rodrigo-eltavolitas>

³¹⁵ Organization for Transformative Works: <https://www.transformativeworks.org/>

³¹⁶ TUSHNET op. cit. 91.

³¹⁷ FREUND (2011) op. cit. 273.

³¹⁸ Organization for Transformative Works: Legal Advocacy <https://www.transformativeworks.org/legal/>

számtalan esetben állnak ellen a tartalmegosztók által végrehajtott olyakor téves tartalomeltávolításokkal szemben.³¹⁹ Valamint elmondható az is, hogy a szervezet munkájának következtében egyre több jogalkotó kezdett el komolyabban foglalkozni a fanvideket körülölelő szerzői jogi kérdésekkel. Végezetül megállapítható tehát az, hogy az OTW kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a fanvidek jogi hátteréről feltett kérdések megválaszolásra kerüljenek, valamint a róluk alkotott negatív vélemények megváltozzanak.

³¹⁹ TUSHNET op. cit. 92.

7. Záró rész

Diplomamunkám során törekedtem megtalálni a válaszokat a fanviddinget körülölelő szerzői jogi kérdésekre, hiszen a fanvidek szélesebb gyarapodása ellenére a rájuk vonatkozó jogi szabályozás igen hézagos.

Kutatásom első és tán legfontosabb megállapítása az, hogy minden fanvid különböző, így képtelenség róluk általános, minden alkotásra ugyanúgy vonatkozó következtéseket levonni, az általam feltett kérdéseket minden rajongói alkotás szempontjából külön-külön kell megvizsgálni. Ugyanakkor az a legtöbb fanvidről elmondható, hogy megfelel a szerzői mű követelményeinek, hiszen egyrészt az irodalom, a művészet, vagy a tudomány területén jött létre, másrészt pedig rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel. Az utóbbi feltétel meglétét az a megállapítás támasztja alá, amely szerint a fanvidek jellemzően magukba foglalják a vidder saját gondolatait, illetve személyiségjegyeit, valamint, hogy a fanvidek megjelenése a különböző effektusok, coloringok, overlay-ek, továbbá az eredetitől eltérő vágások következtében nem egyezik a felhasznált alkotásokéval.

A fanvidek az esetek többségében átdolgozásnak minősülnek a magyar szerzői jog rendszerében. Ezen kulcsfontosságú deklarációt az igazolja, hogy a vidderek már létezõ, korábban létrehozott szerzői műveket használnak fel alkotómunkájuk során, azonban ezen másodlagos művek nem az eredeti művek szolgai másolatai, hanem jellemzően tartalmazzák az alkotó személyiségét, valamint olyan tartalmi és formai kellékeket, amelyek az eredeti műben nem voltak fellelhetők, ezáltal pedig megfelelnek az egyéni, eredeti jelleg követelményének is.

Kifejezetten fontos ellenben kiemelni, hogy a fanvidek jogszerűségének legfőbb akadálya az, hogy a vidderek alkotásaik létrehozásához az esetek többségében nem rendelkeznek engedéllyel a felhasznált művek eredeti szerzőitől. Ebből kifolyólag diplomamunkám következő kulcskérdése annak a megválaszolására irányult, hogy a fanvidek valamely szabad felhasználási eset által mentesülhetnek-e az engedélykérési kötelezettség alól.

Az úgynevezett crack fanvidekről vizsgálatom alapján elmondható, hogy jellemzően megfelelnek a paródia törvény által felállított követelményeinek. A vidderek crack fanvidek által gúnyos, illetve humoros módon fejezik ki a véleményüket a felhasznált művel kapcsolatban, ennek következményeként pedig megállapítható, hogy a crack fanvid létrehozása szabad felhasználásnak minősül, így azok elkészítése, valamint nyilvánosságához történő sugárzása nagy eséllyel nevezhető jogszerű magatartásnak, még akkor is, ha az alkotó nem rendelkezett engedéllyel.

A pastiche szerepe különösen meghatározó a fanvidek jogszerűsége szempontjából. Ugyan az adott jogintézmény még nem rendelkezik joggyakorlattal, ezáltal pedig viszonylag úgy érződik, mintha ismeretlen vizeken eveznék, azonban úgy hiszem, hogy a pastiche képes megváltoztatni a fanvidekről alkotott eddigi negatív jogi véleményeket. A rajongói alkotások célja ugyanis, hogy a rajongók általuk fejezzék ki a tiszteletüket, valamint szeretetüket az adott alkotás iránt. A szerzői jogi törvényhez tartozó Nagykomentár szerint a pastiche nem csupán annak okából készülhet, hogy a paródiához, karikatúrához hasonlóan gúnyos, humoros módon kifigurázza a felhasznált alkotást, hanem egyszerű tiszteletadás szándékából is. Emellett megemlíti a fan fictiont is, mint az alkotással történő tiszteletkifejezés egy tökéletes példáját. Amennyiben a fan fiction tehát a szabad felhasználási esetek közé tartozik, könnyen elképzelhető, hogy a fanvidek is jogszerű módon létrejövő műveknek számítanak a pastiche által. Ebből kifolyólag gondolom azt, a fanvidek stílusutánezatként történő megközelítése a jövőben döntő tényező lehet annak megállapításával kapcsolatban, hogy a vidderek alkotómunkája szabad felhasználásnak minősül-e vagy sem.

Diplomamunkám során bemutattam az Egyesült Államokban alkalmazott tisztességes használat doktrínáját, amely során az amerikai bíróságok egy teszt alkalmazásával döntenek a felhasználás jogszerűségéről vagy annak jogellenességéről. A transzformatív alkotásokat támogató szervezet, az OTW szerint a fanvidek megfelelnek a tisztességes felhasználás elemeinek, ezáltal pedig bátorítják a rajongókat arra, hogy abban az esetben, ha a tartalommegosztó platformok eltávolítják az alkotásaikat, a döntés ellen a fair use-ra hivatkozva nyújtsanak be fellebbezést. Látszólag tehát a tisztességes felhasználás tesztje is egy működőképes megoldás lehet az amerikai jogrendszer által felvetett kérdésekre.

Kutatásom végeredményeként megállapítható, hogy a fanvidek ugyan a szerzői jog szerint átdolgozásnak minősülnek, azonban a vidderek az esetek többségében nem rendelkeznek alkotótevékenységükre vonatkozó felhasználási engedéllyel, így alkotásaikkal megsértik az eredeti szerzők jogait. Erre a problémára a legmegfelelőbb megoldás az lehet, hogyha a többi rajongói alkotás mellett a fanvid is pastiche-ként kerülne elfogadásra, hiszen az egy olyan szerzői jogban már megtalálható szabad felhasználási eset, amelynek keretei még mondhatni kiforratlanok. Végezetül azonban kijelenthető az, hogy a magyar szerzői jog jelenlegi formájában még nem áll készen arra, hogy a fanvideket jogszerű módon létrejövő alkotásokként fogadja el. A világ, legfőképpen az online tér rohamosan változik, a szerzői jog azonban nem képes hasonló gyorsasággal reagálni az alkotásokat érintő változásokra.

Irodalomjegyzék

Hivatkozott irodalom:

Andy KOTOVA: *The Creative Life Behind #fanvids*. Fairfax. George Mason University School of Art. 2021.

BENÁRD Aurél: Zenemű átdolgozásának szerzői jogi védelme. *Magyar Jog*. 8/ 3. 1961.

Brian SITES: Fair Use and the New Transformative. *Columbia Journal of Law & the Arts*. vol. 39, no. 4. (2016)

David TAN: Parody, Satire, Caricature, and Pastiche: Fair Dealing Is No Laughing Matter. In: Shyamkrishna BALGANESH - Ng-Loy Wee LOON - Haochen SUN: *The Cambridge Handbook of Copyright Limitations and Exceptions*. Cambridge. Cambridge University Press. 2021.

E. Charlotte STEVENS: *Fanvids Television, women, and home media re-use*. Amsterdam. Amsterdam University Press. 2020.

Francesca COPPA: Interview with Kandy Fong. *Transformative Works and Cultures*. vol 16. 2014.

Francesca COPPA: *Vidding: A history*. Michigan. University of Michigan Press. 2022.

Francesca COPPA: Women, Star Trek, and the early development of fannish vidding. *Transformative Works and Cultures*, vol. 1. (2008.)

GRAD-GYENGE Anikó: *Egy modern szerzői jog*. Budapest, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete. 2022.

GRAD-GYENGE Anikó: *Film és szerzői jog: A megfilmesítési szerződés*. Budapest. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete. 2016.

GRAD-GYENGE Anikó (szerk.): *Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez*. 5. kiadás. Budapest. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért. 2022.

GYENGE Anikó: Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 107. évf. 3. sz., 2002.

GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest. Wolters Kluwer. 2023.

Henry JENKINS: *Fans, Bloggers, and Gamers: Exploring Participatory Culture*. New York and London. New York University. 2006.

Ida Madieha AZMI: Bridging Fair Dealing and Fair Use Concepts. In: Shyamkrishna BALGANESH - Ng-Loy Wee LOON - Haochen SUN: *The Cambridge Handbook of Copyright Limitations and Exceptions*. Cambridge. Cambridge University Press. 2021.

- James E. ELFERS: *The Tour to End All Tours: The Story of Major League Baseball's 1913-1914 World Tour*. Lincoln and London. Bison Books. 2003.
- Jessica HAUTSCH: *Mind, Body, and Emotion in the Reception and Creation Practices of Fan Communities: Thinking Through Feels*. Cham. Palgrave Macmillan. 2023.
- Katharina FREUND: „Becoming a Part of the Storytelling”: Fan Vidding Practices and Histories. In: Paul BOOTH (szerk.): *A Companion to Media Fandom and Fan Studies*. New Jersey. John Wiley & Sons, Inc. 2018.
- Katharina FREUND: “Fair use is legal use”: Copyright negotiations and strategies in the fan-vidding community. *New Media & Society*, vol 18. no. 7., (2014)
- Katharina M. FREUND: *"Veni, Vidi, Vids!" audiences, gender and community in Fan Vidding*. Wollongong, University of Wollongong, 2011.
- Kavita Mudan FINN - Jessica MCCALL: Exit, pursued by a fan: Shakespeare, Fandom, and the Lure of the Alternate Universe. *Critical Survey*. 28/2. 2016.
- LÁBODY Péter: Szerzői jogi „user-szabadságok” a globális tartalommegosztó platformokon. *In Medias Res*. 2021/1.
- LEGEZA Dénes (szerk.): *Szerzői Jog Mindenkinék*. 2. kiadás. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. 2023.
- Matthew D. BUNKER: Eroding Fair Use: The Transformative Use. *Communication Law & Policy*. vol 7., no. 1. (2002)
- MEZEI Péter: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban: Sírba szálltok, „Groove Robbers”? *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2008. 113/3.
- MEZEI Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2008. 113/6.
- Michael D. MURRAY: What Is Transformative? An Explanatory Synthesis of the Convergence of Transformation and Predominant Purpose in Copyright Fair Use Law. *The Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*. vol 11. no. 2. (2012)
- Miguel Angel PÉREZ GÓMEZ: Fan-made vids: una introducción al vidding, los song vids, el recut, los mash-ups, el fan edit y otros artefactos audiovisuales. *Admira*, 1, 54-73., 2009.
- PALÁGYI Róbert: *A magyar szerzői jog zsebkönyve*. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1959.
- POGÁCSÁS Anett: A szerző fogalmának és jelentőségének alakulása napjainkban. In:
- POGÁCSÁS Anett: A szerző jelentősége és művével való kapcsolata: Hova tovább szerzői jog? *Iustum Aequum Salutare*. 2014/1.

POGÁCSÁS Anett: Kizárólagos jogok a szerzői alkotásokon. In: TATTAY Levente - PINTZ György - POGÁCSÁS Anett: *Szellemi alkotások joga*. Budapest. Szent István Társulat. 2011.

POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest. Szent István Társulat. 2014.

Rebecca TUSHNET: Copyright Law, Fan Practices, and the Rights of the Author. In: Jonathan GRAY - Cornel SANDVOSS - C. Lee HARRINGTON: *Fandom: Identities and Communities in a Mediated World*. New York. New Your Press University. 2017.

SAJTINÉ Sándor Erika (szerk.): *Bevezetés a szerzői jogba*. 2. kiadás. Budapest. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. 2020.

SÁPI Edit: Átdolgozás vagy nem átdolgozás: ez itt a kérdés. Az átdolgozás jogának érvényesülése a színpadon. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2018. 123/4.

Sarah TROMBLEY: Visions and Revisions Fanvids and Fair Use. *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*. vol 26. no. 1. (2007)

TAKÓ Sándor: A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések Magyarországon és az Egyesült Államokban, különös tekintettel a szerzői jogra. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 2014. 119/1.

UJHELYI Dávid: Az IP Clause értelmezési lehetőségei az egyesült államok szerzői jogában. *Iustum Aequum Salutare*. 2015/4.

UJHELYI Dávid: *A paródia-kivétel szükségessége és lehetséges keretrendszere a hazai szerzői jogban*. Doktori értekezés. Budapest. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. 2020.

UJHELYI Dávid: A politikai paródia célját szolgáló felhasználások szerzői jogi megítélése. *In Medias Res* 2022/1.

Internetes hivatkozások:

"Fandom", American Library Association, September 25, 2015.
<http://www.ala.org/tools/future/trends/fandom>

GRAD-GYENGE ANIKÓ: Szerzői jogi kivételek és korlátozások. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2022. december 31.

<https://ijoten.hu/szocikk/szerzoi-jogi-kivetelek-es-korlatozasok>

Heather SCHWEDEL: A Guide to TikTok for Anyone Who Isn't a Teen. *Slate*. 2018. szeptember 4.

<https://slate.com/technology/2018/09/tiktok-app-musically-guide.html>

GRÓF József: A Universal Music törölni fogja a dalait a TikTok-ról. *IT Business*. 2024. január 31.

https://itbusiness.hu/technology/cegvilag_n/universal-music-tiktok/

Jourdan ALDREDGE: Become an overlay all-star: how to master video overlays for your edits. *Vimeo*. 2022. április 26.

<https://vimeo.com/blog/post/video-overlay-guide/>

Marian CABALLO: The Art of Vidding: A dive into the unique, transformative fan practice. *The Science Journey*. 2021. június 14.

<https://thesciencesurvey.com/arts-entertainment/2021/06/14/the-art-of-vidding/>

MEZEI Péter: A SABAM v. Netlog döntés is a közvetítő szolgáltatóknak kedvez. *COPY21*. 2012. február 21.

<https://copy21.com/2012/02/a-sabam-v-netlog-dontes-is-a-kozvetito-szolgaltatoknak-kedvez/>

NAGY Bálint: Egy lejárt licencszerződés miatt Taylor Swift és The Weeknd dalai is eltűntek TikTokról. *Telex*. 2024. február 1.

<https://telex.hu/after/2024/02/01/taylor-swift-weeknd-tiktok-olivia-rodrigo-eltavolitas>

Organization for Transformative Works:

<https://www.transformativeworks.org/>

Organization for Transformative Works: Legal Advocacy

<https://www.transformativeworks.org/legal/>

Sandy BEESON: TikTok copyright explained: How to use copyrighted music on TikTok. *UppBeat Blog*. 2024. február 14.

<https://uppbeat.io/blog/tiktok-copyright/>

Susan BISCHOFF (Morrison FOERSTER): The next chapter in the “Metall auf Metall” saga – Pastiche to be clarified by the CJE. *Kluwer Copyright Blog*. 2023. szeptember 21.

https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/09/21/the-next-chapter-in-the-metall-auf-metall-saga-pastiche-to-be-clarified-by-the-cjeu/#_ftnref1

TikTok: Szellemi Tulajdon Szabályzat

<https://www.tiktok.com/legal/page/global/copyright-policy/hu>

TikTok: Szerzői jog

<https://support.tiktok.com/hu/safety-hc/account-and-user-safety/copyright>

Till KREUTZER - Felix REDA: The Pastiche in Copyright Law – Towards a European Right to Remix. *Kluwer Copyright Blog*. 2023. március 13.

<https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2023/03/13/the-pastiche-in-copyright-law-towards-a-european-right-to-remix/>

Youtube: A szerzői jog első szabálya.

https://www.youtube.com/intl/ALL_hu/howyoutubeworks/policies/copyright/

Youtube: Mik a szerzői jog alóli kivételek?

https://www.youtube.com/intl/ALL_hu/howyoutubeworks/policies/copyright/#copyright-exceptions

Youtube Sógó: A Content ID működése

<https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=hu>

Youtube Sógó: A Copyright Match Tool használata

https://support.google.com/youtube/answer/7648743?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

Youtube Sógó: A szerzői jogok kezelésére szolgáló eszközök áttekintése

https://support.google.com/youtube/answer/9245819?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

Youtube Sógó: Tartalom-ellenőrzési program

https://support.google.com/youtube/answer/6005923?hl=hu&ref_topic=9282364&sjid=8959522294803961311-EU

Szakvélemények:

SZJSZT-19/2005: Fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelme

SZJSZT-18/2010: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme

SZJSZT-08/12: Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme

SZJSZT-09/2012: Játékok szerzői jogi védelme és szolgai másolása

SZJSZT-02/2013: A zeneművek átdolgozásával és integritásvédelmével kapcsolatos szerzői jogi kérdések

SZJSZT-24/2013: Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak, mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme

Jogforrások:

1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról

2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról

Hivatkozott fanvidek:

AERISVIDEOS: Jughead & Veronica | In this town, we're all monsters (Vampire AU)

<https://youtu.be/3I3uUT7Zyeg?si=sbaQGSuDVc5vZs8K>

AKAPOTATOGIRL: all my life | tony & peter (father/son au)

<https://youtu.be/H6Dh1VYrp8o?si=aCPglowazHtHflfj>

CINNAMONBUCKY: Bucky Barnes | Rasputin

https://youtu.be/Gq7Kk7E7p_I?si=fHeIOtKY_FU0isDg

CHRISSY_TINAA: jinkook | the yawning grave

<https://youtu.be/30bCGdPxaOo?si=08euFibUZlYFkNR2>

DZENITA: RM | JHOPE | SUGA — 땡

<https://youtu.be/eIuBOvIUFPU?si=ZL3b3JfcHy3MI5EA>

ETINCELLESS: swan lake ✧ BTS (fmv)

<https://youtu.be/aqJF5yD0RqA?si=r2L8lGqIV0BtO58o>

Felicity QUEEN: Jang Uk & Cho Yeong » Light and Shadow. [Their Story]

<https://youtu.be/z6oDN9FeILg?si=L0d3A47kLrxPg4Ay>

GUWOLZ: SPIDEYKOOK AU | the search

https://youtu.be/YlEYwf2lHPE?si=uSXXxYsQl_xYjI6R

HEARTPHANTOM: ABOUT DAMN TIME | modern grishaverse

<https://youtu.be/qF-DN-yIfic?si=MpL3jPWqS5qAXPhQ>

Juli GRISEL: ► The great war | Bellamy and Clarke

<https://youtu.be/KJpHLQ483pg?si=2RZF7PIlysEPyiTM>

Kandy FONG: What Do You Do With A Drunken Vulcan?

<https://archiveofourown.org/works/846732>

KEKULIÇEXTUTORIALS: 500 Subs Unique Overlay Giveaway

https://youtu.be/Ge1-mOULWew?si=rqtsN0NMmcQ_qeSvR

LEXIER: Stiles Stilinski • I'm Not a Hero

<https://youtu.be/ZF94qXc28uU?si=EDRzsHiUt10ZAoMy>

MARYXSTUART: francis and mary | love story

<https://youtu.be/OLZdxjFX4Pg?si=nb43b3p5Bry6txYf>

Natalie SWEET: Draco & Sabrina | Bad Guy

<https://youtu.be/Xa6nmH5Z0UI?si=Gsofz4-xcvSqET4N>

OCARETT: you don't have to be sorry — kim namjoon

<https://youtu.be/HfcGL0pPYsU?si=f8qnMZsxqcjdLMES>

Quinn VAUSE: Man Wol & Lee Rang (feat. Imoogi) || Ditch [crossover au]

https://youtu.be/XsT9_IMCi6c?si=9MofN2KtvPsab5HB

Sim MALLEC: the riverdale writers must be on crack

https://youtu.be/wMRguf9lVaM?si=_KclfVudvzorpsgT

Hallgatói nyilatkozat

Alulírott (név) AL-ARIKI ARWA MOHAMED (Neptun kód) E55080

kijelentem, hogy a POLGÁRI JOG Tanszékhez készült,
Rajongásból alkotás - A fanvidding szerzői jogi kérdései

című szakdolgozat (osztatlan és MA képzésben diplomamunka) kizárólagosan saját szellemi termékem, elkészítéséhez csak az abban feltüntetett forrásokat, és csak a feltüntetett mértékben használtam, a dolgozatnak és a feltöltéshez szükséges adatainak az MTA SZTAKI által fejlesztett KOPI plágiumkeresőbe való feltöltéséhez, a rendszeren belüli nyilvánossá tételéhez és ellenőrzéséhez hozzájárultam.

A dolgozatot korábban más szakdolgozatként (diplomamunkaként) nem nyújtottam be.

Budapest, 2024.03.14.

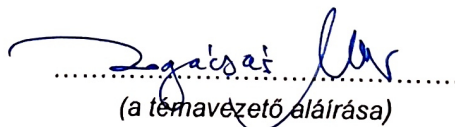

(a hallgató aláírása)

Témavezetői nyilatkozat

Alulírott témavezető (név) POGÁCSA'S ANETT kijelentem, hogy a dolgozat MTA SZTAKI által fejlesztett KOPI plágiumkeresőbe való feltöltése és azzal történt ellenőrzése megtörtént, a fent megjelölt hallgató fentiek szerinti szakdolgozata (osztatlan és MA képzésben diplomamunkája) benyújtásra alkalmas.

Budapest, 2024.03.14.

(a témavezető aláírása)

2022/23-as tanévben vagy az után kezdett jogász hallgató esetében:

Igazolom, hogy a diplomamunka elkészítése során legalább egy idegen nyelvű szakirodalom feldolgozása és hivatkozása megtörtént.

Budapest,

(a témavezető aláírása)